FORMA
SACERDOTIS APOSTOLICI,
EXPRESSA IN EXEMPLO
PETRI FABRI,
QVI FVIT PRIMVS E SOCIIS S. IGNATII LOIOLÆ, FVNDATORIS SOCIETATIS IESV.

DESCRIPTA

A P. NICOLAO ORLANDINO SOCIETATIS EIVSDEM.

EDITIO ALTERA.

Superiorum Permissu.

DILINGÆ.

FORMIS ACADEMICIS.

ANNO M.DC.XLVII.

EPISTOLA DEDICATORIA

AD

OMNES OPERARIOS ET SACERDOTES CHRISTI.

QVanta ſeculo noſtro lamentationum, tanta etiam Chriſto, & Eccleſiæ, cui *vos* militatis, *Almi Sacerdotes*, gratulandi eſt ſeges. Quia non tot improbi, ſacerdotij religioniſque temeratores, incenderunt vineam Domini, quot, eodem miſerante, excitati ſunt *Operarij*, ſcientia, pietate ac zelo præſtantes, tam ſeculares, quàm regulares. Vt meritò dicamus conuenire noſtris temporibus illud Abac. 3. *Cùm iratus fueris, miſericordiæ recordaberis.*

Etenim *iræ Dei* fuit, quòd, exigentibus peccatis populi, permiſſa paſtorum

est à veritate defectio: *Misericordiæ* verò, quòd tam multi vbique terrarum, ac tam præclari effulserunt *Sacerdotes*; integræ adeò præstantissimorum virorum congregationes atque cohortes; quorum alij sub regulari disciplina incumbunt operi Domini, alij in seculo religiosè partes suas procurant. Sunt qui certo loco fixi tantisper operam nauant, aut desponsatas sibi Ecclesias ornant; sunt qui liberiore procursu, velut Angeli veloces, diuersis regionibus annunciant *Regnum Dei*, & errantes animas è desertis ad loca pascuæ reducunt, aut referunt humeris. Sunt, qui formandis, instruendísque Dei Ministris insudant; sunt qui regendis fouendísque pari zelo ac potestate intenti, replent *horrea Domini*. Sunt denique alij, qui animo excelso lupis eunt obuiam, & consilijs hominum profanorum obnixi, pro retinenda Ecclesiæ dote in principum senatu decertant.

Quid hæc omnia, nisi magna miseratio Dei, ac mira diligentia cælestis

Patrisfamilias, qua identidem alios aliósque *Operarios* submittit in *vineam suam?* Felices illos, qui in partem operæ tam sanctæ veniunt, & qua possunt, generosos Athletas Christi ope, consilio, fauore subleuant, instruunt, animant!

Patimini ergo, *Sacerdotes Altißimi*, nos quoque seruire gloriæ vestræ nostra opella. Suscipite æquis animis exemplum veri *Operarij Euangelici*, quod offerimus *vobis* in *Petro Fabro nostro*, qui superioribus annis præclarè certamen *vestrum* certauit. Non moueat *vos*, quòd homo fuerit *Societatis IESV*: sic fuit, vt omnibus documento sit, qui animabus iuuandis dant operam. Non pigeat perlegere saltem posteriorem librum *Vitæ* ipsius. Inueniuntur in eo, quæcunque ad homines Deo reducendos maximè vel necessaria sunt, vel vtilia.

Etenim lumen, spiritus, fauórque cælestis conciliandus ante omnia est *Apostolicis* conatibus: quod PIETATE potissimùm fit, ac *familiaritate* cum

Deo Sanctisque. Sed vt libentibus animis accipiantur, quæ proferas in emendationem ipsorum, non alia ratione consequare faciliùs, quàm *modestia, charitate, prudentia.* Mirum est enim, vt nemini etiam salutaria placeant, nisi cum hoc *triplici* condimento; vt offerantur *modestè*, vt vnico *sui* studio, vt *opportunè.* Sed neque laborum ærumnam scitè ferat *Operarius*, ac tædia reluctantium, nisì eâdem *tergemina virtute* suum instituerit pectus. Denique maximum omnibus momentum addit *sanctæ vitæ laus*, & moribus expressa documenta salutis. Ista enim, quidquid oratio suaserit, planè persuadent.

Atque hæc omnia quanta in *Fabro* fuerint, exemplo maximo quidem, sed intra admirabilitatem tamen, omnibus imitando, & ob id ipsum gratiore, monstratur. Plura non addimus; quia ipse ardor, quo ferimini ad præclarè fungendum munus *vestrum*, efficiet, vt cognoscere velitis ac legere;

vbi

vbi legeritis, quæ cæpiſtis, dum *veſtra* in *Fabro* virtutis imaginem agnoſcetis, ad ampliorem perfectionem educere conabimini. Valete, & præualete hoſtibus Domini. Dilingæ 27. Sept. Anno M. DC. XLVII.

Omnium veſtrum ſtudijs addictiſſimum

Collegium Societatis IESV ibidem.

PETRI FABRI VITÆ LIBER PRIOR.

PROOEMIVM.

ATtentis cultoribus pietatis apprimè laudabilis mos est, animi sui varios motus non obseruare modò diligenter, sed scripto etiam in dies singulos adnotare. Nam quemadmodum siue ad tuendam rem familiarem, siue ad augendam, plurimùm refert tabulas accuratè conficere; ita perutile est, in arduo virtutis, grauissimóque negotio, quotidiana quasi lucra, ac detrimenta animaduertere, atque eorum etiam literis custodire memoriam.

Valet quippe ea cura vehementer ad vigilantiam excitandam, & sui cuique ingenerandam cognitionem, dum perscribendi solicitudo studium acuit obseruandi. Valet ad gratum animum, dum Dei munera, & excipiuntur, & conseruantur attentiùs. Fouet eadem pios sensus: nec sinit pariter cum breui gustu euanescere, sed quasi ad progignendam frugem, sedulò recondit, ac conserit. Quorum postea recognitio, pro humana vitæ vicissitudine, nunc solatium, interdum pudorem, semper vtilissimam æquè, ac iucundissimam præbet, comparandi præsentia cum præteritis tempora, facultatem.

Ad hæc priuata commoda illud accessit diuino

con-

consilio publicum sæpe emolumentum, vt commentarijs illis famulorum Dei tandem vulgatis, præclara virtutum exempla Christianus populus haberet ad incitamentum, & disciplinam: & eo quidem vtiliùs, quo plures ad res, & vsu frequentiores exempla indè suppeditantur. Cùm enim de virtutibus disputatio laudabilior, & opportunior eò sit, quo magis ad singulares actiones, & propria cuiusq; officij præcepta, vt sapientes docent, porrigit se se; item narrationes necesse est tanto vsibus hominum magis accommodatas esse, quanto non solùm ampliora, sed etiam plura actionum genera imitatione digna complectantur.

Quæ fuit causa, cur Xenophon *non tam* Historiam, *vt plerisq; videtur, quàm* fabulam *scriberet, dum regiam in* Cyro *personam, per omnes ætatum, & munerum gradus, vndequaq; informat. Verùm in Republica Christi cælestium fœcunda virtutum, multæ non desunt veræ, absolutæq;, in quouis ordine, personarum effigies, quas pro exemplo Fideles, in suo quisq; genere, intueantur; quásq; vt verbis vtar Ambrosij, l. pri. de Abraham.* votis suis Philosophia non potuerit æquare: vt maior sit ambitioso eloquentiæ mendacio simplex veritatis fides. *Quo in numero &* Petri Fabri *vita merito reponatur. Is è* primis S. Ignatij socijs, *atque adeò* primus, *Sanctorum illam in animi sui obseruatione imitatus sedulitatem, dum pio studio priuati sui profectus, præcipua sibi concessa diuinitus lumina, & instinctus in libellum re-*

 fert,

fert, egregiam nobis, quanquam id minimè ageret, Euangelici operarij formam *reliquit. Ex his ferè* commentarijs vita *contexta est: quæ cùm principio in primam* Societatis Iesu *Historiarum partem illigata esset, de virorum prudentum sententia, indè exempta, & propter ingentes, quas pollicebatur vtilitates, paruo comprehensa volumine, vt* operarijs Euangelicis *facilè ad manum sit, euulgatur.*

Erit igitur, vt spes est, cùm ceteris omnibus siue ad virtutis admirationem, *siuè ad* imitationem *vsui; tum ijs præcipuè, qui salubriter in* Domini vinea *excolenda versari velint. Qui quidem studium hìc diuinæ gloriæ, sitim animarum, ærumnarum susceptionem, curam, solertiámq; intuebuntur. Sed ante omnia oculos velim intendant, in perpetuam illam eius viri, inter medios cœtus mortalium, conuersationem in cœlo: vnde & vim ad labores ducebat, & ad effectum felicitatem.*

Atque hæc omnia, quæ hìc narrantur de Fabro, non aliter damus in lucem, quàm vt historiam & facta viri insignis, nullo cælestis nomenclationis aucupio: cùm virorum Beatorum & Sanctorum nomenclatura sit S. sedis Apostolicæ, quam haudquaquam præuertere cogitamus, vt par est, ac decreta Vrbani VIII. præcipiunt.

INDEX

INDEX CAPITVM, LIBRI PRIORIS, VITÆ PETRI FABRI.

Prior numerus denotat caput, posterior paginam.

Spiræ

Faber

INDEX CAPITVM LIBRI POSTERIORIS VITÆ PETRI FABRI.

Humili-

8.
ates,

con-
799.
cu-

7.
vi-

e

s

PETRVS FABER GENEVENSIS,
primus S. P. IGNATII Socius.
Elegit Dominus Seruum Suum, et de post foetantes accepit eum. Psal. 77.

Obijt Romæ 1. Augusti 1546. Ætat. A°. 40.

Pastor, Virgo, Pius, pauit, domuit, coluitq;
Fronde, fame, uotis, agmina, membra, Deum.

PETRI FABRI VITÆ,

LIBER PRIOR.

CAPVT I.

Ortus, & educatio Fabri.

PETRVS FABER Ignatij Loiolæ, qui Societatem IESV fundauit, sociorum primus, anno post Christum natum 1506. ortus est inter Paschæ solemnia, in oppido *Allobrogum Villareto*. Id oppidum est in ea regione, cui *Magna Bornandus* est nomen, *Gebenensi diœcesi*, quam ea tempestate haud dum errorum lues infecerat. Parentes habuit Christiana magis virtute, quàm sæculi claritate nobiles, carúmque facultatum (quod in diuinis beneficijs iure ipse connumerat) per quas, literarum in studijs ali sustentaríque posset.

Horum pia institutione, & singulari numinis clementia vix *septennis* sentire cœpit cælestes afflatus, & interiorem ad studia pietatis impulsum, præuenientis gratiæ minimè obscura documenta: vt iam tum videretur

Dominus, ac ſponſus æternus puram illam, ac ſimplicem animam vindicare ſibi, atque adiungere voluiſſe.

Sub *annum* deinceps *ætatis decimum* in paſtoritia vita verſantem flagrantiſſimus literarum ardor inuaſit: qui aſſiduè perurens neque dies conquieſcere, neque noctes ſinebat. Itaque perpetuis gemitibus, & lacrymis coëgit demum parentes, vt ſinerent ſe ad ſtudia honeſtiora tranſire.

Iam & diuina benignitas peridoneū alumno ſuo ludimagiſtrum prouiderat *Petrum Veliardum*, virum vita, moribúſque tam ſanctis, vt Faber ipſe eum, poſteaquam deceſſerat, nunquam dubitarit tanquam vnum aliquem de cæleſtibus inuocare. Is non tam ſui alendi gratia, paupertate cogente, quàm vt alimenta pietatis ſuis auditoribus ſuppeditaret, ludimagiſter fuit. Omnes quippe Poëtas, Scriptoréſque profanos, Euangelicos, vt *Faber* loquitur, faciebat. Omnia ad exædificandam in timore Domini iuuentutem accommodabat, vt, vnde magiſtrorum non pauci perniciem, periculúmque ſuis diſcipulis ferunt, inde ille ſalutem, & morum diſciplinam compararet. Vir planè dignus, quem cæteri ludimagiſtri, doctoréſque ad imitandum ſibi proponant.

Itaque adoleſcebat in animis teneris eo docente cum ætatibus flos pietatis, & *Fabri* ſemina mirificè iam excreuernat, cum *duodeci-*

mum iam fermè *annum* ætatis agens, solitò vehementiùs virtutis amore, diuiníque seruitij cœpit ardere. Igitur feriato ab literis die (per quæ tempora repetere iubebatur interdum *Pastoralia munera*) egressus in agrum, dum in ea solitudine cœlestis sponsus ad eius cor loquitur, liberóque, ac patenti cœlo, vt olim vetustis Patribus, aura Sancti spiritus simplici menti se infundit vberius, vniuersorum Domino se se totum *vouenda, & consecranda castitate* dicauit. Cuius voti soluendi vim, facultatémque suppeditatam à Deo, adiuuabat etiam, & augebat ingens, & penè immoderatus ardor ad studia literarum, quem multis scribit frænum fuisse delictis. Idem fuit etiam excellentis, quam postea consecutus est, sanctitatis occasio.

CAPVT II.

Parisios discendi studio concedit, & Ignatio se se regendum tradit.

NAmque sub *annum ætatis vndeuigesimum* altiorum disciplinarum cupidine, quarum copia nulla offerebatur in patria, *Lutetiã Parisiorum* concessit, propinquis etiamnum ægrè volentibus, sed vt faciliùs veniã darent, tum ingenij ad cõprehendenda quę docerentur è liberalibus disciplinis, tum memoriæ ad retinenda, supra cõdiscipulos, mira vis impulit:

quodque alioqui ad sæculi negotia, & ignobiliores artes minus videbatur idoneus; Ac sanè non rarò euenit, vt quorum indoles ad præstantia fertur, ijs ad domesticæ procurationis vsus, quasi habilitas desit, siue re ipsa ita sit, tanquam intelligi velit natura ad maiora factos: siue eminens ingenij vigor, nesciat humiliora tractare, quæ dedignetur.

Faber Lutetię in Sanctæ Barbarę Collegium aditu inuento, sub Doctore *Ioanne Penna*, qui deinde Medicus non ignobilis fuit; *Philosophiæ* operam dedit singulari progressu, vt *Penna* ipse, in Aristotelis obscurioribus locis interpretandis, neminem se diceret inuenire, qui rem accuratiùs, præsertim è græco idiomate, enuclearet. Eo demùm honestius absoluto solemni curriculo, cum *annum ætatis tertium & vigesimum* ageret, *Magistri laurea* donatus est.

Eodem *anno*, qui sæculi eius, erat *vndetrigesimus*, in Collegium idem sanctæ Barbaræ, cum Philosophiæ doctrinam *Penna* idem auspicaretur, operam ei daturus receptus *Ignatius* est. Deóque ita res admirabili suæ prouidentiæ consilio temperante, non modo *Franciscum Xauerium*, eum qui postea *Societatem nostram primus in Indiam*, *primúsq; in Iaponiam* Christi fidem inuexit, & *Petrum Fabrum*, de quo narrare instituimus cōtubernales habuit; sed etiam *Fabro* commendatus à *Penna* est,

cum

cum quo Philoſophicas ſcholas retractaret. Angebatur iam dudum *Faber* ex admiſſis imbecilliore in ætate noxis angore conſcientiæ; nec viam reperiebat, qua ſcrupulos penitus animo inhærentes euelleret. Num ritè ſatiſq, dolenter in confeſſionibus explicaſſet ambigebat: quibus ſe vt liberaret aculeis, nullam ſolicitudinem, nullam recuſaturus erat vitæ acerbitatem: *Ignatius* autem maturè ſenſit iuuenis indolem, quantúmque Eccleſiæ Dei, & Chriſtianæ reip. ſi rectè percoleretur, poſſet frugis educere. Hoc impenſius in eius ſe inſinuare animum ſtuduit, & ſubſidijs quoq; ad leuandam inopiam opportunis officioſe demereri. Quare paulatim vſu ipſo creſcente, qui pectus hominis in dies aperit, & intimos cuiuſq; prodit affectus, adeò etiã creſcere animorum cœpit ipſa coniunctio, mutuáque inter ſeſe fiducia, vt admirabili concordiæ bono, & tranquilliſſimæ vitæ fructu perbeatus ſibi videretur vterque, dum alter in altero ſe viciſſim ipſum quodammodo contemplatur.

Verùm Deus id quod ſpectabat in *Fabro* maturans, auxit illi & opinionem de *Ignatij* virtute, & in eundem beneuolentiam: cuius candoris integritatem, alienæ ſalutis amorem, tenorémq; vitæ omnis admirans, ſtudio ſanctæ æmulationis accenſus, induxit in animum eò laudabilius inſtituere vitæ curſum, quo acriora ſub aſpectũ verſabantur exempla:

ſimulque *Ignatij* ope, ſolicitudinum aculeos ſcrupulóſque qui dies, ac noctes animum exedebant, auellere.

Fractis igitur vitioſæ verecundiæ repagulis non dubitauit ex humanæ ſapientiæ magiſtro, fieri *Ignatio* in diuina diſcipulus. Nihil tum ex *Ignatij* voluntate magis: nec abnuit pius Pater magiſterij prouinciam, quem talis diſcipuli incitabat alacritas. Veruntamen diſſimulatis ſuis de *Fabro* conſilijs, docuit illum primum cor ſuum ponere ſuper vias ſuas, & ſcrupulorum naturam, & diaboli tentationes dignoſcere; item quotidiana ſui pectoris diſcuſſione in ſua dicta, facta & cogitata, diligenter inquirere, deinde ſemel *vniuerſæ* quàm acurtiſſimè, deinceps autem *octauo* quoque *die* quotidianæ vitæ *conſiteri peccata*, & Chriſti corporis renouare myſterium, ſic edoctũ, atq; inſtitutum committendum de cætero meliori Magiſtro Deo, potius quàm in eo diutiùs elaborandum putauit. Quem quantum diuina prouexerit inſtitutio, declarauit euentus. Quippe vix paululùm commonſtrata præceſſerat via, cum vergere toto cœpit animi nutu ad inſtituta Magiſtri.

CAPVT III.

Statuit ſequi Ignatium in toto vitæ genere.

SVb *annum ætatis quintum*, atque *vigeſimum*

penitus

penitus decreuit *Ignatio* totum dedere ſeſe, eiúſque diſciplinam in paupere vita ſectari, nihil habens aliud moræ, quàm vt *Theologicæ ſcientiæ* finem imponeret. Geminum ex ea deliberatione commodum nactus eſt: alterum, quod elanguëre ſolicitudines illæ, quæ conſiſtere ſine iactatione animum, non ſinebant; & ſuos excutere cœperunt aculeos: alterum quod antea penderet animo, quænam ſibi perſequenda via eſſet, quæ capeſſenda vitæ forma, nunc ad *popularem vitam*, nunc ad *ſacerdotalem*, nunc etiam ad *religioſam*, prout præſens commouebat ſpecies, temerè inclinans; poſtea omnis dubitationis diſcuſſa caligine, fixáque in diuinæ laudis ſtudio mente, totum ſe *Theologiæ* perſequendæ dicauit. Vbi actionem virtutis cum mentis agitatione coniungens, non modo ſanctitatis, doctrinæque famam, quod non agebat, verum etiam maiorem & DEI, & ſui ipſius notitiam, id quod agebat, adeptus eſt; ac protinus tanquàm vrgendo olim totis viribus præludens operi, venari Chriſto animas aggreſſus, haud paucos in amabiles Chriſti caſſes adduxit.

Plurimum quoque ipſe è *Franciſci Xauerij*, vbi maxime is in eiuſdem vitæ conſilia venit, conſuetudine profecit. *Theologiæ* ſpatijs iam prope confectis excurrit in patriam, domeſticos ſupremum ſalutaturus. Mater iam vixerat, ſupererat Pater. Quem vbi cum propin-

quis cæteris ad virtutis, æternorúmque bonorum amorem incendit, *Lutetiam* octauo mense repetijt: ac subinde ad exercitationes spiritus, quas de *Ignatij* consilio huc vsque distulerat, animum appulit, voluntate liberalissima studióque inexplebili Deo placendi.

Tempestas erat perfrigida, cum *Sequana* fluuius, qui Parisios interfluit, aquilonibus ita induxerat, vt altissima glacies tutū plaustris, & quadrigarum cursibus præberet iter. Sed cum rigerent omnia, vnus ipse flagrans spiritu Dei, paratis sibi ad commentandum locis, in apertum prodibat atrium, alta niue constratum: vbi in diuinarum rerum contemplatione dum destinatas explet horas, rigidus permanebat. Reuersus in cubiculum, nullis ignium fomentis algens corpusculum refouebat, nec sane vnquam apud inclusum, candens carbo resplenduit. Erat quidem repositus in angulo carbonum aceruus, quos foculo imponeret, sed eis sternebat humum ad capiendum somnum: & id erat illi cubile: in eóque nocturno frigore, compugentíque carbone solo se versabat indusio.

Vt autem ex interuallo eum reuisit *Ignatius*, argumentatus ex ore, labiísque, vt experienti viro mos erat, enorme ieiunium, quod nec diffiteri *Faber* ipse potuit (*sex* enim ipsos *dies* sine vllo cibo, potúque, traduxerat) Non crediderim, inquit, aliquid in hoc peccatū: quin

etiam

etiam ſic exiſtimo, plurimum te hoc ieiunio commeruiſſe apud Deum: verùm tracturúſne ſis longius, an hic terminaturus inediam, tantiſper expecta, dum hinc digreſſus poſt horam ad te recurro.

Optabat *Ignatius*, vt eam ieiunij metam, quam ipſe quondam attigerat *dierum octo*, quando tam propè aberat, *Faber* attingeret; idcirco ad conſulendum Deum in proximam diſceſſit ædem, & poſt horam reuerſus ad *Fabrum*, progredi in ieiunio longius vetuit; Tum & cibum, & ignem afferri iuſſit, vt hominem reficeret, ac recrearet, longius etiam producturum inediam, ſi permiſiſſet *Ignatius*.

Ex hac inedia ſeu potius ex hac altitudine pectoris, & fame iuſtitiæ, illũ præ cæteris conſequutus eſt fructum, quod cum ſæpe ante gulæ vexaretur illecebris, nec ſuccurrere neceſſitati naturæ, niſi inter ſcrupulorum moleſtias poſſet, magnam exinde in re adeo ancipiti temperanda tranquillitatem adeptus eſt. Nimirum illa ſolennis eſt ſiue Dei liberalitas, ſiue præſtantium conatuum vis, quod obſeruare paſſim in ſanctorum licet hiſtorijs, vt vel vna actio virtutis præcellens, ipſam inſerat menti virtutem, promptámque in omne reliquum tempus ad eius vſum præbeat facultatem.

CAPVT IV.

Factus Sacerdos primos Patres secundùm Ignatium, plurimum iuuat.

EAdem inter *exercitia* consulto primum Deo, suscipere *sacerdotium* statuit: ac subinde cum suscepisset, eo maximè lætus, quod nulla ad verenda illa mysteria sui compendij aut honoris, sed solùm diuinæ laudis, salutísq; animarum cupiditas impulisset, *in B. Mariæ Magdalenæ* patronæ suæ ferijs sacrosanctas *primitias* obtulit. *Annus* voluebatur seculi *quartus* supra *trigesimum*: iámque *Ignatius* ad consiliorum suorum societatem, præter *Fabrum*, atque *Xauerium*, *Iacobum* quoque *Lainium*, *Alfonsum Salmeronem*, *Simonem Rodericium*, & *Nicolaum Bobadillam* adiunxerat, cum maturum visum est horum omnium religionis aliquo nexu communire constantiam.

Itaque omnes in *Montem Martyrum* (ædes est *Deiparæ* admodum religiosa propè Parisios) in *Assumptæ Virginis solenniis* consensione, ac pietate magna conueniunt. *Vnicus* in eo numero *sacerdos* erat *Faber*: Eo sacris operante, sua quisque vota clara voce, conceptáque verborum forma suscepit, ac protinus diuina impertiti sunt Hostia. Quam *Faber* vbi cum suo, & sociorum pietatis sensu dulcissimo distribuit, reuersus ad arã, priusquam Domi-

Domini ſacramenta ſuſciperet, ſua & ipſe vota nuncupauit. Summa erat, vt in *paupertate*, & *caſtitate perpetua* operam ſubleuandis animis dedicarent: ſique tranſmiſſio daretur, pariter nauigarent in Palæſtinam; ſin minus, poſtquam annum nauigationis facultatem expectaſſent, totos ſe *Pontificis ſummi* voluntati permitterent.

Hæc fuere prima *Societatis IESV* quaſi lineamenta, hi primi nexus, cum ſingulari ob præſtantiſſimum ſacerdotij miniſterium *Fabri* prerogatiua. Eodem anno inſequenti *Ignatius* in Hiſpaniam diſcedens, vt cuius fidei, virtutíque longè plurimum tribuebat, cæteros ſocios commendauit, hortatus eſt, vt hominem pro ſacerdotij dignitate, ac vocationis antiquitate loco Patris agnoſcerent: quod pro viri merito, cognitáque virtute ſuapte ſponte oppido faciebant.

Diſceſſit *Ignatius* condicta die, ad quem *Venetias* ipſe ex *Hiſpania*, illi ex *Gallia* occurrerent, ſuſcepta vota perſequuturi. At *Faber* profecto *Ignatio* hoc impenſius, quod ſtudiorum abſoluto curriculo curarum magna parte defunctus erat, hoc etiam efficacius, quod cum doctrinæ, tum virtutis egregiæ opinionem collegerat, dedit operam continenter, vt & commiſſos ſibi ſodales partim prudentiæ ſubſidijs, partim morum ſuauitate tueretur, & inſtar optimi Negotiatoris, Dei talenta

multipli-

multiplicans, pereuntes passim animas cunctis opibus subleuaret; his à peccandi consuetudine reuocandis, illis excitandis ad virtutis amorem, multis etiam ad res despiciendas humanas, & quærendas intra religionis claustra diuinas, alliciendis.

Denique ita se tractauit vbique, vt qualis, & quantus ex *Ignatij* sinu, ac disciplina prodiret, palàm omnibus declararet, cuius vt in vitæ genere socius, ita in sociorum primorum explendo numero particeps fuit. Eius quippe monitis, & exemplis duo iam *Theologiæ magisterio* nobiles *Iohannes Codurius* Ebredunensis, & *Pascasius Broetus* Piccardus, qui item Sacerdos erat ad alios *septē* aggregauere sese. Nec satis constat, num *Claudius* quoque *Iaius* ad *Societatem* post *Ignatij* Lutetia profectum accesserit, ita numero & animis aucti ex condicto ad *Ignatium* Venetias perrecturi Parisijs abiere.

CAPVT V.

Peregrinationes Fabri Parisijs Venetias, inde Roma, ac Venetias rursum, & aliæ.

NOn pauci peræg rè tulerunt *Fabri* discessum. Fuítque doctor pius, & literarum opinione nobilis, qui capitalem affirmabat ab eo suscipi fraudem, si Parisiis, vbi tam multis, minimè dubiam salutis opem afferret, eo solùm

ſolùm verteret, vbi in incerta aliorum ſalute ſuam operam collocaret. Ac ne temerè videretur id ab ſe dici, producturum ſe pollicebatur ex gymnaſio Pariſienſi Theologos omnes ſuæ ſententiæ grauiſſimos authores.

Ignorabat videlicet bonus Doctor, DEI conſilia; quæ tametſi *Fabri* quoque fortaſſis opinionem ſuperabant, tamen ita eius mentem ſuperna lux colluſtrarat, ac fixerat, vt de propoſiti ſanctitate, & ipſa Numinis voluntate neutiquam dubitaret: ingenti labore multiſque erepti periculis, cum per infeſta & bellis, & hæreſibus loca; & anni tempeſtate hyberna, pedibus iter facerent, tandem Venetias ad amantiſſimum Patrem peruenere ſoſpites ſexto Idus Ianuarij, anno 1537; multa quoque diuinæ clementiæ documenta experti; quæ, quoniam vti fuere cum reliquis ſocijs communia, communis exequitur Hiſtoria, hoc loco neceſſe non eſt explicatius enarrare.

Venetijs duobus diſpertiti Noſocomijs, Euangelicæ rudimenta militiæ in ægrorum ſubleuandis animis pariter, atque corporibus ponunt; Mox vbi ſe ver aperuit, relicto Venetijs *Ignatio*, cæteri nouem; vt Lutetia venerant, Romam pedites iteraggrediuntur, vti ius à *Summo Pontifice*, ijs qui initiati non erant ad Sacros ordines voluntariæ paupertatis nomine, & poteſtatem prædicandi Hieroſoly-

mis,

mis, Euangelij ſupplices peterent. Multæ in hoc itinere ærumnæ exhauſtæ. Vbi verò Venetias remearunt, cæteris ad alia circa loca digreſſis in Apoſtolicum opus, *Ignatius Fabrum, & Lainium* ſocios ſibi delegit.

Cùm his *Vicentiam* ſe recepit; cùm iiſdem poſtea *Romam*, vt ſe, ac ſocios reliquos Pontificis nutui traderet; quando in *Paleſtinam* nauigatio penitùs intercluſa erat; migrauit; iidem Romæ *Pauli Tertij Pontificis* iuſſu, in publico ſapientiæ gymnaſio ſacras literas profiteri exorſi; eaque prima vox hominum *Societatis* è ſella Doctorum audita eſt. *Anno proximo*, cœpit & ad populum dicere *Faber*, cum *Xauerio* alternis, in *Baſilica ſancti Laurentij*, cui à *ſancto Damaſo* conditore eſt nomen.

CAPVT VI.

Mittitur Parmam cum Lainio, vbi Diuinam rem optimè gerunt.

HIs peractis quaſi velitationibus; iamque fundandæ in perpetuum *Societatis* conſilio inito, anno 1539. iuſtam quodammodo in aciē proditū eſt. Ennio Philonardo Verulano Cardinali ſancti Angeli, cui legatio *Parmenſis* obuenerat, *Faber* itémque *Lainius* legationis comites, & rerum Diuinarum adminiſtri, à *Pontifice* dantur. Hi primum paucis aliquot in templo ſcholis, & ſacrarum literarum explanationibus,

nationibus, scientiæ opinione collecta, conciones deinde secundo cursu, nec felici minus habuere successu; declarabat concursus multitudinis ad expianda peccata; quibus audiendis cum spatia diurna non essent satis, adiungebantur sæpe nocturna.

Pari studio etiam diuina mensa celebrabatur, quæ res, vt ijs temporibus plane erat noua, non defuere qui pro cōcione tam crebram mysteriorum vsurpationem vitio verterent, quod ea res potius contemptum quemdam Sacramentorũ, quàm pietatis incrementum habere videretur. Haud tamen languidiora facta sunt hominum studia, segniórue mysteriorum vsus, cum apud optimum quemque valeat magis interioris experientia sensus, quàm cuiusquam in dissuadendo contentio: quanquam pro hac pietate ipsa morum commutatio loquebatur, eámque aduersus oblatrantium voces, ac morsus facilè vindicabat. Tantò autem magis hærebat in animis tradita disciplina, quantò clariore loco erant, qui eam suis alebant exemplis.

Non enim diuina illa mysteria infimi mediique duntaxat, verumetiam summi, & ex prima nobilitate viri, fœminæque tractabant. *Iulia* erat *Zerbina* in eis, sanctitatis fama percelebris, quam aiunt ad menses aliquot nullis vitam epulis, nisi pane illo cœlesti, qui totum explet hominem; & quem qui accipit, nun-

quam

quam esurit, sustentasse. Hæc in interiore domus suæ cubiculo, vbi ex assiduis ferè morbis, corporisúe languoribus decumbebat, *Ignatij* exercitationum, dictante confessario suo, quem Patres erudiebant, experta dulcedine, earum quoque vsum ventitantibus ad se Matronis impertiebat: & quæ virorum prudentiam, studiúmque desiderant, vt cum vtilitate tradantur, eas fœmina fœminis toties iam præmeditatas, animóque pertractatas expeditè satis, vtilitérque tradebat.

Hanc in colendis ritè mysterijs *Mirandulani comitis coniux* magno cum mulierum matronarúmque comitatu, quæ singulis item hebdomadis ea mysteria frequentabant, imitabatur. Et res erat eò progressa loci, teste *Fabro*, vt nullo propemodum *Parmæ* numero duceretur, qui non singulis saltem mensibus Pœnitentiæ Sacramento peccatorum sese vinculis expediret. Qui mos tota deniceps *Parmensi*, ac *Placentina Diœcesi* plurimùm viguit. Rudibus Christiana lex explicata: eodémque exemplo Ludimagistri, Sacerdotésque ad id excitati complures.

Præclarè etiam illud excogitatum à *Fabro*, vt fœminæ interdum quædam, quas cum honestate grauitas commendabat, priuatorum obirent ædes, & Christianæ præcepta doctrinæ teneras puellarum ætates, & quas pudor aliáue causa domi incluserat, edocerent.

Me-

Meditationes rerum diuinarum ad exercendum compluribus non modò viris, verùm etiam fœminis cum ſalute propoſitæ: quas vt quiſque attentiſſimè pertractabat, ita cæteris non perſuadebat modò facillimè, ſed ipſemet ſtatim inſtitutor effectus ſedulò proponebat, vt interdum centum, & eo amplius eas vſurpaſſe, vno eodemque tempore memorentur. Quin Parochi Sacerdoteſque, ex diſcipulis repente Magiſtri, ad earum normã, Chriſtianæ plebis vitam, moreſque fingebant.

Hinc magni vbique animorum motus, atque conuerſio, præſertim in vno atque altero ſacrarum Virginum cœnobio, quibus incredibilis quidam religioſæ perfectionis iniectus eſt ardor, in ijſque reuocata, quæ penè iam ceciderat diſciplina; ſed huius etiam præſidij non exigua ad *Societatem* ipſam nouæ ſobolis lucra rediere. Nam & *Hieronymus Domeneccus Valentinæ* metropolitanæ Eccleſiæ *Canonicus*, cùm Lutetiam Parma contenderet, caſuq; ad Patres, non Dei tamen ſine conſilio diuertiſſet, ab ijs comiter exceptus, & ad dies aliquot, piarum rerum commentatione exercitus, ad eorum *ſocietatem* ſe adiunxit: & *Paulus Achilles* iam tum Sacerdos, qui ſtrenuam proximis dare operam, & ſuppeditandis diuinæ contemplationis argumentis, & audiendis ſacris confeſſionibus continuò cœpit: & *Elpidius Vgolettus*: itemque *Ioannes Baptiſta*

Viola, & *Syluester Landinus*, & alij, qui deinde multum & populorum saluti, & *Societatis* progressionibus commodarunt.

Quin ex eadem cultura *primus* prodiit *Societatis Martyr Antonius Criminalis*: Nam & in alia circumiecta oppida, & *Sisam* Antonij patriam *Faber* excurrit, & faces intulit ex igne illo, quem cœlo delatum Filius Dei maximè cupit accendi. Ex eadem orta est *Sacerdotum sodalitas*, quæ post Patrum quoque discessum egregiè aluit, seruauitque excitatum ab ijs pietatis ardorem.

Denique ex eadem cultura extitit *Sodalitas* altera *laicorum*, de qua mox plura, quæ maximam partem vni *Fabro* debentur: nam *Lainius* multum operæ, ac temporis *Placentiæ*, *Plegiisque* consumpsit. *Parmæ* autem ita *Fabri* vita, curæque probabantur, vt vbi primum est cognitum agere *Paulum Tertium Pontificem Maximum*, de illo in terras alias mittendo; Et Ciuitas, & priuati, quibus fuisse dicitur aliqua cum ipso Pontifice necessitudo, supplices ad eum literas pro retinendo homine dederint.

Nec verò vberes adeò fructus famulo Dei paruo stetere. Nam tametsi incommoda omnia *paupertatis* amor, tum singulare *patientiæ* studium leuia, imò etiam dulcia, ac iucunda reddebat; tamen, quia imbecillitas corporis par esse inuictæ animi charitati non potuit,

ad

ad cumulum meritorum accessit grauis, & longa valetudo. Aprili mense anno 1540. è susceptis laboribus in morbum delapsus trimestri spatio decubuit, non sine magno eorum, qui cum ipso egere sui animi bono. Namque vt solet famulis suis Dominus æternus in tentatione propior adesse, notitias ei spiritualium rerum per id tempus multas, eximiásque largitus est.

CAPVT VII.

Præclara monita, quæ Faber Parma in Germaniam proficiscens Sodalitati Charitatis reliquit.

VBi valetudinem confirmauit, cùm Pontifex in eo perstaret, vt *Petro Hortizio*, Comes in *Germaniam*, atque inde in *Hispaniam* pergeret, ægréque omnes, sed ij præcipuè sodales, qui sub eius disciplina interius studia pietatis inierant, profectionem eam ferrent, his ille multum rogatus hæc monita dedit. Nolo vos in hoc errore versari, vt putetis alio egere vos cibo ad augendam pietatem, atque eo, quo vsi estis adhuc ad nutriendam: nec sanè mens sit alia, ac doctrina Philosophi, qui cum de corporum disputat alimentis, docet ea, quæ sunt alendis apta corporibus, valere etiam ad augenda. Ita cùm ad alendam, fouendamque pietatem vsu iam vestro senseri-

tis, plurimum huc vſque valuiſſe pia iſta munera, quæ tractatis, prorſus ſtatuatis oportet; eadem poſt hac vobis neceſſaria fore ad augendam: præſertim cœleſti guſtando & frequentando pane, quod eſt præcipuum animi pabulum; & quo Angeli, Beatique omnes continenter aluntur, magis vtique animorum vitæ, quàm noſter hic corporum; quem quotidie frangimus, neceſſario.

Quod ipſum de alijs pietatis ſtudijs, ac muneribus ſentiendum eſt; quale eſt quotidianæ ſuæ vitæ rationem ab ſe repetere, peccata confeſſione diluere, res Diuinas, ac ſalutares aſſidua cogitatione verſare; denique miſericordiæ officijs conſtanter inſiſtere. Quarum rerum vſu, atque exercitatione, ſi quid eſt à vobis, aut in animi veſtri notitia, aut in Dei, & hominum charitate profectum, perſuaſiſſimum vobis eſſe debet, oportere in ijſdem vos officijs, muneribuſque, quo magis in Chriſto creſcatis, ſtudijs adhuc ardentioribus contineri: Ratio porrò quotidianæ vitæ veſtræ talis eſſe poterit, *ſingulis noctibus* priuſquam quieti ſoporique vos dedatis, nixi genibus, *quatuor* illa cuiuſque *nouiſſima* recoletis, ſupremum vitæ diem, ſupremumq; iudicium, inferorum ſupplicia, & Paradiſi gaudia: quibus in ſingulis contemplandis, conſiderandiſque tamdiu hærere vos volo, dum dominica ter recitetur oratio, ter Angelica ſalutatio,

Poſtea

Poſtea ſuccedet obſeruatio pectoris veſtri, & totius recognitio diei,in qua poſt actas diuinę liberalitati de beneficijs meritas gratias, peccata veſtra cum gemitu retractabitis, & ea ſtatuetis certo Sacerdoti, deſtinatóq; tempore confiteri.

Id autem genus eſt quoddam ſpiritualis confeſſionis, qua quis ſuis noxis animaduerſis,earum ſeſe inſimulat ante Deum, iuſto dolore, & conſtantiſſima voluntate ſuſcepta eas ad præſtitutam diem Sacerdotibus enunciandi. Ad extremum rogandus vobis eſt DEVS, vt & vobis ipſis, & *viuis* omnibus noctem quietam atq; tranquillam: mortuis verò, qui ſuas maculas purgant, ſolatij aliquid, & indulgentiæ largiatur: in eamque rem ter Dominicam precem, ter Angelicam recitabitis. Eaſdem & genere, & numero iterabitis poſtridie mane, vt & vos, cæteróſque viuos ab omni labe integros ea luce conſeruet, & mortuis refrigerationis aliquid tribuat ab ardoribus piacularis ignis.

Si fuerit otium, licebit inſuper aliquid ex vita Chriſti, vel eius ante ſignum in cruce traiecti, vel Miſſarum inter ſolemnia, tacitis mentibus retractare. Cuius ad exemplar idẽtidem reſpectantes,vitam veſtram, moréſque fingatis.Vbi ſacerdos Chriſti corpus ritè confecerit, aut excitatum ab ara ſublime populo præmonſtrarit,tum vos veſtris malis,morbiſ-

que remedia, ea quæ optatis, dona petetis à Deo: vt robur animi, & cognitionem vestri pectoris; vt mutuam fraternámque concordiam: quodque in summis numerandum est donis, famem, sitimque iustitiæ. Rogabitis etiam ipsum Christi corpus, vt spiritali quadam communione sui, haud abnuat tectum animæ vestræ succedere. Quo communionis genere incitabitur in vobis auiditas quædam tanti mysterij, oblectantibus interim vos & proximè suscepti memoria, & spe denuò suscipiendi.

Hæc communionis quotidianæ ratio, erit veluti quædam animi præparatio, longè efficax ad ipsum sacramentum corporis Domini; quemadmodum & ad sacramentum Pœnitentiæ spiritalis illa, quam dixi confessio. Proinde venit in mentem optare, vt Christianus quisque multo ante præcipiat animo diem illum, quo & pectus suum expiare confessione decreuerit, & Christi Domini inire conuiuiū. Ita vt quotidie manè, simul ac de cubili surrexerit, ita se moneat, & alloquatur, Tali die sacerdotis ad pedes, tali accedes ad Christi mensam: idque etiamsi forte longiùs ille dies absit.

Videte igitur singulis vt diebus memoriam vobis excitetis, ac refricetis huius sacramenti, & suscipiendi pariter & suscepti. Suscepti quidem ad dimidiatum saltem spatium præ-

stituti

ſtituti temporis: ſuſcipiendi verò toto reliquo interuallo dierum: vt hac ratione planiſſimum fiat vereri vos, & horrere verenda illa, & ſacroſancta myſteria: ſecus enim periculum ſit, ne vel ægrè concoquatis, quod ore percipitis, vel non ſatis auidè ſuſcipiatis. Nolite vobis ipſi deeſſe, quominus octauo ſaltem quoque die hæc Sacramenta tractetis, & renouetis.

Cetera verò pietatis officia, qualis eſt precatio, qualis piæ contemplationis exercitatio, & id genus alia, videte vt fines illos, ſeu ſingulos, ſeu vniuerſos propoſitos habeant. Primum Dei, & eius Sanctorum gloriam, Deinde animi veſtri bonum, Tum ceterorum commodum animorum. Sic enim per ea, quæ dixi munera, quotidiana vobis fiet virtutis acceſſio, vt humilitatis, vt patientiæ, vt prudentiæ, & aliarum huiuſmodi rerum, atque virtutum, quibus paratiores in dies accedatis ad rectè agendum. Accedet etiam Dei notitia maior, & maior amor; cumulabitur in proximos charitas; & tuto denique ſalutis iter tenebitur, dum veluti per gradus vita ſpiritus ſic inſtituitur.

Quòd autem ad huius & temporis, & corporis vitam pertinet, oportebit ita vos veſtra moderari conſilia, ſenſuſque omnes, vt omnis labor corporis, ac contentio Dei laudem ſpectet, ſalutem animi veſtri, eorumque ani-

 morum,

morum, qui in iis ſunt incluſi corporibus, quibus vos laborem veſtrum, operámque nauatis. Studete igitur, vt primùm Deus vos ad laborem, ſeu etiam ad quietem impellat; deinde ſalus animæ veſtræ; tum animæ proximorum; deinceps veſtri corporis incolumitas: poſtea incolumitas alieni; denique res familiaris, quæque ad vſus corporis, vitæque neceſſarios pertinere videantur, ne qua ſit ordinis perturbatio, ne qua confuſio.

Nihil autem in his, quæ commemoraui, præpoſterum, perturbatumque erit, ſi res familiaris ſit famula corporis, corpus animi, animus Dei: quæſtúſque veſtri ad neceſſitatem corporum, corporum autem incolumitas ad animorum ſalutem, horum verò ſtudia ad æternæ legis regulam dirigantur. Ita ab hoc vltimo inchoandum primū, & hic ordo ſeruandus officiorum, vt prima animis; cætera cæteris deinceps rebus, pro animorum bono, commodoque debeantur.

Nec imitandi enim ſunt ij, qui à re familiari, & ſuo corpore inchoandum putant, vt cum hæc verè conſtituerint, tum demùm ſe faciliùs rem conſtituturos animorum arbitrentur. Eademque ratione, quod ad proximos ſpectat, eorum prius animis, quoad eius fieri poterit, quàm veſtris corporibus prouidete: vt ſi in poteſtate ſit veſtra, vno eodemque præſidio, & vos à morte corporis, & illos à morte

animæ vindicare, malitis vtique multis partibus huic periclitanti, quam illi ruenti, & iam cadenti succurrere: si hic à vobis rerum ordo seruatur, facilè existet ea, quam quæritis, in instituto constantia.

Hæc *Faber*. Sanè ea *sodalitas* etiamnum viget, & *sexagesimum* iam *annum*, & eo amplius *Fabri* præceptis sese alit atque sustentat. Ac progrediente die tantum roboris est adepta, vt eorum quoque patrocinium susceperit, quos & à mendicando deterret pudor, & inscitia, ignorantiáque Diuinæ legis tenet, & quos carnifici, patibulóque leges addixerint, eademque semper fuerit quasi quædam procreatrix, ac parens plurimæ, variæque in ea vrbe pietatis, plurimæque item sobolis, quæ ex communi, vulgaríque vita ad cænobiticam, religiosamque se transfert.

CAPVT VIII.

Primus de Societate Faber in Germaniam adit, & optimum eius specimen edit.

HIs igitur prudentibus monitis, quasi *Vicarijs* sui *Parmæ* relictis, *Faber Hortizium* sequutus, deque *Societate primus Germaniam* ingressurus discessit. Causa huiusce profectionis ea fuit. *Hortizius*, cum *Romæ* apud Pontificem *Caroli Cæsaris* in materteræ eius causa,

quam *Henricus* Octauus Angliæ Rex repudiarat, procurator fuisset, iámque reuocaretur in Hispaniam, *Vuormatiam* vsque iter exporrigere iussus est, quo Catholicorum, & Protestantium conuentus erat indictus, vt Catholicorum si qua posset ope iuuaret partes.

Eam ob rem enixè petenti cùm viæ solatium, animique sui rector, tum consiliorum, & rerum agendarum adiutor concessus est *Faber*. Nono Kalendas Nouembris *Vuormatiam* attigere: quo die *Faber* singulari Dei benignitate iniectam sibi mentem profitetur, vt protinus inchoaret, & ad mortem vsque persequeretur insignem quandam pietatis exercitationem. Ea erat, vt exordiens à Conceptione Christi Domini, ordinéque progrediens per ætatis eius gradus, ad ascensum vsq; in cœlum, quos ille inter mortales egerat dies, singulos in singulis horis Canonicis grata memoria reputaret, vnde fieret; vt pro omnibus denique sigillatim, ac proprie venerationem debitam, ac gratiarum actionem persolueret. Idémque in vita parentis sanctissimæ factitaret: sperans quamquam longum esset negotium, vitam sibi ad conficiendum affuturam.

En quàm ingeniosa est ad gratum animum, quámque laboriosa pietas verè diuina beneficia æstimantium: en quàm sperat omnia caritas.

Vuormatiæ tametsi cum hereticis agendi potestas facta pro voluntate non est, nec propter factionis *Lutheranæ* perfidiam dignum aliquid agi potuit; nullo tamen loco gregi Catholico defuit. Multi perillustres viri, atque adeo Pontificius ipse Nuntius, *Ioannes Moranus* tum Mutinensis Episcopus, paulo pòst Cardinalis ad expiandas ritè noxas eo potissimùm vsi sunt: compluresque alij tum *exercitiorum spiritualium*, tum concionis sacræ præsidio adeò animo commutati, vt sicut ipse *primus* Vineã illã colere de *Societate* cœpit, ita ei primos in *Germaniã* aditus videatur ipsa dedisse *Societas*. Cæterùm vt animis liberalibus mira se bonitate diuinitas elargitur, ingentes in sanctitate sua processus fecit; maximis repletus est è cœlo suauitatibus, per sanctissimæ Deiparæ patrocinium, vberrima collustratus est luce ad excogitandas vias multiplices orandi, agendique gratias Deo, & beneficia sibi atque alijs postulandi: cum stimulis vrgeretur acerrimis, vt pro *Germania* potissimùm, vbi summum religio discrimen adibat, preces effunderet.

Vuormatiensi colloquio dimisso, *Faber* continuo *Spiram*, hinc Ratisbonam cum Caroli Curia ad Cæsareum concilium, vbi & Apostolicus legatus intererat, *Gaspar Contarenus*, accessit. Quocumque autem vestigium posuit, eundem se *Fabrum* præbuit, nauum videlicet

delicet hominem & operarium, inter hæc itinera maximè cœpit frequentare nobile imprimis, ac ſalutare, idemque perfacile orationis genus, quod deinceps potiùs aſſiduè auxit, quam vnquam intermiſit.

Vt in loci cuiuſpiam, vel fines vel conſpectum, vel etiam ſermones venerat, ſublata in cœlum mente precabatur, vt eius loci Archangelus, ac ſingulorum incolarum custodes Angeli, ipſis boni ac propitij eſſent: ac multo magis, vt verus Paſtor IESVS Chriſtus, qui in eiuſdem loci templo degebat, gregem ſuum protegeret, ſingulorum adeſſet calamitatibus: peccato inhærentes, itemque moribundos, atque animas defunctorum eiuſdem loci; quacumque demùm difficultate quauis, ſolicitudine, & angore preſſos, iuuaret. Rogabat deinde vniuerſis bonorū incrementa, gratias agebat nomine eorum, qui facultates ibidem poſſidebant, quique beneficia alia acceperant, nec benigniſſimam Dei largitoris manum agnoſcebant: eorundémque nomine, & cæterorum peccantium, veniam precabatur. Addebat inuocationem ſanctorum, quibus locorum eorundem aliquod patrocinium eſſet, vt ipſi quod neſcirent, aut negligerent incolæ, vel agendis gratijs, vel poſtulandis neceſſariis auxilijs, vel petenda venia, vice eorum exequerentur.

Hiſce curis, & peregrinationem ſanctè, ſuaui-

ſuauitérque obibat, & charitatem erga Deum ſimul, & proximos exercebat aſſiduè, alebátque: & in cœlo verſans parum caſibus attingebatur humanis, ac denique ad res bene proſperéque gerendas, vias ſibi vnde erat opus, aperiebat. Apud ciuitates, & oppida quà tranſibat, conferendis potius ſalutaribus Sacramentis, quæ in ijs maximè locis fidelem miniſtri operam requirebant, priuatíſq; congreſſibus, quàm concionibus agendũ cenſuit. *Ratisbonæ* à Sabaudiæ Caroli Ducis filio, cuius in ditione patriam habebat, agnitus, & in honore habitus, ad eius confeſſiones audiendas eligitur.

In tanto autem Procerum, atque Aulicorum numero, tantáque nationum varietate, vſque adeò ſe vulgo probauit, vt ad eum vniuerſi, ac præcipuè præſtantiſſimi quique viri, tanquam ad cõmunem Patrem *Germani, Itali, Hiſpaniq;* concurrerent. Quo fiebat vt viri dignitate, doctrina, generis ſplendore nobiles, ſanctis meditationibus inſtituti, de corrigendis ſuis publiciſque moribus cogitarent: nonnullique meliores iam ſibi redditi, complures alios ad eandem meditandi rationem blanda cohortatione pellicerent.

Ac Deus tantam vim famuli ſui *Fabri* conatibus dedit; adeò firmis diſciplina eius conſtabilita eſt fundamentis, vt qui ſemel illi tradidere ſe excolendos vel de peccatis confeſſi

ſunt,

ſunt, ij numquam poſtea monita eius deſeruerint, aut caritatem, & obſeruantiam minuerint erga magiſtrum. Denique quicquid multos deinceps per annos ex vſu publicæ pietatis actum eſt in *Germania*, inde maximè, vt *Faber* ipſe profitetur, ſemen habuit.

Feruêre *Ratisbonæ* præ cæteris *Doctor Cochleus* vir inſignis, ac prudens; qui non vulgari ſui animi bono eas commentationes expertus, gauiſuſque mirum in modum etiam affectuum reperiri magiſtros, quoſcunque poterat, ad eandem commentandi normam aut *exercebat* ipſe per ſe, aut *exercendos* curabat à *Fabro*.

Nec his contenta finibus *Fabri* charitas, ad abſentes, & longè poſitos excurrebat. *Norimbergam* ad moribundum Italum euocatus, non illi tantum præſtò fuit, dum animam egit, verum etiam per eam occaſionem *aberrantem* à Chriſti caulis *ouiculam* ex eiuſdem familia adorſus, partim terrendo, partim alliciendo ad Eccleſiæ ſepta reduxit; & quod *ſeptimum* iam *annum* non fecerat, ad confitenda peccata: cuius exemplum *negotiatores* ſequuti *duo* vagi & ipſi, palanteſque per hæreſum ſaltus ad eundem Chriſti gregem reuerterunt: *Maurique* item *duo* ad baptiſma perducti. Inter hæc de ſuo pariter vt, ſemper, ad perfectionem perenni curſu ſolicitus, *nouos* adhuc *orandi modos*, precandique, & gratias

agendi,

agendi, ac veniam poſtulandi pro ſe proque alijs inuenit.

CAPVT IX.

In creatione Præpoſiti Generalis ſecundum Ignatium Faber nominatur: & in Hiſpaniam pergit.

EOdem tempore *Societatis* res in Vrbe confirmabantur. Cum enim priore anno iuſtæ vim, autoritatemque religionis apoſtolico eſſet iudicio cõſequuta, per huius anni ver *Generalis Præpoſitus* ſuffragijs primorum decem Patrum tum abſentium, tum præſentium creatus eſt. Qua in creatione, quanquam nulla dubitatio fuit, quin omnes nullo diſcrimine, magniſque eum laudibus præferrent, qui ipſos conuocarat, Chriſtóque educarat *Ignatium*; tamen quidam præſertim, qui plures ad incerta caſuum nominarant, ſi quid fortè eueniret, quamobrem eo munere fungi minus poſſet *Ignatius*, omnes *Fabrum* ei ſufficiebant. Ità *Franciſcus Xauerius*, ita *Simon Rodericius*, qui diſcedẽtes in *Luſitaniam* ſuffragia *Romæ* ſcripta reliquerant: ita è præſentibus *Ioannes Codurius*; nec refragari poſſent ceteri, ſi proximũ, quem præponerent, nominarent. Ipſe autem *Faber* ſecundùm *Ignatium Xauerio* ſuffragabatur.

Qui dum totus frugifer *Germaniæ* oras perrat,

errat, noua accipit ex Vrbe mandata, vt cum *Hortizio* in *Hispaniam* pergat. Accepit ille cæca obsequij alacritate, quod mandabatur, id vnum optans, ac rogans à Deo, vt quanto suæ peregrinationes ad gentes plures, atque *Prouincias nouas*, corporis animique difficultates longius ac latius tenderentur, tanto magis anima sua caritatis spatia, humilitatisque & tolerantiæ dilataret.

Priùs tamen quàm *Ratisbona* se cõmoueat, quoniam cognouerat creato iam *generali Præposito* licere sibi religiosum perficere holocaustum, egregiè præparatus *Professionis vota* solenni ritu nuncupat in æde *Beatæ Mariæ*, quæ *Capella vetus* dicitur, ad aram maximam, die ipsa Deiparæ Virginis Elisabetham salutantis octaua: Votorumque formam; quæ etiam num in eius cõmentarijs apparet, suo firmatam Chirographo ad *Ignatium* ritè dedit: Edidit ea vota summa & animi, & corporis deuotione, pietatisque sensu prope incredibili. Nouæ exarsere animo faces, noua studia perfectæ virtutis; nouum subijt pectori robur ad commoditates funditus abdicandas; iucunditatesque mortales ad humilitatem consectandam impensius, arbitriumque suum obedientiæ arbitrijs penitùs mancipandum.

Ita editis votis suis, recentique hoc vegetus spiritu, Iulio extremo discessit. Iter faciebat more, institutoque suo, quocumque pe-

dem ferret, veſtigia relinquebat *Apoſtolici viri:* quaſcunque oras attingeret, precationibus bonis ſanctificabat; multóque maius cum Cælitibus, quorum loca memoriam renouarent, quàm cum incolis ipſis habebat commercium: atque vt illorum his opem implorabat, ità ſuam omni conatu per occaſionem omnem ferebat, quod plenius poſteriore volumine deſcribetur.

Viæ erant impeditiſſimæ, & latrunculis, & militibus infeſtæ Itaque nec pericula, nec vincula defuere. In *Gallia* enim comprehenſus cum *Hortizio*, ceteriſque comitibus eſt, & coniectus in carcerem, ſed vt vincula ſanctorum non rarò ſunt ad liberationem vincintium, in ipſa quoque cuſtodia, quos iuuaret, & meliores redderet, *Faber* inuenit. Agere cum arcis Duce, & cuſtodibus cœpit, & faces identidem ſui admouere ſermonis, tanquam ſi vocatus ad id amicè, non captus hoſtiliter videretur. Itaque Ducem ipſum, militarem hominem, aſſidua collocutione mutatum, ad reconciliandum, placandúmque ſibi Deum, & confitenda ſibimet peccata conuertit.

Ipſe verò & *Hortizius*, ceteríque Hiſpani ſeptimo die, præter expectationem, ac ſpem, prætérque morem, cùm magno ſoleret libertas redimi, & pro nobilitate, numeróque comitatus poſſet ingens fieri quæſtus, per humaniter, ac beneuolè nō tanquam è cuſto-

dia, ſed tanquam liberali ex hoſpitio ſine pretio, ſine mercede mittuntur. Tantam vim habet in omnem partem, & apud omnes gentes, caſtiſſimus, atque ardentiſſimus Dei ſermo.

CAPVT X.

Magna pietate ingreſſus in Hiſpaniam, rebus multis præclarè geſtis, per multa pericula Germaniam iuſſus repetit.

VNde itinere repetito, vbi ventum ad *Hiſpaniæ* fines, cogitanti quàm latè aperiretur campus amplificandæ diuinæ laudis, ſibíque diffidenti, & ad cœleſtium conciliandam opem intento, mirus exarſit ardor, & liquidiſſimæ affluxere dulcedines, dum Principatus, & Archangelos, Angelóſque cuſtodes eius Regni ſingularúmque Prouinciarum, & vrbium, & ſingulorum hominum veneratur. Addebat & ſanctiſſimæ Matris patrocinium, religioſiſſima quæque eius in Hiſpania loca, nominatim vſurpans *ſanctæ Mariæ*, cui nomen à *Pila*, ſiue columna, & *Montis Serrati*, & ad *aquas lupias*, Addebat & ſanctorum, quorum præcipuè *Hiſpani* tutela, ſacríſque Pignoribus gloriantur, *S. Iacobi*, *Narciſſi*, *Eulaliæ*, *Eucratidis*, *Iuſti*, *Paſtoris*, *Iſidori*, atque *Ildephonſi*: quos omnes orabat, vti boni,

atque propitij ſuum in *Hiſpaniam* ingreſſum reſpicerent, fortunaréntque; ac precibus ſuis efficerent, vt fructuoſus incolis, ac ſalutaris exiſteret, Nec irritæ cecidere preces.

Multa cum *Hortizio* percurrit Hiſpaniarū oppida, & loca: *Madritum* venit, adijt *Cæſarauguſtam*, & *Mediolum*, cui vulgo nomen Medina cœli, *Saguntum* viſit, *Complutúmque*, & Ciuitates, ac populos alios; ac præclarum vbique *Societais* ſpecimen edidit. Nec modo cum viris nobilibus, ſed, quod in viro graui, eodémque Cæſarei Procuratoris comite ſpectabile erat, cum plebe, pueríſque, quibus Chriſtianæ legis inſtillabat initia, multus erat. Ita ſibi omnes ordines, omnéſque adiungebat ætates. In *Galapar Oppido*, dum ex ea, quā dixi, doctrina pares laboribus fructus legit, tum demum ſe intellexiſſe teſtatur, quanti tandem à *Societate* ſit faciendum hoc inſtituendæ multitudinis munus.

Sed hæc in Hiſpania quaſi præteriens egit. Nam Pontifex cùm *Germaniæ* res videret quotidie labi in deterius, nec ignoraret, quanti momenti opera illic *Fabri* fuiſſet, continuò iuſſit eódem iter capeſſere, quò illum & rei Chriſtianæ neceſſitas maior, & operarum minor numerus reuocabat. Ad hoc dum ſe iter accingit, cùm comitem ex ſuis haberet neminem, tacitis apud ſe precibus optauit à Deo, aliquos ſibi ſaltem ex alienis adiungi; &

eos demùm quibus cum pacificum iter, ac ſine vlla animorum diſſenſione conficeret. Cumulatè, quod poſtulauit, accepit. Quippe cum *Ocamniam* veniſſet, ſequutus *Hortizium*, vbi filiæ Imperatoris Caroli, *Maria*, quæ deinde Maximiliano Cæſari, & *Ioanna*, quæ Ioanni Luſitaniæ Principi nupſit, degebant, multum apud eas, & aulam earum profecit.

Perægrè itaque illæ tulerunt feſtinatum eius digreſſum: abeuntíque duos addidere comites, regij ſacelli ſacerdotes, qui *Toletum* vſque proſequerentur. *Ioannes Aragonius* vni, alteri *Aluarus Alfonſus* erant nomina. Hi, vt itinera maximè hominum nudant pectora, interiorémque animi habitum palàm faciunt, capti Sanctitate congreſſus tanti viri, & admiratione virtutis, eiuſdem *inſtituti ſocios* ſe ſe in perpetuum obtulerunt: eámque bona venia Dominarum, aula protinus relicta, cum eo, quocumque pergeret, reliquam ſibi vitam agendam putarunt: Nauíque, ac frugiferi Vineæ domini coloni fuere.

Hoc igitur comitatu *Faber* longum iter ingreditur, tantis difficultatibus, & periculis interſeptum, vt ipſemet ſingulari Dei aſcribat tutelæ, quòd præter omnē ſpem ſalui *Spiram*, incoluméſque peruenerint: Nam in *Hiſpania* citeriore latronum ex vnguibus diuinitùs erepti ſunt, & in *Gallia* è pedore carceris, tenebriſque, & in *Allobrogum*, *Heluetiorúmque*

fini-

finibus è militum insolentia, & ex Hæretico-
rum insultibus in *Germania*, interdùmque ex
grassante pestilentia, & conflictatione mor-
borum: ac denique quod grauissimum ipse
pro summo suo concordiæ studio ducit, ex
spiritu diuisionis, ac dissensionis. Quod vir
Dei tantopere fortassis magnificat, non eo
solùm, quòd discordiæ malum iure vniuersis
antefertur incommodis, & externis, & cor-
poris: sed quòd ipse, dum tot vias sine reli-
gioso comite percursat, secularium propiùs
cognouisset, ac pertulisset ineptias.

Nam quemadmodum iucundissimum est
ærumnarum itineris leuamentum dulcis cha-
ritas, ac religiosa suauitas comitum: ita pro-
pè intolerabile onus fit vbi ceteras asperitates
affixa lateri eorundem morositas exercebat.
Adiecit peregrinationis huiusce decoribus il-
lud *Faber* insigne. Cùm per *Sabaudiam* iter
haberet, & ad Oppidum, cuius grauis erat
in animorum causa necessitas, diuertisset,
facta ibi plena cum spe diuini verbi semente,
suam ipse Patriam in conspectu positam, &
propter quam tenendum erat iter, nulla non
modò leuitate, sed ne spe quidem lucri
animarum ab religiosa seueritate
deflectens, auersis oculis
missam fe-
cit.

CAPVT XI.

Spiræ multa præclarè gerit: deinde Moguntiæ, tum iterum Spiræ.

SPiræ porrò ingens erat parata iam meſſis, ſed cùm initio cleri obmurmuratio, durioꝛem ex inani ſuſpicione pertimeſcentis emendationem, perſtreperet, Patris prudentia, ac comitate ſedatur; quin ipſos quoque, religionis cauſa, aduerſantes rectæ vitæ documentis, & candore animi paulatim ſibi ita deuinxit, vt eius poſtea diſceſſum permoleſtè tulerint. Populi autem ſtudio pietatéque creſcente, demetendis frugibus dies totus diſtinebatur. Concionatorem, cuius de religione ſuſpecta mens erat, atque doctrina, modò in medium afferendis, quæ cum illo ſibi conueniebant; modò prætermittendis, vbi diſpar erat vtriuſque ſententia; modò etiam ad eius Monaſteriũ eleemoſynis ſummittendis, mirè cõciliatum, ad veritatis lucem, pulſa caligine præparauit. Clerus antea ſolutior, breuì ſe ad ſeueritatem veterem reuocauit.

Tractari ſacerdotium more maiorum, pari inquam, animi corporíſque candore: cuſtodiri arctiùs in religioſis ordinibus diſciplina: plebs fieri ad Diuina propenſior; vt affirmarint Parochi, plures ad Sacram Euchariſtiam Paſchate acceſſiſſe poſtremo, quàm totis an-

nis

nis antè viginti. Episcopus (is erat *Philippus à Flescheim*) in corrigendis moribus multo erat ardentior: cuius Vicarius, spiritus iam antea *exercitationibus* institutus, tanto in eos, qui fouebant amicas, zelo, studióque flagrabat, vt bello palàm concubinis indicto, aut vniuersas se spoponderit eiecturum, aut munus suum citò depositurum.

Cœpta sunt etiam ipsa pietatis officia maiore exerceri cum sensu: iámque catholicis plus vulgò honoris, & fidei, plus obedientiæ Prælatis deferebatur. Denique tum primum spes *Fabro* iniecta reparandæ Germaniæ, & ad auitam religionis regulam dirigendæ qui verò ei se adiunxerant Hispani Sacerdotes, eos affatim rebus diuinis imbutos, curabat insuper vsitatis *Societatis* peregrinationibus exercendos. Ac primùm quidem *Ioannem Aragonium* Iulio mense: deinde verò paucis post mensibus, *Alauarum Alphonsum*, cum baculo, & sine nummis ad sancta tria Magorum corpora, *Coloniam* ire iussit.

Quod tanta ab his cum accessione spiritus factum est, vt eorum alter *Aluarus* magnis, variísque laboribus, ac periculis latronum ferarum, pestilentiæ, famísque perfunctus, tantùm se ex ea peregrinatione hausisse commodi confirmarit, vt nullius rei conditæ pretio eam voluerit prætermissam: parémque alacritatem præsetulerit *Aragonius*. Qui cum

in ſancti Laurentij peruigilio rediiſſet, ad eius conſpectum *Faber* ſanctæ lætitiæ tanta delibutus eſt copia, quantam in eiuſmodi cauſis ad eam diem perceperat numquam.

Itaque cum aliâs ſoleret in peregrinationum aduentu incitari animo ad charitatis colloquia, percunctans, & audiens de itineris caſibus, de experimentis Diuinæ prouidentiæ, de rebus ſacris ac religioſis, quas memorandas vidiſſent, & alia de hoc genere, nulla in præſens huiuſmodi tactus cupiditate eſt, ſed totus ac penitùs raptus ad Deum, ibi acquieſcebat; ibi videre videbatur Deum ipſum, ac Cœlites, qui quaſi ſua cauſa geſtientes, circa ſe adeſſent, certatímque ſibi gratularentur.

Quo altiorem ipſe gratiarum ingreſſus actionem, Patrem adorabat æternum, atque rogabat, vt Filio, & ſancto Spiritui; tum Filium vt Patri, itémque Spiritui ſancto; atque ipſum denique ſanctum Spiritum, vt Patri, & Filio gratularetur ſuper eo reditu, peregriníque tutela, ac beneficijs totum per iter ei datis. Inde benigniſſimæ cœli Reginæ ſupplicabat, vt ijſdem pro muneribus grates ageret, Sanctiſſimæ & indiuiduæ Trinitati, rurſúſque Trinitatem venerabatur, vt Virgini Deiparæ benediceret, propter omnia in nos collata per eam dona. Modo deniceps perſimili Curiam obibat cœleſtem, ſigillatim ordines Beatorum, & choros, ac nominatim tres Ma-

gos

gos Reges, Vrsulámque, & Pinnosam, & cæterum commitatum earum, vt Deo gratularentur, precans vicissimque Deum, vt ipsis eo nomine benediceret.

Precabatur autem qui *Aragonio* re, qui verbo benignè fecissent, qui viam quoque monstrassent, qui demum quacumque ratione beneuolos se præbuissent, eis omnibus merces opima esset, ac sempiterna. Addebat, & qui vultu, dicto, facto quopiam acerbi, & aduersi fuissent, quibus cœlestem misericordiam implorabat, cùm existimaret permittere Deum interdum, vt homines diuina gratia indigentes, iustis molesti essent, & aliquid negocij facesserent, vt ab his cùm exempla humilitatis, tum precum auxilia reciperent, per quæ descenderent, in seipsos, & ad meliora conuerterentur.

Sed ad iuuandos opera ipsa, & labore populos intentus, quoniam *Moronus*, cui Pontificis iussu parebat, potestatem fecerat, quo maximum operæ inuitaret pretium adeundi, *Albertum Archiepiscopum Moguntinum* eundémque sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalem conuenit. Norat pridem illum in *Ratisbonensi* conuentu, ac sciebat percupidum Diuini cultus: vnde spes affulgebat bene apud talem Antistitem operæ collocandæ, quæ nequaquã fefellit. Cùm enim nonnulla de religione, déque rebus grauibus vnâ contulisset, aucto-

ritate eius, nutúque, Cardinalis permulta vtiliter, præclaréque ſanxit. Quæ forſitan cauſa fuit, cur ex ea quoque ciuitate quorundam commoueretur inuidia.

Quod cùm *Faber* animaduerteret, non tulit pacis Angelus, quorum quærebat animas, eorum naſcentes iras, & offenſionem. Itaque non priùs indè receſſit, quàm ibi quoque turbarum ſedaret initia, & tranquillandis animis, odia concitata reſtingueret. Ibi etiam hominem profeſſione iam *Monachum*, vſu, exercitationéque rerum diuinarum, ad purum, & caſtum religionis cultum, ex hæreſum labe, ac corruptela traduxit. Quibus rebus cum & eximiæ prudentiæ, & ſpectatæ doctrinæ, & ſingularis probitatis ſpecimen præbuiſſet, tantam ſibi eius Ciuitatis, Cardinaliſque conciliauit beneuolentiam, ac gratiam, quanta in *Societatem* poſtea viſa eſt redundare.

In digreſſu ſcripta quædam de religione, quorum de veritate Cardinali non liquebat ſatis, quæque nulli alij tutò committenda putarat, vni expendenda *Fabro*, ac dijudicanda permiſit. Cùmque ei ſpecioſa munera, vas præſertim argenteum magni ponderis obtuliſſet, *Faber* paupertatis in primis amans ſcitè remiſit, quod diceret ſe non ex pauperum eſſe numero, qui argenteam ſupellectilem, ſed qui bona ſua ſecum ipſi portarent. Poſtero tamen

men die Cardinalis, prehenso suis manibus abeunte, in Breuiarij thecam, de zona suspensam, aureos centum florenos iniecit; quos cùm recusandi non esset locus, ne contemni tanti Antistitis liberalitas videretur, qui vim non modò verbis, verùm etiam manibus afferebat, eos partim misit ad *socios*, qui *Louanij*, studiorum gratia, magna in paupertate degebant, partim in egenorum pabulum, alióśque pios vsus sine cunctatione distribuit. Indè *Spiram*, vnde abierat, reuersus, præclaris cœptis perseueranter institit.

Erat *Spiræ* ex hæreticorũ schola *Augustinus* quidam, ad restinguenda in auditorum animis bonorum operum studia in primis efficax. *Faber* autem vicissim in refrigerandis hominum ardoribus, ne quid noui moris admitterent, desudabat: hominémque sanè idoneum, qui se ad hæretici partes meditabatur adiungere, ab eius consuetudine prudenter abductum, traduxit ad suas: vt nemo pestilentissimo illi Ministro deinceps infensior fuerit hoc Christi tirone; nemo magis aut doctrina, aut moribus aduersarius.

Capvt. XII.

Reuocatur Moguntiam mittendus ad Tridentinum Concilium: quo dilato nauiter Moguntiæ elaborat.

NOn diu *Spiræ* ſubſtiterat *Faber*, cùm Moguntiam celeriter reuocatur. Fuit enim *Archeipiſcopi Moguntini* conſilium, vt *Fabrum*, de cuius eruditione, agendíque prudentia multum ſibi iam dudum pollicebatur, vnâ cum alijs ex ſua familia pereruditis viris, ad *Tridentinum Concilium* proximis Kal. Nouembribus deſtinaret, deinde *Moguntiam* ad docendi prouinciam reuocaret. Sed hanc ei legationem, ſi vita ſuppeditaſſet, ſedes Apoſtolica reſeruauerat, vt ſuo loco reddam. Verùm dilato in aliud tempus, bellorum trepidatione, Concilio, ne tam ſalutari *Fabri* careret vſu, conſuetudinéque, hominem apud ſe tenuit, nec *Spiram* redeundi poteſtatem fecit.

Ergo ipſo iubente Præſule, *Moguntiæ* conſedit, anno iam inito ſeculi quadrageſimo tertio. Hic ſtrenuus animorum, fideíque defenſor, pro concione Pſalmos Dauidicos explanabat, plauſu ingenti populorum, vtilitate pari. Qui dum ad eximiam, ſaluberrimámque doctrinam, vitæ candorem, morúmque ſuauitatem adiungit, *Moguntinorum* animos æque, ac *Spirenſium* breuì ſibi adiunxit. Ratio-

nem

nem *exercendi spiritus* per pias commentationes compluribus de primarijs, duobus præsertim *Episcopis* tradidit, *suffraganeo Moguntino*, & *Nemburgensi Episcopo* designato: qui dum ad actionem, & vsum expertæ contemplationis præcepta reuocant, quotidianæ mentis exercitationi horæ spacium matutinis, nocturnísque temporibus tribuebant.

Concubinis implicitos Parochos, ad pudorem, & sanctimoniam sapienter, commodéq; traduxit. Quo facto mirum quantum ei ciuitati salutis, quantum sibi vulgo & amoris, & fiduciæ conciliarit; vt perbeatus sibi videretur, quisquis ab eo viro, vel *exercitiorum* haurire doctrinam, vel sacris posset expiari mysterijs. Et quoniam linguæ ignoratione, plerique tanto frui bono non poterant, inuentus est singulari Dei prouidentia summæ fidelitatis interpres, per quem tutò sese indicare *Fabro*, totósque pandere non puderet. Quid multa? In spem *Faber* ipse venerat copiosissimæ aliquando frugis: id quod ei plurimorum incensa studia, & æternæ salutis vota pollicebantur.

Quo circa scribit ipse ad *Ignatium*, se, vt ex collectis *Parmæ* frugibus, *Romam* reliquisse pro *Parma* non pœnitebat, ita ne *Parmam* quidem pro *Germania* piguisse relinquere; ac ne *Germaniam* quidem propter *Hispaniam*, nec hanc rursus propter *Spiram*, nec *Spiram*

de-

denique propter *Moguntiam:* tanta erat vbiq; ſegetis, ſeu perceptæ, ſeu ſperatæ lætitia. Ità magnis animis vbique patria, ita ſedulis operarijs vbique opus: ita Deum verè quęrentibus vbique præſto eſt Deus.

Cùm autem à ſacris de more lectionibus ceſſandum eſſet, *Faber* per eas ferias *Aſchafemburgum*, quo Cardinalis *Moguntinus* ſeceſſerat, vt grauia quædam cum illo de re diuina conferret, excurrit. Excitat Paſtorem in primis ad conformandos mores frequentiſſimi gregis. *Moguntina* namque Ciuitas tantæ in *Germania* auctoritatis, ſi in fide, Chriſtianíſque moribus ipſa præſtaret, ſperabat fore, vt eius ad exemplum ciuitates aliæ complures, aut in eadem fide nullo negotio continerentur, aut certè non tam lubricæ eſſent, & procliues ad hæreſim.

Cardinalis qui erga *Fabrum* optimè iampridem erat affectus, eiúſque ſingularem admirabatur, coniunctam cum virtute, doctrinam, omni illum præcipuo honore, & charitate habuit. Cúmque non ignoraret, quas vir religioſiſſimus maximè amaret delicias; atque adeò amborum in cultu ſacrorum, cælitúmque veneratione egregiè conſentiret pietas, & haberet Albertus ſacellum reliquiarum ſacrarum copia, præſtantia, ornatu inter pauca viſendum, qua ſumma potuit magnificentia id ornari, exponíque lipſanothecas iuſſit

vniuer-

vniuersas: tum *Fabrum* in eo diuinam rem facere, & interesse facienti ipsemet voluit. Quo loco, vt infrà narrabitur, didicit *Faber* non ex hominum gratia, apparatúque externo pietatis gustum, cœlíque pendere suauitates: Sub hæc recipit Cardinalis, quæ piè sibi, ac salutariter suggessisset, eorum se propriam, ac peculiarem habiturum esse rationem perfecturúmq; rebus ipsis, vt intelligeret, quanti tandem apud se forent eius diuina, ác salutaria, (sic enim loquebatur) præcepta.

Interim monet, præclaris cœptis insistat, nec suscipiendis pro suo grege, & Dei gloria laboribus terreatur. Gratam sibi rem facturum, si ad explanationem psalmorum, tam vtiliter institutam, latinas etiam diebus dominicis conciones adiungat. Vnum illud ingenuè promat, quid honoris, atque stipendij putet ei loco, laboríque conueniens. Cui *Faber*, stipendium, inquit, Præsul amplissime, iamdiu nos accepimus, quod nullis vmquam meritis adæquare liceat, cùm dignatus est Deus vocatione sua sancta in opus Euangelij, vt gratìs daremus, quod gratis accepimus.

Tum occasione vsus, per illius secessus otium, de *Societatis* institutis accuratissimè Cardinalem edocuit; qui vsque adeò probauit omnia, imò etiam suspexit, vt *Societatem* sibi videri diceret propè diuinitus ad ea tempora, tam difficilia, támque aspera reseruatam.

tam. *Aschafemburgi* rebus è sententia gestis *Faber*, prolixéque ad conciones, & quemuis laborem operam suam Cardinali pollicitus, paucos intrà dies *Moguntiam* rediit.

CAPVT XIII.

Faber Coloniam adit, vbi rem Catholicam periclitantem fulcit.

HIc dum clerum æquè ac populũ ad omnẽ pietatem nouo impetu, conatúque erudit, præstantissimum ad eam rem *socium*, & sui simillimum adiutorem, Deo mittente, nanciscitur, *Petrum Canisium*, Nouiomagensem è Geldria Belgij Prouincia; qui iam tum & religionis Catholicæ propagandæ, & contra hæreticos defendend studio flagrabat acerrimo. Ad eámque pietatem cùm vitæ accedebat singularis integritas, tum literæ interiores, & eloquentia non vulgaris: vt ipsa morum similitudo duos videretur *Petros*, vno quasi spiritu, colligasse.

Is ergo Coloniæ cum degeret, auditis, quæ *Fabri* de sanctitate, doctrináque circum ferebantur, *Moguntiam* eo consilio se contulit, vt quem de fama iam norat, eum etiam de facie nosset. Quem vbi cognouit, ac degustauit, animi sui lætitiam, his ad amicum testatus est literis. *Secundis*, inquit, *ventis Moguntiam veni: virum, quem quæsiui, si tamen vir est, &*

non

non potius Angelus Domini, meo magno bono reperi; quo nec vidi, nec audiui doctiorem, profundiorémque theologum, aut tam illustris, eximiæq; virtutis hominem. Illi nil æque in votis est, ac Christo cooperari in salute animarum: nullum ex illius ore verbum, siue in vsu, familiaríque congressione, siue dum mensæ accumbit, prodire audio, nisi quod Dei honorem, & pietatem sonet; neque tamen ob facundiam audientibus grauis, aut molestus est.

Authoritatem tantam habet, vt ei se spiritualiter informandos, multi Religiosi, *multi* Episcopi, *multi* Doctores *tradiderint: inter quos &* Cochlæus *ipse, qui pro ipsius instructione gratias se reddere pares vnquam posse negat. Multi* sacerdotes, *& cuiusuis* Ordinis Ecclesiastici, *vel* concubinas *abiecerunt, vel* seculum *reiecerunt; aut à grauibus flagitiis ad frugem meliorem, eo adnitente, adlaborantéque sese receperunt.*

Quod ad me attinet, dici vix potest, quemadmodum exercitationibus illis spiritualibus *animum meum, ac sensus immutari, mentem nouis cælestis gratiæ radiis collustrari, & nouo quodam me vigore affici senserim, sic vt, & in corpus redundante diuinæ beneficentiæ copia, totus corroborari, atq; in alium prorsus hominem transformari viderer.*

Inter illas *exercitationes, Canisius* totum Deo se in *Societate* deuouit: quo remisso *Colo-*

niam, vbi *Ioannes* & *Aluarus*, *socij Fabri*: studiorum causâ versabantur, per theologum quendam celeriter *Faber* ipse euocatur, quod Ecclesiæ illi maximum ab Hæresum naufragio periculum immineret. Aberat tum *Cardinalis* Archiepiscopus, & rediturus propediem dicebatur. *Faber* ad eius aduentum *Coloniensem* detinuit *Nuncium*: interímque diuinis illum rebus per vsitatas commentationes instituit: cuius, is consuetudine, appositísque cælestium cogitationum epulis degustatis, modico dierum interuallo *Societati* se dedit.

Eóque etiam auctus *socio* tandem *Faber*, Cardinalis concessu *Coloniam* abit. Hic id, quod ex nuncio audierat, re ipsa cōperit, valde in lubrico versari *rem Catholicam*: pessimo loco illius *Ecclesiæ* res esse, in qua ipsemet *Pastor*, & *Antistes Hermannus*, seu veteratorijs *Hæreticorum* artibus, seu perniciosis *Catholicorum* assentationibus, prauè cœperat de religione sentire. Cúmque nemo esset, qui se tanto Præsuli auderet opponere, vnus inuentus est *Faber*, qui placato priùs Hostijs, precibúsque continentibus Deo, *Archiepiscopum* conueniret, & peramicè, liberéque sui admoneret erroris. Tantúmque profecit modestissimis suis, plenísque sapientia monitis, vt de Pastoris fide, doctrináque meliora sperari sint cœpta.

Verumtamen cautioribus consilijs vten-

dum ratus (nam in suspicionem venerat, ne malorum stirpes, quòd nondũ satis videbantur euulsæ, se abeunte renascerentur) *Nunciũ* Romani Pontificis de *Coloniensis Ecclesiæ* statu, quo acrius illuc vigilias intenderet, commonefecit. Is erat *Ioannes Pogius*, vir pereruditus, ac prudens, qui postea *S. R. E.* renunciatus est *Cardinalis*, túmque degebat in vrbe *Bonna*, haud ita *Colonia* procul.

Is de illius Ecclesiæ rebus edoctus, & præsens periculum perhorrescens, nullo modo passus est moueri loco *Fabrum*. Nam quod spectabat ad *Moguntinum*, bono animo iussit esse; se daturũ pollicitus operam, ne paucorũ mensium absentiam is iniquius ferret Antistes. Obsequutus *Nuncio Faber Coloniæ* resedit, ad acerrimam ac perennem eius Ecclesiæ custodiam: vt per eum potissimum steterit, ne multò fœdius tetriúsque, aut illius splendor Cathedræ, aut nobilissimũ Germaniæ membrum ab impurissima *Lutheri* schola, tam luctuoso tempore fœdaretur.

CAPVT XIV.

Faber iussus in Lusitaniam proficisci, Louanij morbo tenetur, interimque miras Louaniensibus vtilitates parit.

INterea redduntur ab *Ignatio*, literæ vt relicta

Colonia, in *Lusitaniam* cum *Aluaro Alfonso*, & *Ioanne Aragonio* protinus iter paret. *Ioannes* enim *Lusitanorum Rex*, cum *Mariam* filiam *Philippo*, tum *Hispaniarum Principi*, posteà *Regi* secundo despondisset, vnum aut alterum, quos in *Castellam* proficiscenti comites daret, è primis *Societatis* Patribus postulauerat: idq; suo *Romæ* Oratori mandarat: & *Faber* nominatim postulabatur. Quæ res cum pro summis in *Societatem Lusitanæ* aulæ meritis debita, & ipsimet *Societati* ad aperiendum sibi aditum nouas in prouincias opportuna esset, consulto Pontifice, *Ignatius* de eius voluntate, *Fabro* iter iniunxerat.

Quibus ille mandatis acceptis, quamuis curæ vrgebant grauissimæ, tamen non è suo sensu, sed ex obedientiæ nutu diuinam gloriã interpretans, maximam confestim se ad profectionem accingit. Pogiu ea res latere non potuit: qui frustrà conatus hominem à consilio deterrere, dat ad Pontificem literas quàm incommoda eo rerum articulo talis viri profectio accideret, grauiter explicans, rogánsque vt subsistere omninò iuberet. Nihilo secius maturauit *Faber*, quid *Pogius* moliretur, *Ignatium* edocere: quo is rerum omnium conscius, opportuniùs apud S. Dominum, quod è re videretur efficeret.

Datis ad Ignatium literis, absque mora profectus *Colonia*, perrecturus in *Lusitaniam*,

Louanium venit. Erat *Louanij* puſilla *Societatis* ſcholaſticorum familia, maximam partem *Hiſpanorum*, qui cùm migrare *Hiſpanos* omnes è ſua ditione *Rex Galliæ Franciſcus* iuſſiſſet, *Lutetia* eò conceſſerant. Et apud *Cornelium Viſhauaum*, qui Sacerdos iam pridem virtutis eximiæ fama nobilis, *Societatem* meditabatur, degebant. Quos vt Pater aſpexit, & iucundiſſimis excepit amplexibus, conuerſus ad *Cornelium*, qui propter eius aduentum *feſtum* diem agere videbatur.

Age, inquit, *Corneli*, *ſatis iam habeo te de facie noſſe, quem etſi meis oculis anteà non vidi, te tamen noui: nihil eſt cur de nobis vehementiùs angaris: poſtridie hinc in Luſitaniam obedientia nos auferet.* Cui *Cornelius*, aduerſari inquit, imperio iſti, & obedientiæ nec auſim equidem, mi Pater, nec omnino debeo. Cæterum illum ipſum, qui & obedientibus frænum iniicit cùm vſus eſt, Chriſtum inuoco, ne te hinc abire, & auolare permittat: ſed quamdiu huic populo vſui fueris, remoretur. Subriſit *Faber:* & tamen Antuerpiam ad Luſitana inſpicienda nauigia, quæ ad oppidum *Veras* appuliſſe ferebantur, poſtero pergit die: quæ vt ad ſoluendum inſtructa, & expedita iam vidit, confeſtim nauigationis *ſocios* deducturus, *Louanium* repedat.

Vix eò redierat, cùm *tertiana febris* acceſſit. Hæc penitus ſtrauit hominem, & lecto

affixit, ne moueri loco posset, adeò pertinax (quippe bimestris) vt eius iam saluti Medici, & curationi diffiderent. Sed cùm ei *Cornelij* preces pro sua *Louanij* commoratione venissent in mentem, hominē ad se accersitum rogat, iam vota vertat, & argumenta precandi: & qui tam pertinacem *febrim* fusis precibus aduocasset, his denuò adhibita precatione discutiat.

Fecit imperata *Cornelius* simplici candidóque pectore, & exinde melius factum est laboranti, vt è lecto subinde surgere, suísque niti pedibus, Medico admirante, iam posset. Decumbentis in ea Ciuitate fructus, satìs apertè vnde commoratio illa ortum habuisset, ostendit. Nam illud certè Medicus apertè profitebatur, nequaquam videri à natura tantam eius morbi pertinaciam esse. Is *Cornelium* ipsum periclitatum egregiè, probatúmque *Societate* recepit, & ad firmitatem intendit: vt idcirco & in morbum videatur fuisse delapsus, & ex morbo *Cornelio* supplice releuatus, vt cuius esset tanta vox commendationis in vulgus, eius virtutem & sanctitatem diligentiùs excuteret.

Sensit enim cōtinuò *Faber* periculum esse, ne viro bono, ac simplici Angelus præstigiator illuderet; eóque exquisitiùs toto trimestri, veluti rudem integrúmq; discipulum, quotidianis experimentis exercuit, vt planiùs infra edisseram. Sed

Sed *Fabri* mora non vni *Cornelio*, ſed *Franciſco* quoque *Stradæ*, in ætatis iam ſe corroborantis gradu, diſciplinæ aptiſſimo, ſalutaris fuit. Erat is iuuenis natione *Hiſpanus*, ad agendum cum populo de ſuperiore loco raræ facultatis: & aliquot iam annos in *Societate* agebat, cum fructu incredibili multarum Italiæ ciuitatum: qui *Fabri* ductu, conſilijs, inſtitutione multò clarior toto *Louanio* factus, egregia poſuit nouæ prædicationis exordia. Excitauit Tyronem vetus magiſter ad conciones Latinas in *Falconis gymnaſio*, vbi *Strada* ipſe de auditoribus vnus erat. Eáque re & frequenti illius *Academiæ iuuentuti*, magiſtris non modo inuitis verumetiam poſtulantibus, & *Stradæ* facultati, quæ Philoſophiæ ſtudijs intermiſſo bene dicendi vſu, vt plurimũ exareſcit, opportunè conſuluit.

Itaque ſimul ac inflammandæ iuuentutis gratia, verba facere Iuuenis acer inſtituit, repentè ad eum, quem priuatæ iam ſcholæ, prodiderant, ingens *Academicorum multitudo* confluxit: eáque in dies ſic augeri cœpta, vt iterum ac tertiò fuerit laxiores in exedras emigrandum.

Magiſtri porrò omnes, quo latiùs noui concionatoris pateret vtilitas, authores fuere *Fabro*, vt eum ad *Archangeli Michaëlis*, quæ de præcipuis *Louanij* ædibus vna eſt, feſta ſaltem quaque luce concionari iuberet. Quo-

rum *Faber* consilijs paruit, spe proposita copiosæ frugis: tametsi partem in eo ispe laboris, atque oneris morbo stratus non subterfugit: qui vt animos adderet in eo genere dicendi imperito, iuueníque: ne Philosophicis studijs cura noui laboris officeret, concionum ei argumenta, vel de lectulo suggerebat: eáq; diuidebat in partes, vt pro lectione vox esset, pro librorum apparatu culti pectoris sapientia.

Sed cùm per os *Stradæ Faber Louaniensium* animos incendisset, celebrari quotidie magis *Cornelij* est cœpta domus. Accedebant viri graues, *grauissimis* cum decumbente acturi de *rebus*: ex eóque tanquam ex oraculo responsa petebant: re ipsa probantes, quæ de tali viro multorum fama, rumorésque nuntiarant. Et quamquam salutantium turba morbi vim non mediocriter intendebat, æger tamen imbecillitatem corporis animi virtute superabat: & præstanti quadam erga proximos charitate, facillimos ad sese aditus patere cuique volebat: nec à se quemquam, nisi æquum vsquequaque, placatúmque dimitti.

Hìs *humanitatis*, *charitatis*, *industriæq;* præsidijs feruere *Louanij* visa sunt omnia: multiq; sepositis domesticis curis, ad *exercendum* piè animum excitati. Vnum memoro *Theodoricum Hesium*, *Leodiensis Ecclesiæ Prodecanum*, *quæsitorémque Catholicæ religionis*, qui quondam

dam *Adriano Pontifici* à ſecretis, & à ſacris confeſſionibus fuerat; cuius & ille conſilijs in Pontificatu plurimum vſus dicitur, & quem propter integritatem vitæ, ſplendorémque doctrinæ, niſi mors interueniret, in ampliſſimum *Cardinalium Collegium* cooptaret.

Is cùm in has mentis *exercitationes* eſſet ingreſſus, ſingularem hanc ſui fructus ſignificationem dedit egreſſus, vt ad collocandam in tuto ſalutem ſuam, totum ſe *Fabro* crederet, omnémque vitæ curſum tota voluntate permitteret. *Faber* tamen & ætatis, & perſonæ ratione habita, quarum altera inclinata iam erat, altera ſua ſponte ſpectatiſſimis ornata moribus, alienis adminiculis non egebat, tum verò *Leodienſis* Eccleſiæ propoſito bono, non ei cenſuit vitæ genus, inſtitutúmque mutandum. Suaſit potius, & quæ poſſidebat in vita bona, & quæ gerebat in republica munera ea prudenter adminiſtrare, ad Dei ſcilicet gloriam, & proximorum vtilitatem, eſſéque in nobili illa ciuitate probitatis exemplum, propoſitum ad imitandum, cùm populo vniuerſo, tum clero præcipuè. Amplexatus eſt vir egregius totis præcordijs ſalutare conſilium: & ad optatam actionem, reliquo *vitæ ſpatio ſobriè, piè, iuſtéque* traducto, tanquam bonus, fideliſque diſcipulus reuocauit.

Fœminarum præterea cænobijs, quæ & ipſæ *Societatis* operam ſitiebant, certa quæ-

dam viuendi norma, ad quã religiosæ vitæ cursum dirigerent, data est: repressa morum licentia: vetus reddita disciplina: Virgines conplures integerrimis nuptijs cum diuina Maiestate cõiunctæ, sacris addictę cœnobijs: cõpluresq; in *Societatem* adolescentes adsciti. Tanta denique morum in omni hominum genere facta conuersio, vt iam tum de ordiendo *Louanij* Collegio Viri graues apud Cæsarem agendum putarent. Quibus ex rebus Deo duce, bene, ac feliciter gestis, coniici, haud ægrè potest, quanto commodo *inferioris Germaniæ Sociorum* in Lusitaniã nauigatio dilata, quanta cum prouidentia diuini Numinis relictus ibi, vbi erat, morbo ingruente, sit *Faber*. Quicquid enim deniceps in iis regionibus ad Dei gloriam, communéque Ecclesiæ bonum à *Societate* gestum est, id omne, si verum quærimus, his debetur initijs.

CAPVT XV.

Multis Societate receptis, & aliquot in Lusitaniam missis, Faber Pontificis iussu redit Coloniam.

INterim *Faber* dum diuturno conualescit ex morbo, à Pontifice, quem vt suprà demonstratum est, *Pogius* admonuerat, *Lusitanica* profectione in aliud tempus reiecta, *Coloniam* iubetur

iubetur denuo ſe referre: Nempe ad eius fulciendas, prohibendáſque ruinas, cuius iam antea fidem confirmauerat vacillantem.

Igitur anni naſcentis exordio reditum *Coloniam* adornabat: ſed priuſquam ſe *Louanio* commoueret, meſſis particulam, quam vt ſuis concionibus *Strada*, & ſua ipſe pararat induſtria, prætermittendam non putauit. Iuſſerat *Ignatius* ſcholaſticorum manipulum in *Luſitaniam* mitti, vt & *Collegium Conimbricenſe*, quod peramplum Rex moliebatur, frequentarent, iuuarentque; & viciſſim ipſi ad animarum vtilitates, diſciplinarum expolitione perficerentur, interimque ex omnium commixtione nationum in *Societate*, quæ ad omnes iuuandas ferebatur, cōmunis quædam, & vniuerſalis charitas, diſcipulorum Chriſti propria, coaleſceret.

Ille igitur de profectione *Luſitana* ſparſus rumor nonnullos ex *Academicis* excitauit, vt continuo *Societatem* amplecti, & rebus omnibus ſponte miſſis, peregrinari cum peregrinantibus vellent. Nouemdecim ſe ad iter accinxerant: ſed ex eo numero tantùm ſelecti *nouem*. Latinis omnes exculti literis, & eorum *quinque* liberalium artium iam magiſtri, reliqui aut theologiæ Baccalaurei, aut iuris vtriuſque diſcipuli; qui cum ſua *Fabro* Concilia tacitis incluſa pectoribus indicaſſent, votorum compotes facti ſunt: ſed cum per otium

medi-

meditandis de more diuinis *exerceri* non possent, satis habuere sua apud *Fabrum* expiasse peccata, & post cœleste con[illegible]uium anteactæ vitæ reddidisse rationem.

Spectaculum æquè superis, ac mortalibus gratum, tot Deo victimæ vno tempore, vna animorum consensione dicatæ interius cuiusque gaudium frontis indicabat hilaritas, & thesauri inuenti lætitia præstabat animis contra satanam, domesticísque constantiam. Iactabantur à parentibus minæ, & ex præcordijs alta suspiria ducebantur, cùm è complexu sibi abripi in vltimas terras viderent cara pignora filiorum: sed ad inusitatam liberorum fortitudinem, nouámque pietatem arescebant eorum lacrymæ, remittebantur minæ, paterna flectebatur impietas, vt etiam ad pedes prostrata nonnumquam à Patribus, Deique famulis veniam peteret. Adeò bellum est inter domesticos fletus, surdis ad Deum auribus properare; & generoso quodam pectore *Crucis* causa paternas iras, & blandimenta contemnere.

Pugnabat non cum domesticis, sed secum ipse *Maximilianus Capella*, obsurdescens ad Dei vocem, qui natus *annos vndeuiginti*, cùm ad expiandum ritè pectus apud *Fabrum* solito crebriùs, *Strada* concionibus esset inductus, inclinare sensim ad Patres cœpit. Sed hanc mentis inclinationem propensionémque temerè

mere ſuſpicatus ex leuitate quadam potiùs, quàm diuino inſtinctu, profectam, pro nihilo habendam duxit. Commodum *Louanienſibus* ſocijs, adiunctis ſibi recentibus copijs, *Luſitanæ* peregrinationis tempus inſtabat, cùm eadem *Maximiliano* cogitatio recurrit, inquirenti ſecum ipſo, & itentidem conſultanti, profecturis, nec ne, comitem ſe adiungeret: ac ne tum quidem diuinæ voci patulas aures præbuit.

Manendum cũ ſuis ſtatuebat magis, quàm peregrinandũ cũ alienis, eámq; mentem haud mediocriter cõfirmauerat, auditus cõcionator inprimis nobilis, qui cæcitatẽ hominũ accuſabat, quòd adveniuus adoleſcentis vocẽ (Stradam autem deſcribebat) tanta expectatione cõcurrerẽt. Placuit tamẽ officij cauſa poſtremã dicere *Fabro* ſalutem. Quem cum ad *Cornelij* fores offendiſſet *Faber*, eius ſalutationem anteuertens, num ne & tu inquit, *Maximiliane* nõbiſcum: ad quàm ille vocem, tanquam è cœlo miſſam, & humana auguſtiorem, ſine cunctatione reſpondit, Volo & ego vobiſcum Pater. Altè quippe vox Fabri animum adoleſcentis intrarat, & præcordia tota commouerat: vt obluctari nulla ratione iam poſſet, qui diuturna ſecum luctatione pugnarat.

Id quod ipſe poſtea mira cum laude *Fabri*, & diuinæ admiratione clementiæ ſuum ſtuporem accuſans, animíque duritiam, prædicare

care consueuit. Tum *Faber*, ascende igitur & tu cænaculum hoc, vbi *Strada* sarcinas colligit. Ascendit ille quò iubebatur, & *duos* de viginti reperit eiusdem mentis lectissimos iuuenes, quibus aggregatus & ipse, domum redire pertæsus, amico tradidit cubiculi clauem, qui supellectilem domesticã custodiret, vt ad parentes Insulas mitteret.

Porro *Faber nouem* ex eo numero, vt dixi, à se delectos, & in his *Moximilianum* ipsum, cũ *Francisco Strada*, *Andrea Ouiedo*, & *Ioanne Aragonio*, veteranis, ad *Simonem Rodericium* in *Lusitaniam* destinauit: ipse autem cum *duobus socijs*, *Aemiliano Loiola*, *Beati Ignatij fratris filio*, & *Lamberto Castrio*, *Leodiensi Theologiæ Baccalaureo* ad xi. Kal Febr. *Coloniam* rediens, in itinere *Leodium*, *Traiectum*, *Aquisgranum* vsque adeò suis concionibus incitauit, vt ex iis vrbibus ad eum plurimi *Coloniam* se venturos, vel *exercitiorum* causa, vel disciplinæ, reciperent.

CAPVT XVI.

Egregia Fabri studia in tuenda Coloniæ Catholica fide.

Colonia verò *Aluarum Alfonsum* incolumem reperit, *Canisium* autem, patre defuncto, profectum in patriam. Hunc igitur per literas consolatur, & consolandæ nouercę

ratio-

rationem edocet, ſimúlque ad maturandum reditum cohortatur. Quibus ille perlectis literis, multò *Fabri*, quàm patriæ cupidior, compoſita celeriter re domeſtica, *Coloniam* reuolat, non ſinè acerbis ſuorum querelis, & quòd paternos fundos exteris erogaret, & quòd re familiari temerè conſtituta, hoſpite inſalutato diſcederet: tum verò, quia peregrini hominis auaritia (*Fabrum* autem ſignificabant) fictæ religionis ſpecie, à ſuis ſe pateretur auelli.

Quibus ſanè querelis, quamquam *Faber* haud magnopere mouebatur, tamen *conſolandi* magìs, quàm ſui *purgandi* gratia, literas ad nouercam dedit, vt ſimul intelligeret, nec ſe pecuniarum ſpe ad *Societatem* inuitaſſe *Caniſium*, nec eam *Caniſij* fuiſſe pietatem, vt aut ſuis, aut alienis ad id illecebris indigeret, quæ ipſa potiùs ad *Religionem* ceteris eſſet illecebra. Tres enim ille delectos iuuenes ſecum duxerat, quorum duo *Carthuſienſi*, tertius *noſtræ familiæ* nomen dedit: vt iam tum *Societatis* ſpiritus in *Caniſio* ſe proderet, qui *Societatis* tyrocinium, à captandis, & lucrandis animis inchoaſſet.

Ceterùm *Fabrum* grauior illa coquebat cura, vt *Archiepiſcopum Hermannum*, in *Religionis* ſententia iam antè nutantem, ſed tunc etiam ruentem, cohiberet, à lapſu, & in auita, atque orthodoxa fide contineret. Is iam planè

planè *Lutheri* ſpiritu afflatus, aduocarat è *Germania* ſuperiore *Bucerum*, *Melancthonem*, *Piſtorium*, *Sarcerium*, & id genus alia portenta, nequiſſimæque illius ſectæ doctores; quorum peſtilentiſſimis conſilijs hauſtum prius ipſe venenum, tota ſua *Dioeceſi* longè, latéque diffundi, impia diſſimulatione, ſinebat.

Faber ergo cum perturbata videret omnia, & iam propè ad deſperationem adducta, quod reliquum fuit, cauendum *Catholico* populo, intactæque ab hæreſi ciuitati putauit. Nondum enim veteratores illi admiſcere peſtem eam paſſim ciuibus auſi erant. Huc ſuæ neruos induſtriæ, vigiliáſque, vel morte propoſita, confert omnes, plurimis locis plurimas conciones habet, & lectiſſimos ſibi vndique auditores adiungit. Dabant ei operam *Doctores* varij cum *Academicis* continenter: aderant & ex cōnſulibus ſæpe aliqui, procerúmque corona, Latini non imperita ſermonis; complures item de *Clero*, *Canonicíque*, & *Leodienſis Epiſcopus*, denique ipſa robora ciuitatis, quæ doctiſſimis *Fabri* nixa præceptis, velut murus quidam oppoſitus, luporum arcebant incurſus.

Ac dum contagionis pericula propulſantur, optatiſſimi in animis fructus ſua ſe ſponte fundebant. Ingens ad *confitenda* ritè *peccata* curſus hominum erat, vt cùm audiri à *Fabro* vis tanta non poſſet, adhibendus ei præterea

fuerit

fuerit *Aluarus Alfonsus*, homo nouus eo munere. *Eucharistiæ* verò pia, frequénsq; libatio, quę vsurpari iam vulgo desierat, maiore in pretio à nobilibus præsertim habita: Nec defuerunt ex *Consulum* numero; qui suis cum familijs cœlestes illas dapes sacro *Paschatis* die de manu *Fabri*, *Parocho* non modò non repugnante, verùm etiam exultante, susciperent. Academicis etiam nonnullis; quos lues importata peruaserat; ereptus error: & excussa noctis caligine dies redditus; *Religiosa* cænobia passim adita, & suis restituta legibus, eadémque ad arma interiora sumenda; contra nouos animarum prædones; diabolíque satellites, incitata.

His ciuitati muniendæ præsidijs *Faber* intentus; simul externa iungebat. Is in aulam *Cæsaris*, ad Ecclesiæ *Coloniensis Archidiaconum*, *Ioannem Gropperum*; & ad *Antonium Terenotum Granuelanum*, qui demum *Cardinalis* fuit, episcopum ea tempestate *Atrebatensem*, strenuum vtrumque Religionis Catholicæ defensorem, acres literas dedit, quibus insidiosas hæreticorum artes, fallacésque dolos aperiebat: orabátq; seriò, vt *Cæsarem* admonerent, *Coloniensis Ecclesiæ* causam, quam consceletata hæreticorum vis sub ouina pelle conaretur euertere, omni ardore defenderent; viderént-que, vt per *Cæsaris* iussa *Bucerus* & *Melanchthon*, ceteríque tenebrarum principes, qui

ſpecioſo *reformationis* vocabulo, non modò iam conniuente, verùm etiam ipſo vrgente *Paſtore*, cuncta turbarent, cõfeſtim è *Colonienſis Eccleſiæ* finibus pellerentur.

Nam, quod longè deterrimum erat, auſos etiam eos eſſe impudentiſſimè *reformationem* illam ſuam quo plus haberet autoritatis, ac fidei, ficto *Cæſaris* nomine, *Gropperique*, & virorum clariſſimorum confirmare iudicijs, quaſi verò ſatis ipſi non eſſent impij, niſi pios etiam viros in eiuſdem Societatem ſceleris, & impietatis accerſerent.

Dum reſponſum expectat, & eminus pugnam parat, cominus etiam laceſſit hoſtem, *Bucerum*, & *Melanchthonem*, & hos nouos Magiſtros, qui ſe germanos Euangelij profitebantur interpretes, prouocat ad certamen: in omníque congreſſu manifeſtiſſimis argumentis, atque rationibus eorum confutat inſanias, tanta eruditione, ac varietate doctrinæ, tanta ingenij fama; atque admiratione virtutis, vt qui ſibi aliquid eſſe videbantur, nihil præ illo ſe eſſe ſentirent: nec tamen, vt idem ſaperent, aſſentirent. Quippe inflatas opinione ſui mentes, vt eſt inimica ſuperbiæ veritas, altiſſima nox tenebat, ne lucis dulcedine, quam penè manu prehenderant, fruerentur.

Quamquam accedebat peruicacia obſtinatiſſimæ voluntatis, ex inſanæ libertatis amore,

ræ, & putridæ carnis obſequio, vt apertis ocu-
lis non liberet aſpicere, quod pigeret ample-
cti. Victa pertinacia non eſt, ſed repreſſa auda-
cia: vt intra *Coloniam* debacchari ſuo arbitra-
tu, præſente *Fabro*, non poſſet: quin & *Præ-
ſulis imprudentia*, ne fines tranſiret omnes,
iniecti fræni; vt meritò qui rectè ſentirent,
aſſererent, niſi *Fabri* vigiliæ interueniſſent,
perituram funditus fuiſſe *Coloniam*. Nimirum
diuina vir ille pius iungebat humanis, & con-
tentiones ſuas flagrantibus precibus admiſce-
bat.

Abdebat ſe in ſacellum vndique circum-
ſeptum ad beatæ Virginis *Vrſulæ*, quam *au-
ream Cameram* vulgus appellat, ſanctarũ vir-
ginum cineribus, oſſibúſque decorum. Hic
mente, & corpore ſtratus humi, multo cum
imbre lacrymarum, in conſpectu Dei ſuam
animam effundebat: cauſámque religionis
tanto commendabat ardentiùs, quanto ve-
hementiùs laborabat.

Hic ſacris operabatur aſſiduè: hic rerum
diuinarum notitias plurimas, & magnas acci-
piebat: quibus quo mens eius acrior, & ve-
getior euadebat in dies, eo pericula cuncta ro-
buſtiùs, & peruerſorum hominum calumnias
contemnebat. Vnus ipſe pauperculus, humil-
limúſque peregrinus, & hoſpes, terrori erat
robuſtiſſimis, & ſuperbiſſimis aduerſarijs.

Nec Coloniæ modò clamoribus, aſſiduiſ-

que vociferationibus lupos terrebat hiantes; ſed ciuitates etiam longè poſitas, per epiſtolas admonebat, rapidas cauerent feras, Chriſti imminentes ouili, ſimúlque eas & agnoſcendi pariter, & declinandi rationem, viámque tradebat.

CAPVT XVII.

Rurſus in Luſitaniam ire iubetur, diſcedénſque Coloniæ, ſemen Collegio relinquit.

HIs curis dum maximè inſiſtit; per *Ignatij* literas, iubetur in *Luſitaniam*, poſtulante rurſus *Rege*, & nutu accedente *Pontificis*, ſe conferre. Strenuè ille *Coloniæ* pro religione Catholica; ab ineunte *Februario*, ad *Iulium* vſque pugnarat, magno illius Eccleſiæ bono: ſed ne tantillum ab ea, quam tanti faceret, *obedientia* diſcederet; diſcedendum potiùs re decreuit infecta.

Verùm commodè factum eſt, vt in ipſo diſceſſus articulo ex his, quos in *Luſitaniā* miſſos ſuprà narrauimus, quidā ſiue valetudinis cauſa, ſiue quòd minùs neceſſarij eo loco tot putarentur externi, redirent in *Belgium*, horúmq; è numero *Leonardus Keſſelius* eſſet, vir præſtantis virtutis, maturæque prudentiæ. Hunc enim *Faber Collegiolo*, quod *Coloniæ* relinquebat, præfecit, tam ſecundo euentu, tam & ci-

pitatis & *Societatis* ex vſu, vt occulto planè diuinæ prouidentiæ nutu eam contigiſſe reuerſionem dubitare non liceat.

Rebus domeſticis vtcumque compoſitis, conſalutauit amicos ſua digreſſione mœſtiſſimos, præſertim *Carthuſiæ Patres*, quos adeò ſibi, *Societatíque* conciliarat; vt præter alias ſuæ beneuolentiæ, caritatíſque ſignificationes, frequenti conuentu decreuerint, inter *ſuum*, & *noſtrum Ordinem* peculiaris amicitiæ *fœdera* ſancienda; *theſauroſq;* ſuos interiores omnes, & *bona* omnia *ſpiritualia* communicanda nobiſcum: id quod ſumma ab ijs conſenſione conceſſum, publicis etiam *literis*, ac *diplomatis* teſtatum, & conſignatum eſſe voluerunt.

His *Faber* Patribus puſillum *Societatis* gregem, quem relinquebat, nouo *fœderis*, & coniunctionis *iure* commendat: ipſum vero gregem ad *conſtantiam*, & mutuam *caritatem*, ad omnémque perfectionem virtutis inflammat: hortaturque, tutelares præcipue Cœlites implorare condiſcant; eos præſertim quorum corpora *Coloniæ* ſolum, terrámque cohoneſtarent; tres inquam, ſanctos *Magos*, & *vndena Virginum millia*, ſocietatémque ſancti *Gereonis*, illius Eccleſiæ decora, & patrocinia: quorum nixi tutela rem Eccleſiæ, cum animorum cauſa coniunctam, conſtanter gererent;

ardua non refugerent, nec aduersariorum ora formidarent.

Ante omnia constanter *Coloniæ* permanerent. Inclitam enim illam cum cæteris laudibus ciuitatem, tùm religionis *Catholicæ* imprimis gloria, vix credibile est quanto complexus studio esset, quantumque eius commodis cuperet inseruire. Testantur huius magnitudinem caritatis, quas postea ad ipsos socios ex *Hispania* literas dedit, cùm cognouisset eorum vnum vita functum, ac cæteros vna, eadémque domo vetitos degere. Nam præter cetera sic ait. *Ego iam pridem posthabui studia vestra vtilitati multarum animarum, sciens multo meliùs proficere posse in alijs* Vniuersitatibus, *quàm* Coloniæ *vnumquemque vestrum. Sed illa fuit virtus nimij amoris mei erga* Coloniam, *vt vos periculis exponerem, & mallem istic vos indoctos, quàm alibi doctissimos. Vtinam verò hic zelus meus sit secundùm prudentiam illius, qui filium suũ vnigenitũ dedit in manus peccatorum. Aluarus nouit hunc nimis fortem amorem meum*; *idq; vt ipse aliquando putare videtur, suo magno incommodo. Sed, vt iam dixi, sic stat sententia animi mei, quòd libentius sum auditurus vnumquemque vestrum, eloquor maxime de* Magistro Petro, *& de* Aluaro, *mortuum esse, & cum* Magistro Lamberto *sepultum, quàm alibi bene habere.*

Ex his apparet quo animo ipse *Coloniam*

Faber

Faber reliquerit. Optabat non modò exiguas illas copias, sed *Societatem* ipsam penè illic adesse dimidiam, quę *precationum gemitibus, lacrymísque* perennibus *diuinas* leniret *iras*, & nationi illi placaret. Deniq; singulos arctè complexus, quarto Idus Iulij recedit, illic sui pignora amoris relinquens multum laborum, egregia & sancta monita, curas, vigiliásq; perennes: secum autem auehens animo quidem *Germaniæ viscera*, qui suam sæpe animâ pro ea tuenda, ac defendenda tradiderat: corpore autem præclara *sex craniorum* munera ex eo, quem prædixi *Virginum comitatu*, quæ sua sponte varia *Cœnobiorum* liberalitas, suis deprompta thesauris, pro eximia in hominem obseruantia, pietatéque detulerat.

Louanium cùm venisset, *Cornelium Vishaueum Veras* vsque comitem habuit.

Ea est *Lusitanarum* nauium statio, & maritimo aditus itinere, tridui fermè *Louanio* distans. Verùm ipso in cursu iam nauim defecerat ventus, & remiges dabant manus, vano iam labore fracti. Qui cum *Fabrum* & *Cornelium*, inter se colloquentes, & mussitantes aspicerent, stomachũ in eos cœperunt erumpere, & lingua increpare vernacula, quid vos, inter vos ita garritis? cur non orando satagitis, vt ventus secundus aspiret, quo destituti, numquam *Veras* hac nocte tenebimus.

Faber autem, quid illi in se iactarent sermo-

ne *Flandro*, ex *Cornelio* cùm cognoſſet, reprehenſionem placidè ferens. *Rectè monent*, inquit, *conuertamus nos ad preces.* Vix eas inchoauerant, vix Dei clementiam primis precibus implorauerant, cùm optatus ventus exoritur; & duas intra horas ludibundis pariter, & admirabundis vectoribus *Veras* appellunt: *humilitatis ne* potius ope, an *orationis* ardore, non facilè dixerim.

CAPVT XVIII.

Res à Fabro in Lusitania geſtæ.

INde ſecundo curſu peruectus in *Luſitaniam*, ipſis *Bartholomæi Apoſtoli* Natalitijs *Oliſipponem* appulit; hinc *Eboram*, vbi tunc aula verſabatur, profectus, paucis diebus ita ſapienti Regi probatus eſt, vt *Rex* non ampliùs mittere in *Caſtellam*, quo iam filia diſceſſerat, ſed apud ſe retinere eum virum decerneret. Excurrit Pater ſubinde *Conimbricam*, & indè reuerſus, aduerſante autumno, decidit in morbum, vnde iuſtior nata moræ cauſa: vt cum regio conſilio videretur mens etiam conſpiraſſe diuina.

Dum *Conimbricæ* fuit, *Ioannem Nunnium* Barretum in *Societatem* adlegit, cui *Fabrum* ipſum diuina viſio nuper oſtenderat. Erat is magnæ, notæque virtutis *Sacerdos*, idémque *Abbas* in prouincia nobili, *Minium* inter &

Du-

Purium amnes: cúmque incitaretur vehemẽter, ad totum ſe diuino obſequio in *Societate*, quam iam *Melchior* eius frater inierat, dedicandum, ea auocabatur cura, quòd verebatur, ne contemplationis dulcedinem, in qua reponebat fermè ſua omnia, ſi *Religioſæ obedientia* iugum acciperet, retinere ex voluntate non poſſet.

Hac igitur cura anxius, ignotum ſacerdotem videre ſecundùm quietem viſus eſt, cui maiore cærimonia ſacrificanti ipſe *Diaconi* vice miniſtraret: cúmque ad eum locum ventum eſſet, quo *pacis ſignum* ſacerdoti ſolet oſculandum offerri, & ad *dexteram* de more ipſe porrigeret, Sacerdos viſus eſt innuere, vt offerret ad *læuam*. Qua in altercatione, dum alter inſtat ad *dexteram* offerri debere, alter ad *ſiniſtram* perſeuerat mittere, ſomno ſolutus eſt: viſúmque reputanti ſtatim ſuccurrit, oſtendere Deum, nequaquam ſibi pacem, obſequiúmque diuinum in *vna* contemplationis *dextera* requirendum.

Quo tamen certiùs voluntatis æternæ nutum exploret, certum ſacrificiorum numerum ſpondet: Virginèmque Dei Matrem internuntiam, atque patronam adhibet. Ecce autem Patrona clementiſſima deuoto clienti, dum maximè radium cœleſtis lucis implorat, videndam ſe ſe offert, vnâ cum illo ipſo Sacerdote, quem àntè ſacrificantem in quiete

conſpexerat, admonétque *Conimbricam* tendat: ibíque famulum ſuum illum opperiatur. Indè cogniturum, quæ ſibi impoſterum ratio vitæ ſequenda ſit. Qui cum illico paruiſſet, vbi primum *Fabrum* conſpexit, planéque ex figura, quam ex gemino antè viſo comprehenſam habebat, agnouit, admiratione plenus, & gaudio, ad eius ſe pedes abiecit: totũ ei ſuum pectus aperuit, totum ſe ſe permiſit.

Et Faber *poſteaquàm omnia comiter audiuit; vnum hic ego monuerim, inquit, ne in ſupremi iudicij die queraris, tibi non ſatis explicatum fuiſſe. Poſthac in tuo ſeceſſu, vsúque contemplationis, nequaquam tu priſtinam pacem animi, & dulcedinem experiere. Dum enim illud vitæ genus ſequebare, quòd acceptiſſimum Deo putabas, is tibi, fideliter obſequenti, cæleſtium conſolationum copiam largè ſuppeditabat: Verum, cum iam noueris multo perfectius vitæ genus inſtitui poſſe, quo in ſancta paupertate, atq; obedientia temetipsum illi in ſacrificium mactes, tuámque operam non ad exigui vnius populi, ſed ad omnium mortalium ſalutem, ex obedientiæ nutu, derives, plurimas hauriens ærumnas, inter ipſius vitæ verſans diſcrimina, ad gloriam eius maiorem: hinc iam tibi neutiquam cõſueta aderit in otio tuo tranquillitas, ſed aſſidui peruellent animum aculei, quòd declines ærumnas, & crucem, & veſtigia deſeras Saluatoris, eſca tui commodi, ac priuatæ quietis illectus.*

Hac

Hac *Fabri* oratione tanquam diuino oraculo ictus, rursus abiicit se ad eius pedes, paratúmque offert ad nutum. At *Faber, sustine*, inquit, *consilium in præsentia: surge, vt moris tui est, mediam sub noctem ad preces, totúmque te Numini diuino tradens, prouoca dæmonem, vt si quid post initam* Societatem *facturus tibi negotij est, faciat in præsens, & cuncta suæ prauitatis tentamenta expromat; orta dein luce, sacrosanctum fac sacrificium, corámque horum de instituenda vita delibera; & id sequere, quod eo loco decreueris.*

Cùm paruisset, ínque prouocando dæmone haud parua ex lucta superior euasisset: inque *oratione*, & *sacrificio* egregijs diuinæ clementiæ recreatus esset pignoribus, in *Societatem* receptus est. Is est *Ioannes Nunnius*, qui dein creatus *Aethiopiæ Patriarcha*, sanctè decessit in *India*: qui cùm ad *Societatem* accessisset vetus athleta virtutis, statim *humilibus* exerceri cœptus *officijs*, ità cuncta administrabat alacriter, rebúsque in omnibus ità dicto audiens erat Præsidum, vt affirmaret *Faber*, ex ijs, qui iam vitæ spirituali insueuissent, neminem a se perspectum, qui tam facilè se alieno arbitratu fingi, flectíque sineret.

Neque vni huic salutaris fuit *Fabri* præsentia. Námque sub *anni 1545.* initia cum ex morbo se recreasset, *Conimbricam* ad inspectanda paulò maiore cum otio nobilia eius

collegij

collegij fundamenta, &, qua posset ope promouenda, se retulit. Incredibile propemodum dictu est, quanta obseruantia exceptus sit quàm cupidis auribus, animísque dicta eius exciperentur, quàm studiosè sancta notarentur exempla. Consedit ergo in pulcherrima illa filiorum corona *pius Pater* ad dies aliquot, præclaris exultans initijs, & eximio omnium delectatus obsequio, moderatione animi, atque concordia.

Discipulos nostrates offendit ad sexaginta pari omnes animo, voluntatéque, cùm in sententia permanendi, tum ad virtutem currendi contentiùs. Ardebant studia literarum, nec tamen in tanto literarum ardore, spiritus erat disciplina languidior, quin potius in dissimili studio, passibus currebatur in eo maioribus, cui literæ ancillantur. Admouebat & nouas *Faber* concionum faces, priuatorúmque sermonum, probè edocens, quemadmodum & literarum studia *Societatis* ex instituto tractarent, & semetipsi tueri possent, ne eæ fraudi essent disciplinæ virtutum: Atque hæc quidem *Faber* intus; nam foris cùm ipse, tum *Franciscus*, quem suprà nominaui, Strada, sacro quoque die, vel in æde Principe, vel apud votas Deo Virgines, aliísque locis magnos per Euangelium fecere motus.

Testabatur id præter confitentium turbam *exercitia* flagitantium vis: quorum ex recessu

quam-

quamuis multi multis onusti bonis in sua tectá discederent, in nostrum tamen numerum non admodum multi, verum lectissimi quique venerunt. Quin adeò *bimestri* vix spatio ferè *triginta*, quibus antè vitæ suæ ratio explicata, non erat, nec satis constitutum, sequendane sibi *Societas* foret; postea cùm *Fabri* in agendo suauitas, & salutaris colloquij vis accessisset, decreuerunt deniquè in hunc quasi portum se salutis recipere.

Quorum è numero fuit *Ludouicus Consaluius à Camera, Comitis Calletæ filius*, cùm generis claritate, tum animi singularibus ornamentis iuuenis inter *Academicos Conimbricenses* insignis, qui cùm pridem *Lutetiæ Fabrum* nouisset, interius *Conimbricæ*, ex priuata congressione, viri sanctitate perspecta, studio imitationis accensus est: decreuítq; nuntium prorsus mundo remittere: eo etiam cupidius *Societate* delecta, vt tanto ipse magis hominum existimationi, & notitiæ moreretur, quanto illa cum primùm nascens erat obscurior.

Faber igitur cùm tam florentem messem *Conimbricæ* reliquisset: & apud illos ciues opinionem de *Societate* conceptam mirum in modum auxisset, *Eboram* ad *Regis Curiam*, Februario ineunte, se retulit: suo more ità terens Principum limina, vt secum Religiosæ solitudinis secretum assiduè circumferret. Quærebat

bat nimirum vbique Chriſtum, & vbique reperiebat.

Incidit aliquando, cùm egrederetur è regia, frequentiſſimam in equitum turmam, quæ Nobiliſſimũ Ducem magnificè exceptura conuenerat, cúmque ad id ſpectaculum maximus vndíque concurſus fieret, ipſe de via, curriculóque deflexit, dum turba deflueret, & proximam in ædem ſacram ſeceſſit. Hanc ineunti ſurrepſit, more hominum, cupido viſendi tandem ſpectaculum illud, quod declinauerat.

Quam ille commotiunculam vbi perſenſit, oculos in Chriſti ſignum Crucifixi repentè coniecit: nec modò tenuis illa curioſitatis tentatio prorſus euanuit, ſed ſolutus in dulciſſimas lacrymas, ex intimis ſenſibus in actiones gratiarum erupit, collaudans Dominum, qui ſe ſuo dignaretur aſpectu: reputans id demum verum, & iucundum ſpectaculum eſſe, ſi ſibi antè oculos quis conſtituat aſſumptam ab eo humanitatem noſtram, & in celeberrimo totius orbis terræ theatro, nequiſſimos inter latrones, duro in patibulo conſtitutum. Proinde huc curioſos oculos retorquendos, hic mitigandos, ſanandóſque non oculorum modò, verùm etiam aurium, ceterorúmque ſenſuum inſatiabiles appetitus: Quippe cum infinitis ſit partibus melior huius ſpectaculi nuda cupiditas, quàm ſpectaculorum omniũ,

quæ

quæ ſubiecta ſunt ſenſibus, inſidioſa voluptas.

Die verò ſolenni *Matthiæ Apoſtoli*, è ſacris *craniis Virginum*, quæ *Colonia* tulerat geminum *Regi*, ac *Reginæ* dedit, ea cum præfatione, ſe amplificandi earum *Virginum* honoris percupidum, non potuiſſe excogitare, quemadmodum cumulatiùs honoraret, quàm ſi in talium *Regum* manibus collocaret. Gauiſi ſunt dono Principes, ipſúmquemet voluerunt in oratorio *Reginæ* decora in arcula collocare.

Vnum item ſacris è *craniis Conimbricam* ad *Collegium* miſit, valde commendans, vt quando tantopere Chriſtus Dominus Sanctorum optat ſuorum honores, eam *Virginem*, cuius tanto ipſi pignore dignabantur, omnibus ſtudijs, & obſequijs honorarent. Excepere gratulatione celeberrima ſacrum theſaurum Sodales: incluſere argenteo capite, hodiéque celebritate maxima, anniuerſario *Virginum* illarum die toti oſtenditur populo, & oſculandum datur.

CAPVT XIX.

Facta à Rege Ioanne abeundi parte, Faber ex Luſitania in Caſtellam diſcedit: & vbiq; magna virtutis exempla, & opera relinquit.

NOn pigebat ſanè *Fabrum* operæ, quam ſiue

siue inter *socios*, siue in *aula* ponebat in *Lusitania*, tamen in *Castellam* intentus; quò pergere eum *S. Ignatius* Pater, si *Rex Ioannes* permitteret, exoptabat, in omnem imminebat occasionem bonam veniam exorandi. Ac denique; vt verè *Societatis* studebat *Rex*; & *Faber* seriò agebat, ita is caussam profectionis exposuit; *Réxque* accepit; vt ipsi; & *Antonio Araozio* (is erat summæ autoritatis Sacerdos *primus Societatis* post *decem professus*, verbíque diuini *præco* in paucis excellens) potestas facta sit abeundi.

Non enim fidelis ille Dei seruus quærebat, quæ sua essent: non *Regum* vinciebatur fauore, vt ibi esset libentiùs; vbi humanæ plus afflueret commendationis, & gratiæ. Ne præsentibus quidem retardabatur lucris animarum, vt quidam interdum solent; contumaci zelo, sed *obedientia* ductum vt sequeretur, præoptabat vel certis incerta: credens diuinæ voci contestanti, meliorem *obedientiam* esse, quàm victimas.

Martio ineunte cõmendatitijs à *Rege* ornati literis, multúmq; moniti, vt quicúmq; vsus incideret, perfugium ad ipsum haberent, *Patres* ambo è *Lusitania* discesserũt. Qui cũ *Vallisoletũ* (ea priscis latinis *Pintia* est) peterent, tantisper *Salmantica*, qua iter habebant, substitere: suísque concionibus *Araozius* totam ciuitatem incendere, ac permiscere cœpit. *Faber*

autem

autem priuatis colloquijs, & conceptos fouebat ignes, & nouos denuo suscitabat. Multæ se ad animorum tutelam aperiebant viæ, & laboris vndique suggerebatur occasio. Tum demum in ijs Prouincijs *Societas* perspici, quæ ad id tempus penè ignorabatur, est cœpta: tum à principibus Viris eius expetita collegia.

Florebant ea tempestate in *Academia Salmanticensi* ex B. *Francisci* familia *Alfonsus de Castro*, ex *Dominicana*, *Franciscus Victoria*, clari vterque nominis apud scholas, nec pietatis sanè minoris: Qui *Fabri*, quem *Lutetiæ* iam antè norant; *Araoziique* aduentum non modò omni beneuolentiæ significatione complexi sunt: verùm etiam *Societatem* ipsam adeò in vulgus commendarunt, vt *Salmanticensium* de ea vocanda Consilium, ac voluntatem accenderint.

At Patres cum satis haberent in præsentia, prima quasi semina procreandarum frugum, in tam nobili ciuitate iecisse, cœptum iter prosequuti, *Vallisoletum*, ea tempestate Regni sedem, xvii. Kal. Apr. appellunt, & pauperum ad hospitium suo more diuertunt, maximè læto *Fabro*, quòd ad finē iniunctæ sibi ab *Ignatio* peregrinationis venisset. Hic, antequam cubitū iret, oranti, vt semper erat prompta, sic adfuit solito copiosior, ac plena lacrymarum deuotio. A Deo, Beatáque Virgine, sanctísque omnibus felicem noctem sibi, suísque preca-

tur, & animabus in purgante igne detentis, & vniuersis mortalibus, quos in hac vita dolores vlli, laborésue torquerent: quos verò peccata obstringerēt, ijs dolorem precabatur, vt cum Dauide lauarent per singulas noctes lectum suum, lacrymísque suis stratum suum rigarent.

Cúmque interim è vicinis cubiculis voces acciderent garrientium, nimiæque licentiæ, cœpit dolere, quòd ad somnum fortasse supremum, támque dæmonum insidijs opportunum, tam se malè componerent, & conuersus ad Deum, *Visita*, inquit, *quæsumus Domine, habitationes istas, & reliquas omnes, in quibus homines degunt, & omnes insidias inimicorum omnium visibilium, & inuisibilium ab eis longè repelle: Angeli tui habitent in ipsis, qui nos & reliquos omnes in pace custodiant, Per Christum Dominum nostrum.* Ità diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, omnia sunt pietatis stimulus, foméstque, & pabulum *charitatis*: quod sanè *Faber* mira consequebatur industria.

Paucis pòst diebus ad concionem in Principis sacellum tendens, quia nondum ianitori notus erat, excluditur. Nihil *Fabro* placatius, atque modestius: non indicare, quis esset: non Magnatum, quos posset, gratiam appellare. Constitit antè fores, cogitans secum, quàm sæpè ipse mali ianitoris functus esset officio,

officio, quàm ſepè malis cogitationibus, ac ſpiritibus nequam aditum in animam ſuam patefecerit: Chriſtum autem, & verba eius, ac ſpiritum eius ad oſtium pulſare, & ſtare permiſerit: tum ad Dominum mente ſublata, & *Tu*, inquit, *bone Ieſu, veniſti in propria, & tui non receperunt te; & quotidie venis, nec reciperis Vndique enim toto mundo, quàm malè reciperis?* Cùm in hac cogitatione aliquandiu magno ſenſu perſtitiſſet, pro ſe, próque ianitore cœpit orare illud præcipuè, ne antè fores *Paradiſi* diu in *Purgatorio igne* expectare contingeret.

Quæ & alia multa cum animi ſuauiſſima compunctione cùm occurrerent, augebant vehementiùs erga ianitorem illum amorem, ac beneuolentiam, qui ſibi tantæ pietatis cauſam præbuiſſet. Ad extremum illud optauit, ac rogauit à Deo, ne vnquam eiuſmodi, aut grauiores repulſæ, ijs qui futuri de *Societate* eſſent, detrimentum vllum virtutis afferrent, quod vt ipſemet loquitur, ſolet contingere impatientibus, ac ſuperbis.

Hac præparatione animi *Faber*, vnáque *Araozius* commendatitijs *Luſitani Regis* epiſtolis, & *Luſitanorum Procerum* haud minus benignos, quàm expeditos aditus ad *Philippum Principem*, & *Mariam* coniugem nacti ſunt. Ab his primò comiter excepti, poſtea etiam per otium ad colloquium inuitati, facilè ſenſere latiſſimum ex eorum benignitate,

totà in *Hispania*, campum explicari laboribus suis. Tradidit eis quoque *Faber* capita *duo ex xj. millibus Virginum:* quæ quamquam magna sunt veneratione suscepta, ægrè tamen ille tulit, quòd non pariter, vt in *Lusitania* Oratorio eodem sunt condita.

CAPVT XX.

Illustratur Societas tota Hispania Fabri & Araozij præclaris laboribus, & exemplis: & multum pietas publica promouetur.

TAntorum itaq; Principum nixi Præsidio, sed multò magis Dei, quo maior in alias mox *Hispaniæ* oras aperiretur ianua, *Vallisoleti* primùm, & in ipsa Curiæ luce, *Societatis* exequi munera, cámq; veluti penicillo adumbrare rebus ipsis instituunt. Itaque & in templis, & in foris, & ad populum frequenter agere, crebro Christianis rudes, pueró sque moribus, & institutis imbuere: crebro Nosocomiorum, in quibus etiam pernoctabant, publicíque carceris limen terere: semper promptas aures habere confitentibus.

Qua studiorum assiduitate, varietatéque munerum, cateruæ videlicet hominum velut graui excitatæ veterno, & ad aspectum nouæ lucis, & ad deponenda peccata conuolabant.

Et

Et ſcilicet earum fama rerum publicis è plateis in curiam, & ex Curia in omnem penè tranſuolabat *Hiſpaniam*; vt multis eſſent & admirationis materia pariter, & ſermonis.

Aiebant aliqui *Valliſoleti Ignatianos*, ſeu patria voce *Igniquiſtas*: quidam autem *Papiſtas* (nam *Papæ*, ſedíque *Apoſtolicæ* præcipuo eos *voto* deuinctos iam fama vulgarat) apparuiſſe. Nec pauci ſimilitudinis errore decepti *Theatinorum* eos vocabulo, quorum paulò antè *ſacer ordo* haud diſſimili cultu ſurrexerat, deſcribebant. Quidam verò, quoniam nihil, eorum in ore reſonabat, & apparebat in opere, niſi morum conformatio, cætera haud multum à Clericorum ritu diſtabant; malebant eos, vt multis etiam locis in *Italia*, *Reformatos Clericos* appellare. Nec deerant, qui cùm forte altius de *Patrum* virtute ſentirent, dictitarent eos eſſe *Apoſtollos Magni Dei*, qui ruentibus ad tartarum animis tempeſtiuas porrigerent dexteras.

Erant tamen omnium iudicia iudicio *Curiæ*, & euentuum expectatione ſuſpenſa: Nec audebant in vulgus vitio vertere, quod conſentiente regio Principe gerebatur. Is autem eo pergebat alacrius præclaris *Patrum* fauere cœptis, quo eorum manabat latius, & fructus vbertas, & opinio virtutis. Cuius honeſtiſſima de *Societate*, iudicia, ipſa quoque *Curiæ* lumina, vt conſimili eos honore colerent, admonebant,

 Iam

Iam qui Principis arcanis præerat, is ad ſacras cõfeſſiones *Fabrum* ſibi delegit; quem & ex regio concilio, & ex prima nobilitate ſecuti ſunt multi. Primas autem ex fautoribus obtinebant *Cardinalis Toletanus*, *Ioannes Tauera*, ſumma integritate, ac ſapientia vir, quẽ *Philippus* ipſe propter conſilij prudentiam, atque fidem verebatur, vt patrem: & *Bernardinus Pimentellus, Marchio Tauera*, qui & *Fabrum* ad confeſſionnes adhibebat: deinde *Apoſtolicus Nuncius Pogius*, cui in *Germania* plurimis iam pridem experimentis perſpecta fuerat *Fabri* virtus, & induſtria laborum, nec alio à confeſſionibus vti placebat.

His accedebant alij complures auctoritate, gratiáque præſtantes. Quibus *Faber* opportunè vtens præſidijs, etiam ſparſas in vulgus de *Societate* calumnias, è primis illis *B. Ignatij* in *Hiſpania* vexationibus, & alijs deinde alibi enatis procellis, omni ope conatur elidere: vt cohortis huius pro ſalute animarũ dimicationes, tanto eſſent validiores, quanto acies melior ipſis telis è ſecunda fama, pondúſque ictibus ex auctoritate maius accederet.

Implorato igitur antè omnia Dei, ac Beatorum præſidio, & Angelorum præcipuè eos curantium, cum quibus agendum eſſet, de cetero obloquentium ora minimè reformidans, vltro conuenit vnumquemque; & de ſuis ſtudijs, inſtitutiſq; reſpondet. Quo etiam

nomine nobilibus quibuſdam Luſitanis plurimum debetur, qui Mariam Principem ex Luſitania comitati, & in eius perſeuerātes Aula, non ad alios ſe in Hiſpania curandi animi cauſa, niſi ad *Fabrum*, & *Araozium* adiunxerunt: ceteris ſuo exemplo commonitis, vt omni ſuſpicione depoſita, tutò Patribus ſe committerent: Illud inſuper Curiæ teſtati, *Societatem* in *Luſitaniæ* regno, totíſque ferme Indijs non Eccleſiæ modo, Religioníque, verùm etiam publico otio, tranquillitatíque mirificè profuiſſe.

Quod ſanè teſtimoniū recentiſſimæ *Xauerij* literæ, Prætoríſque Indici maximè confirmârunt: quæ à Luſitano Rege miſſæ & de ſuggeſtibus in concione perlectæ, mirum eſt, quantum in hominum pectoribus ardoris iniecerint.

Certabat cum plebe nobilitas, Principes cum priuatis, in ornatu morum, cultúque iuſtitiæ. Delectabant Philippi, Mariæque coniugis incenſa ſtudia, qui dum & ſuis, & alienis animis conſultum volunt, omnem ſui adeundi copiam Patribus faciebant; & quicquid in eam rem opis expeterent, porrigebant. Quorum etiam in gerendis rebus animaduerſa prudentia, integritatéque, non dubitabant ad grauiſſimas vti cauſas: vix vt interdum populo mos, qui frequens vndique ex omni genere confluebat, geri poſſet.

Ipſe Ioannes de Zuniga, qui Philippo erat quaſi morum magiſter, ac cuſtos, eiúſque coniux Stephania Requeſenſis, Patres frequenter adhibebant, cum eíſque de animi ſalute auidiſſimè conferebant. Aluarus verò de Corduba, regij ſtabuli Princeps, eorundem vſu, colloquiíſq; adeò ſe pietatis ſtudijs, & charitatis addixit, vt eius vxor Maria Aragonia, pari pietate femina, dictitaret, ſe ante Patrum aduentum, aulico fuiſſe equiti, poſtea rari exempli equiti collocatam; qui rectè factis inſiſteret,& confectis quotidie ſuis cum Philippo negotijs, in interius conclaue ſe abderet, aut ſi fortè verſaretur in Pardo, (regiũ id erat nemus) opacæ arboris latebram quæritaret; vbi ſe de more ad orandi munus, ac penſum referret.

Præcipua Aluari exercitatio caritatis in proximos erat, eaque de cauſa in Valetudinario, vbi & ægrotis ſuis manibus miniſtraret, & eorum indigentiæ conſuleret, multus & frequens erat: primíſque ſe intendentibus tenebris, vnâ cum equitibus alijs, quos eius excitarat exemplum, ſe ſe ad Noſocomium, ſublatis in humeros culcitris, conferebat, vt Chriſto in ſuis minimis lectum ſternerent. Nihil his inferior erat Ferdinandus Sylua, Comes Ciſontanus, magno apud Carolũ loco, à quo & filiarũ cuſtos, quas Infantes appellant, & totius illius Curiæ quaſi magiſter eſt

factus.

factus. Is eam de Patribus opinionem hauserat, vt cùm ad eos adiret, illud fere haberet in ore, *Conferamus nos ad hos clericos sanctos*; ab eisdem voluit scriptis sibi tradi precandi viam, & sui pectoris discutiendi, præcepta.

Confluebat ad Xenodochium, quo Patres primò diuerterant, tanta hominum vis, tùm ceterorum, tùm procerum, vt amicorum rogatu coacti sint sedes illas pauperibus cedere, & in alias ipsi paulò commodiores, quas eis Princeps instruxerat, immigrare.

CAPVT XXI.

Faber Madritum, & ad alia loca excurrit, & Vallisoleti Collegij ponit initia.

NEc verò *Vallisoleti* modò eorum se nauitas continebat, sed bona Principum veniâ, *Madritum Faber* excurrit, vbi *Caroli filias*, ijs iam æquè notus, ac charus, inuisit. Apud has verba fecit, & ad paratas meditationes haud inuitas admisit. Hinc *Faber* ad *Cardinalis Toletani* ditionem, quem *Madriti* reliquerat, flexit; quibus locis quòd *tribus* ferè antè *annis*, industriam in defendendis animis singularem ostenderat, hoc nunc auidiùs ab vniuersis excipitur.

Hîc re bene gerenda, cupiditatem *Societatis* cùm alibi passim, tum *Toleti*, vbi ad excitandum *Collegij* decus multorum se benigni-

tas obtulit, incitauit. At *Faber*, qui prius in ipsa Regni sede, quàm vsquam alibi vberioris spe fructus collocare *Societatem* malebat, satis habuit in præsentia prolixam *Toletanorum* voluntatem in posterum cõfirmare, & haud inani spe data, *Vallisoletum* Iunio exeunte se retulit. Quippe visa Principibus, ac proceribus, diuturnior optati hominis absentia; reuersóque seuerè mandatum, à *Curia* in posterum ne discederet.

Interim multæ ciuitates studio *Societatis* accensæ, eam ad se se per literas euocabant. Quarum ne contemnere *Faber* preces, ac Vota, videretur, *Ignatio* vrgente, præsertim vt inchoati *Valentini Collegij* haberetur diligens, ac potior ratio, *Araozium* ad eas destinat. Cuius ciues *Vallisoletani* discessum, autoritate Principis interposita, impedire conati, nihil saltem profecerunt. Nec enim exorari, causa cognita, Princeps potuit: gauisus potiùs, tot ex *Partibus Societatem* acciri, quàm vtì vni loco esse iuberet affixam.

Interim illi ex *Maria* coniuge *Carolus* nascitur Kal. Iulij, cuius partus lætitiam *mors* funestissima *Parentis* (quæ rerum humanarum inconstantia est) paucis diebus extinxit, *vndecima* videlicet à partu *luce*, quanto omnium mœrore, fletúque, quanto Principis luctu, cui charissima, & verè coniux erat, quid attinet memorare? Ingenti quoque, si sensum

homi-

hominum ſpectes, noſtri cætus incommodo, cuius illa fauebat initijs: quamquam vel indè admonebamur, humanis, ſed diuinis nitendum eſſe præſidijs.

Quod optimè *Faber* intelligens, diuinum opus nihilo ſegniùs perſeuerauit vrgere. Cōplures de *Primarijs*, *Epiſcopiſque* ad *exercendam* de more mentem, quòd paulò ante videbantur horrere, mira comitate perduxit. Quos & medij homines imitati complures, in alios repentè viros, magno aulæ miraculo commutati ſunt, alijs aliud ſalutis iter ingreſſis, & expetentibus *Societatem* non paucis.

Extra Curiam verò, dum in Euangelio ſuæ non parcit operæ, penè innumeros parit Deo: vt ipſemet nonnunquam admiratione perfuſus, benignitatem tam clementis Numinis erubeſceret, quæ ſuos non aſpernata labores, tanta fœcunditate donaret. Ac ne tā proſpero efferretur euentu, modeſtiæ cauſa dictitabat, niſi olim in terris ijs *Ignatij* calamitates, & tempora præcurriſſent, meritò ſe potuiſſe tam ſecundùm *Hiſpanienſis* rei curſum habere ſuſpectum, vt qui iam vſu didicerat, quod beatus *Marcus Anachoreta* prodidit, Deum exploratа indignitatis noſtræ ratione, pleraque hominibus auxilia conſueuiſſe præuia calamitate conferre.

Sed quoniam partam tueri prædam vix vnus poterat (nondum enim quibuſcum ſuas

diui-

diuideret curas habebat) consilium cepit, vt ex multis, quorum corda inter *exercendum* tetigerat Deus, optimum quemque diligeret, & in *Societatem* adscriberet. Nam haud ita pridem *Sacerdos* quidam *Iacobus Mendius*, & alij quatuor, daturi nomen, accesserant, quorum explorare iam *Faber* animum miris modis, & saluberrimis experimentis instituit. Hunc numerum alij auxere mox quatuor: vt iam delecta familia, præter commune tectum, vbi ad religiosam normam dirigeret vitam, nihil vltra requireret.

Commodum *Philippus* Princeps, extincta coniuge, *Vallisoleto Madritum* cogitabat, cùm *Faber* non cunctandum ratus, de constituenda in ea vrbe domo, Principis ante discessum, agere per opulentos viros instituit: tulítque celeris industriæ fructum: domicilio confestim ad initia, & alimentis inuentis: nec defuerunt, qui largè oblata pecunia sacram ædem inchoare percuperent.

Fauit tam pijs conatibus præter ceteros *Eleonara Mascarenia*, quæ & *Philippi* pueri curam gesserat, & *Caroli* nuper nati gerebat. Ea *Fabrum*, priusquam *Madritum* infantem aueheret, vt ei benediceret, ac bene precaretur, accersit: tantíque apud eam & *Fabri* Sanctitas, & *Societas* erat, vt meritò *Ignatius* quasi *Parentem Societatis* appellare consueuisset.

Ex his initijs magnitudo *Vallisoletani Colle-*

gij,

gij, quam hodie cernimus, & *Professorum* luculenta domus extitit. *Faber* autem ex his, quos delegerat *Socijs*, eos modò, quos sensit idoneos; ac nominatim *Iacobum Mendium*, *Ioannem Consaluium*, & *Hermetem Flandrum* *Vallisoleti* reliquit: reliquos *Madritum* secum, vbi domicilium eis parauerat Princeps, abduxit. Hîc, commendatis beato *Ignatio* per literas *Germaniæ* partibus, quarum pro salute superioribus annis adeò sudarat, & alserat, præclaros animi sui impetus ad omnem laborem pro *Hispaniarum* quoque salute reuocat.

CAPVT XXII.

Rebus optimè gestis in Hispania, Romam accitus, moritur.

INterim *annus Domini 1546.* obrepserat: *annúsque* iam vertebatur, quem *Ignatius* ei determinauerat; commorationis ad aulam *Hispaniensem*. Itaque studiosus *obedientiæ* filius cum summa animi æquitate, & præparatione ad omnia; submonet *Patrem*; noua vt edat iussa: adeò non fatigatus incerta illa vita ærumnosa; & vaga; vt nominatim se ad peregrinationem perpetuam offerat, siue ad *Socios* vbicumque terrarum agerent, visendos; siue ad præcurrendum in omnem ciuitatem; & locum, quò *Societas* esset aliquando ventura, vt prepararet vbique, aut certè aptaret.

fecuturis quietas fedes, vbique carens ipfe domicilio, & quiete.

Nec fanè tam difficile erat materiam tali dignam induftria reperire, quàm cum vndique accerferetur, vndique temporum difficultates maximæ præfentem hominis opem flagitarent, arduum erat decernere, quæ cui præferri deberet neceffitas. *Lufitano* Regi fpes affulferat, interioris *Æthiopiæ* vaftum imperium ad facra catholica reuocandi. *Præteiannem* in *Europa* vulgus appellat gentis *Imperatorem*: gens *Abaffina* eft, Chriftiana profitentur facra: fed erroribus fcatent, & à Romano capite dudum exitiali auulfi fchifmate, *Patriarchæ* parent, quem *Cophtorum Patriarcha Alexandrinus* miferit.

Ceterùm hac tempeftate, *Claudius* Imperator fpem fecerat, recepturum fe *Patriarcham*, quem *fummus* omnium Ecclefiarum *Antiftes Romanus Pontifex* deftinaffet.

Qua fpe commotus *Ioannes Rex*, cùm ei *Pontifex*, vt cui cum *Abaffino Principe*, commercia intercedebant, permififfet, vt virum tantæ moli parem, reuocandæque ad rectos cultus *Æthiopiæ* idoneum nominaret, vnum ex omnibus, pro perfpecta fumma hominis fapientia, *Petrum Fabrum* popofcit: iufsitque fuum in *Vrbe Oratorem* curare, vt Pontifex autor fieret; ac pro poteftate, ne honoris ille nomen refugeret, *Fabrum* ad cathedram illam

adigeret. Eodem hoc tempore *Paulus* ad *Concilium*, quod *Tridentum* edixerat, præter *Lainium* ac *Salmeronem*, tertium è *Societate* Theologum postulauit: in eámque rem *Ignatius* multum per se, *Sociósque*, qui Romæ erant, rogato Numine, vt, quod esset optimum, demonstraret, *Fabrum* eundem accersit. Nihil is habuit moræ.

Sed dum tot gentes, plagæque terrarum de illo viro certant, victoria cœli fuit. Quæ autem per eum in Curia, priusquam discederet, Deus egerit, in ijs præsertim, qui columnæ videbantur in aula, ea *Araozius*, cùm ad *Ignatium* scribit, sanè prædicat admiranda. Nec dubitat, quin, si ceteris ille sit ita perspectus, vt sibi, qui eo miser carere iam debeat, gratias acturi sint Deo, quibus tanti liceat frui *Patris* aspectu. Ait animam illam eius esse refertam misericordijs, qui & Pater misericordiarum, & totius consolationis est Deus. Sancti viri abitum, quoniam plurimæ nobilitatis in sacris erat confessionibus adiutor, plurimæ quoque subsecutæ sunt lacrymæ.

Abijt laboribus penè fractus: & *Barcinonem* versus, vbi & vires reficeret, properabat. *Gandiam* ex itinere cùm venisset, exhilarauit sua præsentia *Franciscum Borgiam, Ducem* eo tempore, postea nostræ *Societatis* religiosum, ac *tertium eius Præpositum generalem.* Sed iam tum cum honore *Ducis*, ac munere, vitam *Fran-*

ciscus

ciscus agebat ex Euangelicæ perfectione sapientiæ. Itaque magnopere congressu eius, ac spiritu vicissim delectatus est *Faber*. *Collegium* Dux instituerat, in quo omnium primo in *Europa*, docere *Societas* literas cœpit. *Andreas Ouiedus* præerat, magnus & ipse vir, qui postea decretum *Fabro* Patriarchatum gerens, cum præstantis nomine sanctitatis, in summa omnium rerum inopia (non enim qui sperabatur exitus rerum euenit) ne paucas curæ suæ creditas desereret animas, quamuis per Pontificem abire liceret, decessit in *Æthiopia*.

Huius, & Ducis rogatu, cùm ædificatio *Collegij* inchoaretur, primum in fundamenta lapidem *Faber* iecit: quod illud *Collegium* semper pro singulari decore, ac pignore numerauit. Indè profectus, *Barcinonem* vbi attigit, *æstuare febribus* cœpit. Dúmque ne ipse quidem in confessionibus, ac concionibus parcit sibi, sed honestæ quoque piget quietis, & otij, cui satis exhibebat *tertiana* negotij, seriùs conualescit, seriúsque in vrbem intrat.

Feruebant iam caloribus omnia, infesto caniculæ signo. Nec probabat *Ignatius* eo articulo in vrbem ingressum. Sed cùm adhibiti in consilium *Patres* contrà censerent, vímque eleuarent discriminis; vtì his *Ignatius*, ità *Faber* vtrisque, pio, ac cæco quodam obtemperandi studio cessit. *Romam*, quò non raro vel valentibus mordente sidere pestifer est

accessus,

acceſſus, imbecillus, ac propè æger accedit.

Exhilarauit omnes tanti *Patris* aſpectus; de quo, dum octauum iam propè annum tam longè, latéque peregrinatur, tam multa audierant. Exhilarabant indè magis ſpirãtes Deum voces; & exempla vitæ conſentanea famæ. Geſtiebat verò gaudio & ipſe, tum *Ignatij* adeò ſibi cari, venerandíque Patris vſu fruens, tum gratiàs Deo agens de *Societatis* incremento, quod ſanctâ in vrbe reperit: déque pietatis diſciplina, quæ in illa, quaſi totius *Societatis* parente, domo florebat. Sed gratulatio breuì vertit in luctum.

Octauo die *tertiana* corripitur duplici: ex eáque octauo item die, qui Dominicus fuit, cum *ſacroſancto Viatico* eodem die manè, poſtea *ſacro oleo* ritè munitus eſſet; ſub meridiem, multa, quæ vitæ & anteactæ ſanctitatem, & ineuntis beatam æternitatem declarabant, argumenta relinquens, ad Dominum emigrauit.

Cecidit præcipuum *Societatis* columen, & cunctos *Socios* mœror ingens inuaſit. Ipſe vero *S. Pater Ignatius*, quo putas animo cariſſimi ſodalis occaſum tulit? Si mortui bonum ſpectes, non niſì æquo, quem ex medijs laboribus, in illam requiem exceſſiſſe, ſine dubitatione credebat: ſin autem ſuum, & *Societatis* commodum, non niſì ægro: quoniam carebat eo, quem ex cunctis *Socijs* principem

Christo genuerat: desiderabat singulare virtutis exemplum, requirebat hominem ad res gerendas nauum, diuinæque gloriæ percupidum, sitientissimum alienæ salutis, in ipsa ætatis, rerúmque gerendarum maturitate sublatum. Quæ, & alia sanctissimi viri ornamenta, distinctiùs volumen proximum exequetur.

Conditus est in *æde Professorum* veteri, cui *sancta Maria à Strata* nomen erat: sed qua in parte, vt internoscatur â ceteris, adhuc quæritur. Multis enim ædes illa amplificata, commutatáque modis, tandem *Farnesianæ Basilicæ* funditus cessit. Obijt anno salutis humanæ *1546. Kal. Augusti*, quem diem Apostoli *Petri vincula*, cuius nomen ipse ferebat, exornant; à confirmata *Societate sexto*: ætatis autem suæ *quadragesimo*, & quatuor ferè mensibus. Quem decennio pòst, pridie Kal. mensis eiusdem sequutus *Ignatius* est, vt quàm virtute, & caritate proximus fuerat Patri filius, tam esset beatæ vitæ natali.

Libri prioris finis.

PETRI

PETRI FABRI VITÆ, LIBER POSTERIOR.

CAPVT. I.

Pietas Fabri.

Cùm multa, eáque præclara in *Fabrum* à perenni illo bonorum omnium fonte congesta sint, dona atque ornamenta, tum in eo præcipuè *quinque* sanè admirabilia mihi videri solent, quæ præter ceteros clarum illum, atque insignem vbique reddebant. *Primum* eximia quædam & singularis *Pietas:* deinde par *humilitas,* ac modestia: tum flagrans *charitas* cùm diuinæ gloriæ, tum humanæ salutis: admirabilis præterea *Prudentia* partim in conuictu, atque congressu, partim in erudiendis ad iustitiam multis, animísque tractandis: denique insignis quædam *religiosæ vitæ laus*, nullis adiuta claustris, nullis mutuæ disciplinæ sustentata præsidijs, sed medias inter aulas, mediósque inter cœtus liberæ multitudinis.

Ac *Pietas* quidem in eo fuit eiuſmodi, vt non horum morum, ac temporum, ſed *Apoſtolicæ*, ac priſcæ potiùs videatur Eccleſiæ: quæ cùm ad omnia valet *Paulo* teſte *1. Timoth. 4.* tum ad inflammandam maximè concionem. Nam cum tribus rebus, vt *Nazianzeno in Apol.* placet, concionandi munus difficile videatur; aut quia arduum eſt res diuinas mente, & cogitatione complecti; aut quia, quæ rectè cogitaueris non continuò eloqui, ac verbis aſſequi pro dignitate potes; aut quia difficile, & rarum eſt, perpurgatas nanciſci aures, quibus ea, quæ dixeris, perſuadeas: ſingulis his difficultatibus ardor *pietatis* occurrit, & eas omnes extenuat, atque exhaurit.

Nec enim aut quiſquam melius de Deo ſentit, & quæ diuina ſunt percipit, quàm qui Deo totum ſe dedidit: nec quiſquam melius effert, & oratione conſequitur, quàm quem eadem incendit *pietas*: nec quiſquam acrius auditorem percellit, inflammat, & quocumque vult, flectit, quàm qui incenſus ipſe, inflammatúſque ad dicendum accedit.

Iuuêre *Fabri pietatem* primùm egregiè pij parentes, à quibus ſic educatus eſt, vt, quemadmodum principio diximus, iam indè à puero, cõſcientiæ ſentire clamores, & quaſi morſus inciperet: *ſeptimóque* circiter ætatis *anno*, quoſdam etiam pietatis igniculos, & peculiares (vt ipſe de ſe ſcripſit) *inſtinctus* ad deuo-

tionis affectum. Deinde ad educationem domesticam acceſſit optima inſtitutio Magiſtri *Petri Veliardi*, quem poſtea vita functum, *Faber* conſueuerat, tanquam vnum aliquem de Cæleſtibus, inuocare.

Adiuuit ingens quidam, ac penè immoderatus *ardor ad ſtudia*; quem multis idemmet ſcribit *frenum* fuiſſe *delictis*. Interiores etiam quaſdam ſolicitudines, ſcrupulóſque de admiſſis in vita noxis, & permoleſtos angores, quibus exerceri plerumque ſolent, præſertim initio, ij, qui virtutis in ſtadio, curriculóque verſantur, vehemens ſibi fuiſſe calcar ad *pietatem* fatetur: nec permiſiſſe, vt in quærendo Deo, orandóque torperet. Quas quidem nimium religioſæ conſcientiæ querelas, ac ſtimulos, vſque ad *Pariſinæ* vrbis egreſſum, poſt initam cum *Ignatio Societatem*, extremo ſuæ pacis, tranquilitatíſque perfugio, ſe tuliſſe commemorat.

Cumulauit hanc adminiculorum copiam, *Ignatij*, & *Xauerij* in eodem contubernio *Societas*: vbi, dum ſe ſe omnes tot annis viciſſim acuunt, *Fabri pietas* peruenit ad ſummum: planè vt intelligas, oportuiſſe eam non fuiſſe vulgarem, nec in quadam mediocritate verſatam, quæ tot à Deo ſubminiſtratis adiumentis, veluti quibuſdam flabris, in eius eſſet excitata præcordijs. De ea igitur pluribus eſt dicendum: cuius ille nobis non *exempla* modò,

dò, verùm etiam *præcepta* complura ſanè ſalutaria reliquit. Sed ea ipſa planiùs intelligetur, ſi quibus potiſſimùm rebus contineretur, oſtendam.

CAPVT II.

Grati animi laus, in Fabro ſingularis.

EA verò cùm in *grata* quadam Diuinæ beneficentiæ recordatione, tum in accuratæ precationis ſtudio, & aſſidua proficiendi ſolicitudine verſabatur. Quem enim non delectet *gratus* ille, & memor animus *Petri Fabri*, cùm breues illos, ſed verè pios commentarios, quos de rebus ſuis quotidianis ſcripſit, euoluit. In ijs ille ſe nobis expreſſit, & eo conſilio conſcripſit, ne quid acceptorum à Deo munerum elaberetur è mente: ſed eis retractandis, ac relegendis ad *gratiarum* excitaretur *actionem*, ardentémque amorem tam benefici patris.

In eos ille ſanctiſſimam Parentum educationem, religioſam Magiſtrorum inſtitutionem, diſciplinam ſancti Spiritus, per interiores quoſdam angores, ſolicitudines, timores: In eos ſuas progreſſiones ac gradus, repentinos in Deum impetus & amores, cœleſtes dulcedines ac voluptates: in eos præclara quædam lumina, animíque ſenſa diuinitùs hauſta, omnem pietatis experientiam, omnẽ

Diui-

Diuinæ prouidentiæ tutela, omnia denique à Deo in ſe profecta munera, ac beneficia, quoad eius fieri poterat, referebat.

Nec modò magna, verum etiam minima, ac tenuiora beneficia; ſi tamen minimùm, tenuéque dicendum eſt, quidquid ex liberali illa Dei dextera, tam immenſo amore profertur: nec priuata ſolùm, vt multi, verùm etiam communia, vt pauci, & quæ ſpectant ad vniuerſos, ea perinde, ac ſibi vni collocata *grata memoria* recolebat. Haud ignarus, non minùs propter illa, quàm propter hæc diuinæ ſe liberalitati debere: ac dolebat in id genus beneficijs, non animaduerti ipſam bene merentis Dei voluntatem.

Nam inter homines id vſu venire, vt quod quiſque operis moliatur, in eo ceteri attenta inſpiciant mente, ecqua ipſorum habita ratio ſit: ecqua memoria, & cogitatio fuerit: quàm honorificè, quámque beneuolè ſint accepti. In donis autem, muneribúſque diuinis rarò quemquam mentem aduertere, ad æternam illam optimi illius, & maximi Principis voluntatem, ad illúdque placitum charitatis, & dignitatis immenſæ, quo in ſuis operibus maximis, *in condendo mundo, in redemptione gentis humanæ, in cæleſti gloria præparanda* priuatim, nominatímque ipſum reſpexit, ac tantopere honorauit.

Quæ, & alia ſenſu *Faber* reputabat *gratiſſi-*

mo, & habebat in ore, in quouis Dei munere *tria* præcipuè ponderanda, *quis, quid, quo* studio largiretur. Indè enim fore, vt nullum non magni æstimaretur.

Atque hæc nimirum causa est, cur beatus ille animus tanta vndique diuinorum munerum copia redundabat: quia cùm sit Deus bonitatis pelagus inexhaustum, non potest eius liberalitatis fons exarescere, vbi memorem & *gratum animum*, quò se effundat & deriuet, inuenit. Idcircò tam salutaris inter homines vox *Fabri* fuit, tam certi, frugiferíque labores, tam opportunæ, solidæque vigiliæ: quia dum in animarum præda, atque salute, suæ laudi nihil assumit, nihil arrogat; sed diuinæ gratiæ vniuersa, vnde illa manabant, fideliter reddit, non poterat illa Maiestas, quæ gloriam suam nemini dat, non eius contentionibus prolixè fauere, quem humanæ gloriæ viderat contemptorem, non diuinæ raptorem.

Aiebat *diuina* illa *beneficia*, quæ nobis, nec *petentibus*, nec *sentientibus* conferuntur, ea imprimis *gratis animis* agnoscenda; quale est, inter Christianos, & Catholicos nasci, & per Ecclesiæ fidem, atque parentum cum luce, in lucem suscipi. Deplorabat & suam, & ceterorum hominum in retractandis tot Dei donis incuriam: eámque sacrificiorum procuratione nonnunquam piè, ac nauiter expiabat.

Vt enim

Vt enim in se, sic in alijs hunc *memorem animum* adamabat, immemorem non ferebat.

Commouebatur animo vehementer, quòd cum tam multis, variísque modis se se ei diuina bonitas largiretur, non ijs quoque totum se se Deo dederet & effunderet. Itaque ex hac perpetua diuinorum recordatione munerum, replebatur os eius laude, & mens eius noua semper excogitabat argumenta gratiarum.

Gratias etiam putabat agendas eásque agebat ex animo diuinæ Maiestati, pro publicis animaduersionibus, atque supplicijs, pro annonæ charitate ac famæ, pro armorum strepitu, atque bellorum, pro terrarum motibus, & eluuionibus, pro pestilentia, pro vastitate, pro alijs denique eiusmodi cœlestis iræ flagellis: dolebátque vehementer, quòd ea homines non agnoscerent, nec in Dei beneficijs, qui ea disciplinæ gratiâ immittit hominibus, numerarent.

Hæc autem grati animi laus à Deo profecta, ipsos quoque ad homines, à quibus beneficium aliquod acceperat, pertinebat. Nec enim facilè inuenitur, qui cùm sit gratus in Deum, non in homines gratum, memorémque se præbeat: & fieri plerumque videmus, vt qui minùs gratus in homines est, minùs etiam gratus reperiatur in Deum.

Ergo Faber à quibus aliquid aliquando commodi, & beneficij acceperat, erga eos

præcipua quadam grati animi memoria commouebatur; precésque ijs pro referenda gratia sanè officiosas, ac sedulas, rependebat, præsertim qui sibi fuissent aliquando cuiuspiam Diuini muneris administri, vt qui Baptismum, vel Chrisma, vel sacros Ordines, vel Diuinissimum Sacramentum, quæ pauci iam in beneficijs numerant, contulissent: ijs item, qui Cõfessarij sibi, Magistríque vllo vnquam tempore fuissent.

Neque has gratiarum actiones suo tantùm persoluebat nomine, sed etiam *Sociorum*, ac fratrum omnium, cupiens in Domino supplere hac in re vicem eorum, sicut ipsi suam ipsius in multis supplerent, tanquam membra de membro. Cupiebat autem omnes, qui aliquo modo de se benè meriti essent, *gloria* potiri *beata*, & dignus fieri, qui omnibus illis, quibus in hac vita obnoxius aliquo modo fuerat, gloriosa quadam seruitute, etiam esset in cœlo subiectus.

Tam nobile, támque generosum ei pectus, Christi charitas à primo finxit. Quin etiam, pro ipsis quoque beatis hominibus, próque Angelis plurimùm Deo gratulabatur assiduè, perpendens animo beneficia in eos profecta diuinitùs: & sigillatim magno sensu gratias de ijs eorum nomine agens. Quód sanè officium pro immenso illo agendarum gratiarum debito, quo se se obstrictos, ac penè oppres-

sos

ſos Cælites vident, haud dubiè ipſis gratiſſimum accidit, ac nobis eſt ſummè frugiferum.

Denique nullum erat in quemquam diuinę documentum beneficentiæ, cuius non ſe debitorem arbitraretur. Quicquid cuipiam bene eueniret, vice cuiuſque, vicarius omnium, proſiliebat illico ad benedicendum. Quicquid videret, audirétue lætum ac proſperum, in eaſdem voces erumpebat confeſſionis, & laudis. Cùm villarum amœnitatem, agrorum fœcunditatem, oliuetorum ſpeciem, vinetorum pulchritudinem oculis peregrinando luſtrabat, erectâ protinus ad Deum mente, pro poſſeſſoribus, ac dominis grates agebat: & pro eiſdem petebat veniam, ſi fortè ſui largitoris obliti, velut abiectæ ad pabulum pecudes, vnde bona illa acciperent, non ſentirent.

Erat hoc ex amantiſſimo illo Doctoris gentium pectore expreſſum exemplum, qui iubebat in omnibus *gratias agi*: qui in cunctis penè epiſtolis gratias teſtatur ſe Deo perpetuas agere pro ijs, ad quos ſcribebat: haud dubium, quin & pro alijs ageret, cùm debitorem ſe omnibus prædicaret. Et verò, ſi grata memoria pro ſuis cuiuſque beneficijs tam accepta eſt Deo, vt nuper admonui, perpetuum ſanè hoc, de alienis quoque commodis agendi grates, cum ſummo bono commercium, immenſæ cuiuſdam, vtilitatis eſt, atque præſtantiæ, paritérque iucunditatis.

Regi-

Reginæ enim virtutum *charitatis* vtraque pars, cùm aduersus Deum, tùm erga proximum vnâ, eadémque operâ exercetur. Procul deinde ab *inuidia*, procul à *dolore* ex alienis prosperitatibus, procul ab *obtrectationibus* est, qui *gratias agendas* sibi in omnibus, próque omnibus censet. Ad extremum, qui omnium *gratulatur bonis*, bona omnium suum facit thesaurum: vnde licet existimare, quàm ingentes sibi *Faber* diuitias in æterna Hierusalem, assiduo illo studio, & ardentissimo comparauit.

CAPVT III.

Dei cultus, & rerum sacrarum veneratio mira in Fabro.

IAm verò *Dei cultus, rerúmque sacrarum veneratio* prorsus erat in *Fabro* mirabilis. Inprimis recordatio sanctissimæ Trinitatis assidua, quam in Crucis sibi imprimendo signo multis, piísque cogitabat sensibus, & precibus implorabat; dedicans Patri memoriam, Filio intelligentiam, Spiritui sancto voluntatem: itémque Patri vires & opera; verba & dicta Filio; consilia, cogitationes, ac vota Sancto Spiritui: totúmque se cupiens Patri bonum filium, Filio bonum seruum, Sancto Spiritui bonum esse discipulum.

Quæ

Quæ cùm omnia excellenter fecerit *sanctissima Deipara*, ad eadem sibi impetranda, illam sibi adhibebat adiutricem. Difficile cogitatu est, quàm magnificè sentiret, suauitérque veneraretur sanctissimam *Christi humanitatem*; tanquam ea, quæ sunt in Deo, sunt ipse Deus; ita quæ in Christi humanitate essent, longè præstantissima; atque pulcherrima esse argumentabatur: eóque curandum, & orandum, vt ad suam nos memoriam dignetur admittere, vt in ea constituti Deo placeamus: & indè quoq; existat in nobis lumen; & charitas, vndè vicissim contemplari, ac diligere ipsum Deum; ac Iesum Christum in æternum possimus.

Venerabile Iesu nomen nunquam temerè, nunquam nisi perattenta, piáque cura pronunciabat: ac ferè illud adhibebat animi votum, vt Deus Pater, quoties ipse nomen appellaret dilecti Filij eius *IESV Christi*, respicere eos dignaretur omnes, qui aliqua parte salutis, siue *viui* in terris, siue *mortui* in purgatorio carcere, indigerent: simúlque recordaretur omnium ipsiusmet *IESV* meritorum, atque desideriorum, quæcumque vnquam, dum vitam mortalem egit, de salute, commodísque hominum dulcissimam eius charitatem tetigerunt.

Diuinum Missæ sacrificium quo studio, quo ardore peragebat, quo fructu? Quotidianum

id

id erat illi, multarúmque origo lachrymarum. *Liturgiam* omnem distinguebat in *partes tres*, quæ *tribus* Christi *temporibus* responderent. *Prima* ab exordio ad Sacramentum, tempori ante aduentum: *altera* ad communionem, commorationi in terris: *tertia* ad finem vltimum, tempori ab ascensu. Atque in singulis hisce partibus consentaneas temporibus exercebat, petebátque virtutes, ad eam similitudinem, quam dicemus infrà, sanctissimæ parentis tribus item vitæ recolendis partibus institisse.

Admirabatur Dei sapientiam, quæ per hoc *mysterium augustissimum* vellet experrectam esse semper, & excitatam sponsam suam Ecclesiam, dum exercetur assidue fides, dum religio, Deíque cultus tam multis, variísque modis frequentatur; dum ceteræ aluntur virtutes, & excoluntur, ac fideles vtuntur hac salutis esca ad nutrimentum, ad robur, ad lumen, ad solatium, ad omnem perfectionem, possessionémque cælestium thesaurorum.

Putabat autem hoc maximè fieri, vt reuocaremur in nosmetipsos, ac penitùs intraremus. Siquidem velle Deum seruos suos ante omnia duplici hac re proficere, in erigendo, attollendóque in cœlum spiritu, & in demittendo, colligendóque intra se ipsos. Ascendisse nostrum bonum Dominum ad supera, vt traheret nos ad se: instituisse *Sacramentum*

Alta-

Altaris, vt possemus trahere ipsum ad nos: & ad nos ipse veniens, intra nos reuocaret. Atque ità Dei regno vtrobique potiremur, quod & in cœlo, &, ex Apostoli voce, intra nos est. Ad hæc voluisse Christum, non exempla modò clarissima omnium virtutum nobis relinquere, sed *corpus suum sanctissimum*, idémque diuinitatis organum, per quod tot admirabilia edita erant facinora, tot pulcherrima in omni honestatis, & sanctitatis genere administrata opera. Quòd si meliora nacti adminicula, opera possunt meliora perficere, nulla nos planè venia dignos esse, nisi in operarios sanctos, & industrios euaserimus, quibus præsidium, & organum tale tributum est.

Mirabatur quoque in eo sapientiam Dei, quæ hoc inuento pulcherrimo fecisset, vt omnes homines, omnésque eorum labores, & actiones possent in aliquo genere obsequij, quæ tam multa in supplicationibus, & alijs id genus officijs exhibentur, præsenti Domino deseruire, & tanquam indè sacrificari.

Spectabat *Moguntiæ* anno 1543. *anniuersariam supplicationem Corporis Domini*, cùm solito acrius hæc diuini philosophi mentem cogitatio, ac notitia subijt. Dum enim curiositate bona sacram pompam, atque spectaculum omne collustrat, pérque singula attentè considerat, quàm multa ad eam celebritatem, quámque varia promerentur: útque omnia fidelium

delium genera propriam quampiam officij partem conferrent, hi dona, atque pecuniam, suarum illi opera artium, alij vocem, ac manus, quidam corporis gestus, motúsque: agricolæ quoque, herbarum, frondiúmque amœnam viriditatem; & florum hilaritatem suauissimam, siue nexorum, siue simplicium, dulcissimè commouebatur, & admirabatur, & collaudabat ingeniosissimam Christi charitatis solertiam, per quam factum esset, vt omnes ordines, vt omnes artes, vt humanorum corporum sensus omnes; ac membra præcipua exerceri possent in sui Domini cultu, eíque; à quo cuncta accepissent; aliquid redonare præsenti.

Tum ad ipsum se cogitatione conuersa; animum, corpúsque suum cum facultatibus; ac membris sigillatim tradebat, ac dedicabat ad cultum eius, & laudem, ad obedientiam, & seruitutem in sanctificatione sui ipsius, ad cōmoda proximorum, in quæ vellet totus impendi, Christum Dominum in eo quoq; imitari percupiens, vt illius causa corpus planè contereret in rectè factis, atque consumeret: & singulis in membris, sicut ille causa nostra pertulerat, cruciatus varios, dolorésque perferret.

Si quis auderet Sacro-sanctam ad *Synaxim* inexpiata adire conscientia, facere aiebat similiter, atque qui in conspectum Principis, quem

quem læsisset, neglecta satisfactione, impudens os non dubitaret ingerere. *Patronum* autem ad præparationem existimabat idoneũ *Ioannem Baptistam*, vt cuius officij sit viam Domino præparare. Sic ille interdum incitabatur admiratione pietatis, sic studio exardescebat, vt cuperet vbicumque terrarum diuinum hoc Sacramentum asseruaretur, posse præsens adesse venerabundus, nec indè recedere. Quam quidem voluntatem ad *Sanctorum* quoque *reliquias*, & *imagines* extendebat: quæ sanè maximæ sunt pietatis argumenta: sed notabilia facit magis hominum communis ignauia, quàm sanctitas rerum, vniuersis nostris longè maior honoribus.

In peragrandis terris cùm in conspectum *vrbs, oppidúmque* veniret, in primis Dominum venerabatur, qui in templis eorum maneret. Cupiebat perfectum aliquod templum cogitatione sibi fingere: in quo suus animus dies ac noctes habitaret, quod numquam exiret: vbi *Crux esset, & B. Virginis: & Sanctorum imagines*, *sancta aqua*, *sacra reliquiæ*, & cetera religionis suppellex, sed ante omnia diuinissimum *Christi Corpus*; quæ cuncta assiduè ipse spectaret, & circumferret secum, debitáque *gratiarum actione*, *& cultu*, prout cuique rei conueniret, prosequeretur.

Alias cupiebat *res sacras*, vt pretiosa diuorum *lipsana*, vt ea signo crucis religiosa cære-

monia ab Ecclesia consecrantur, penitùs in corde suo reponere: & quoniam id minus posset, saltem nominibus id pingi *IESV*, *Mariæ*, *Petri*, *Pauli*, *& Beatorum omnium* cupiebat: sic enim pictum amabile mirè cælestibus, terribile inferis esse. Ceterùm conniti astutas illas furias, vt cuncta sacra signa, ritúsque religionis de medio tollant, quòd spondeant sibi fore, vt ità demum ipsius Christi nomen, vbi spoliarint, nudarintque omnibus ornamentis, aboleant. Sacra hæc esse veluti riuulos, qui nihil Maiestatis detrahant fonti, sed potiùs abundantiam eius, quæ tot effluat, spargatúrque modis, commendent. Omnino superat fidem, quanti hæc æstimaret, noster hic, obsequentissimus Romanæ Ecclesiæ filius; quantum inde afficeretur, quantum proficeret. Nihil enim temerè, aut socordem per vsum tractabat.

Cùm *sacrâ* se *vndâ* respergeret, Dominum precabatur, vt quicquid illa benedictionis, & sanctitatis, & virtutis haberet, id omne conferret in animam suam, ad lauandam eam à noxis, ad complendam donis cœlestibus, ad muniendam, ac defendendam contra hostes inuisos. Ad *sacrarum* conspectum *imaginum*, præter consentaneum cultum intelligens vim propriam imaginis esse, repræsentare eum, cuius est imago, conabatur ipsum *Dominum*, aut *Deiparam*, aut alium è *Cælitibus*, quem

imago referret, menti suæ præsentes intimè facere, vt perpetuò insiderent.

Suscepturus aliquando *Iubileum*, sedulitate se maxima præparauit: *Ad quam*, inquit, *rem Dominus mihi donauit varios gradus infusionis fidei, & spei, circa talia dona spiritualia. Rogabam autem, respiciens veteris Iubilæi formam, vt quæcumq; bona animæ meæ ego abalienassem, vendidissem, amisissem, redirent ad me. Optabam quoq; vt quidquid per imprudentiam, quidquid ex imbecillitate, aut per improbitatem, seu corpore, seu mente peccassem, penitus deleretur, vt nihil resideret in me, vnde Christi, Matrisque, & Sanctorum lumina offenderentur. Multifariam quoq; exoptabam, vt quicquid pœnæ temporariæ essem commeritus, ex omni parte eius gratia fieret, vt nihil ampliùs, meorum causa peccatorum, calamitatis publicæ eueniret.*

CAPVT IV.

Precationis studium Fabri.

DEclarabat insuper insignem viri pietatem cùm frequens, varia, & perattenta *precatio*, tum continens, & assidua proficiendi solicitudo. Ac precandi studium tàm erat incensum, vt præter quotidianæ psalmodiæ pensum, contemplationísque nocturnæ, quocúmque ingrederetur, ansas vbique quæreret, & captaret orandi. In itineribus, ac profe-

ctionibus, quas adeò frequentes obedientiæ nomine suscepit, velut optatissima nactus otia, & à ceteris curis, atque occupationibus libera, ea tota pijs cogitationibus, & sanctis precibus consumebat.

Cùm ad vrbem aliquam (quod priore libro significauimus) oppidúmue propiùs accederet, fundebat suprà incolas orationem, & clementissimo Dei Numini, supplicabat, vt eius regionis, *Archangelus*, *Angelique Magistri* singulorum hominum, atque custodes, præcipuo eam studio, curáque defenderent. Inuocabat & *Sanctos* cuiusque loci *Patronos*, *ac tutelares*, vt pro habitatoribus suis, aut gratias agerent, aut opem póscerent, aut veniam à Deo peterent, partésque illas officij, atque gratiarum, quas ipsi incolæ vel negligerent, vel ignorarent, ipsi vltrò susciperent, atque peragerent.

In conducendis etiam nouis ædibus, ac permutandis hospitijs, mos erat primo suo ingressu, singulis in cubiculis genu flexo precem fundere: & conclauia cuncta, omnémque angulum, tum ad abigendos impuros spiritus, qui hunc aërem obsident, tùm ad arcendam aëris inclementiam, pia precatione lustrare: meminerátque in suis precibus eorum etiam, qui in domicilijs illis, vel habitassent aliquando, vel in posterum habitarent, ne quid eorum animis illa officeret habitatio.

Quin

Quin & vicinorum *Angelos* contra eoſdem ſpiritus implorabat, præſertim eos, qui non tam tectis eſſent infeſti, quàm corporum pudicitiæ.

Addebat & ſanctorum hominum conciliationem, præcipuè qui colerentur proximis templis: vt perbeati ſibi videri poſſent, qui deinceps tam expiatis & procuratis ædibus vterentur. Sed quàm ſtudioſè materiam vndique aucuparetur orandi, vel illud documento eſſe poteſt, quòd cùm in Principis *Philippi* regiam concionis auſcultandæ gratia, vti ſuprà *lib.1.c.19.* narratum eſt, ſe aliquando conferret, à Ianitore, qui eum non nouerat, primo repulſus, expectandi moras, ac tædia, in orationis argumenta conuertit. Sed quid mirùm, ſi rectè valenti tam erat cordi precatio, quando eandem curam gerebat ægrotus.

Ægrotabat aliquando *Louanij*, & morborum inter aculeos, accuſabat orantis animi ſiccitatem, cúmque ea re vehementiùs angeretur, quòd videretur ſibi Deus longiùs receſſiſſe, venit in mentem illius ex Pſalmo Dauidico vocis: *Cum ipſo ſum in tribulatione, Pſal. 90.* Quæ quidem pauliſper expenſa, atque excuſſa, mœrorem omnem, angorémque diſcuſſit.

Aliàs etiam, cùm ad multos dies, nocturnos ſomnos adimeret morbus, nec vllam caperet quietis partem, neque nocturnæ, neque

diurnæ, illa alia ex eiſdem oraculis apta voce, ſomni fugam, ac deſiderium lenire cœpit, *in pace in idipſum dormiam, & requieſcam.*

Cúmque imbecillum caput vis doloris obtunderet, repetebat memoriâ *ſpinis obſitū Christi caput, & horridis vepribus cruentatū.* Atq; his cogitationum fomentis, cùm doloris temperabat ardores, tum dulces liqueſcebat in lachrymas. Quin etiam eò creſcebat deguſtati calicis ſitis, vt vehementer cuperet ſuum caput ad ſpinoſum applicari Domini caput, & eius conuulnerari ſpinis, atque configi.

Parmæ cùm inter initia vehementiùs laboraret, nec ſe de more poſſet, vt eius geſtiebat animus, in animorum ſalutem impendere, continuò Dei munus agnouit: & in beneficij parte poſuit, quòd ille ſe iacentem, ſuos mallet, atque priuatos; quàm ſtantem, atque valentem, alienos curare progreſſus.

Hoc perenne *precationis ſtudium* alebat nimirū, fouebátque varietas: & erat illi quidem quotidianæ contemplationis pabulum Vita Chriſti: Vbi enim mens eius verſaretur vberiùs? vbi iucundiùs? ſed ad pietatem multiplices alios, vel ex pia & accurata lectione, vel ex doctrina & afflatu ſancti Spiritus adiungebat *orandi modos*, præcipuè autem *tres*, ſummè vtiles, eoſdémque iucundos, quàm difficiles magìs; quos, ob eam rem, optabat, vt *Confeſſarij* ſuos quíque aſſeclas edocerent.

Primus

Primus erat è *litanijs*, quas assiduè, & ad omnem adhibeat vsum. Non enim ad beneficia modò postulanda, vt vulgò fit, sed ad gratulandum, adorandum, laudandum & similia, Religionis officia vtebatur. Etenim prout locus, tempúsque admoneret, ingrediebatur mente beatam illam Curiam, & ad thronum Sanctæ Trinitatis accedens, Patrem rogabat, vt Filio, ac sancto Spiritui benediceret; tum Filio supplicabat, vt benediceret Patri, ac Spiritui sancto: ac deniq; Sanctum venerabatur Spiritum, vt idem Patri benediceret, ac Filio.

Intelligebat autem mutuam quandam gratulationem, & quam dicimus cõplacentiam: deinde beatissimam cœli *Reginam* precabatur, vt sanctissimam Trinitatem suo nomine, aut etiam alicuius è viuis, vel mortuis adoraret: ac rursus augustissimam Trinitatem, vt B. Virgini benediceret, pro omnibus donis, quæ per eam in terras deriuantur: tum ad Angelorum, ceterorúmque Cælitum ordine Choros adiens, prensabat quodammodo vnumquemque, pariter rogans, vt pro se, aliísue Deo, aut B. Virgini, aut alteri Sanctorum gatiarum actiones, aut aliud genus honoris persoluerent.

Alterum genus orandi erat ex percurrendis præcipuis *vitæ Domini, necísque mysterijs*, quæ ad præsens tempus scienter accommodabat: pérque ea deinceps singula sanctissimæ Trini-

tatis personas, Cælitésque omnes obtestabatur.

Tertium genus sumebat è summa Christianæ doctrinæ, vt Dei præceptis, & Ecclesiæ, vt Fidei capitibus, vt peccatis septem principibus, contrariísque virtutibus, vt pietatis operibus, quinque item humani corporis sensibus, & tribus animi facultatibus.

Hæc ordine recolenti ipsa rerum varietas varios suggerebat affectus; & nunc *veniæ petitiones*, nunc *donorum postulationes*, nunc *actiones gratiarum*, non pro se tantùm, ac viuis, sed etiam pro vita functis addebat, rogans Deum, vt condonaret eis quidquid adhuc ex *primo* deberent præcepto, quidquid ex *secundo*, itémque in ceteris; quidquid in *superbia* peccauerint, nec dum deletum sit: quidquid *oculis*, aut *auribus*, quidquid in operibus misericordiæ, in articulis Fidei, & in virtutibus, quibus adipiscendis negligenter institerint.

Hæ precandi *tres formæ* erant *Fabro* perfamiliares. Incidit quoque in librum quendam B. Gertrudis, vnde variam se fatetur *orandi siluam* magno suo commodo comparasse. Sed admirabilem in hoc genere varietatem suppeditabat ipsa temporum, feriarúmque varietas, cùm aut varia Redemptoris nostri mysteria, aut sanctorum Martyrum neces, solemni religione recurrerent.

Quæ pietatis vicissitudo gustum in eo

quendam,

quendam, auiditatémque, velut in epulis, renouabat, vt numquam ex vsu, numquam impellente consuetudine, vel ad *contemplationem*, vel ad sacro-sancta *Lyturgiæ mysteria*, quod plerique parùm considerate, cogitatéque faciunt, sed quotidie nouus, quotidie recens accederet. Nec fere vnquam in sola consistebat rerum contemplatione, sed ad actionem referebat, & auxilia proximorum. Ac profitebatur, in meditationis quiete plus sibi iucunditatis, succíque solidi affluere, ex agendis cum Deo, atq; Cælestibus mortalium causis, quàm ex rerum consideratione altissimarum, si ab omni eam, vel viuorum, vel mortuorum vtilitate seiungeret.

Omnino vix credibile videatur, nisi eius commentarij fidem facerent, quàm crebris, quámque multis, ex quotidiana commemoratione Sanctorum, Dei luminibus, & suauitatibus spiritus circumflueret, tanquam si id muneris, ac laboris duntaxat haberet, vt Deo contemplando, fruendóque vacaret: cùm tamen tam varia semper pro animis distineretur actione, tam multiplici cura, vix vt aliquid ad mentis agitationem, precationémque superesse temporis videretur.

CAPVT V.

Quo studio veneraretur cæli beatos Ciues.

AMbiebat studiose *cælestium omnium suffragia*;

gia; & vt diem cuiuſque *Natalem* annuus referebat anfractus, ſic ex vno quoque, veluti ſua *Natalitia* daturo, miſericordiæ aliquid corrogabat. Ipſam verò *miſericordiæ Matrem*, cœli terræq; Reginam, per quam bona omnia, ad hominum genus, ex immenſo illo Diuinæ bonitatis pelago deriuantur, quanto colebat honore, præſertim cùm dies aliquis illuceſceret, commemorandis eius actionibus, myſteriiſque dicatus? Vitam eius, quo per partes veneraretur diſtinctiùs, propiúſque imitatione virtutes exprimeret, diſtribuit in tria tempora. Separatim enim conſiderabat, *primò* tempus ante conceptum filium; *tum* id, quo cum eo vixit in terris; *poſtremò* illud, quo poſt aſcenſum eiuſdem ſuperfuit: & ex alia ad aliã ſe celebritatem comparans, tempus primum præparationi, proximum compaſſioni, vltimum deſiderio tribuebat.

Excitanda enim, & concipienda animo pietatis exiſtimabat ſtudia, diuerſis apta temporibus. *Primo* itaque *tempore*, quod à die determinabat ſine labe omni conceptæ Virginis, ad diem, qua verbum Dei æternum ipſa concepit, conſiderabat eam velut in conficiendo, exornandóque Altiſſimi tabernaculo occupatam, ſéque præparanda, vt conuenienter poſſet dicere, *Ecce ancilla Domini*, eíque præſenti pro dignitate ſeruire: itémque ipſe ijſdem, ſimilitudine quadam, inducendis in-

ani-

animam suam ornamentis exercebatur, & à Virgine deposcendis.

Alterum tempus compassioni Deiparæ tribuebat, existimans vt Christo via ad gloriam passio fuit, ità illi compassionem in primis fuisse, qua filio patienti indoluit. Et hoc tempore ad Matris exemplum, seruire & ipse tanquam præsenti Christo studebat, per dolorum eiusdem sensum, ac virtutum sinceram imitationem.

Tertium desiderijs tribuebat, quibus superstes Mater Filium prosequuta est, ad Cœlestia remigrantem, optans simul ac postulans, vt sibi quoque daretur, *Quæ sursum sunt*, assiduè *quærere*, vbi Christus est, eúmque tandem, vbi vitæ, laborúmque defunctus esset credito sibi munere, ipsa re sequi liceret.

Suprà narrauimus; vt vel singulos Christi, sanctissimæque Parentis vitæ dies sigillatim susceperit recolendos: ità totam suam vitam in contemplanda, imitandáque eorum vita ponebat. Matri se ille clementissimæ totum dedidit, & addixit: huius in famulatu priùs diuinæ se statuit Majestati probare, quò facilior ad eius famulatum sibi aditus pateferet. Scribit enim, quemadmodum, qui Regis in familiam adscribi volunt, vni priùs alicui ex regijs famulis, & amicis adhærent, eique fidé omni, officióque deseruiunt; sic ipsum, vt inter Dei famulos connumerari posset, summa

ma fide, & charitatis affectu, eius se priùs Matri voluisse dicare, & suæ velut Dominæ deseruire.

Hinc labebatur ad *Angelos*, quorum præcipuo cultui secundam quamque dicauerat feriam. Hos idemtidem dies, ac noctes, pijs vocibus appellabat, præcipuè contra improbos spiritus, qui tam multis modis exagitant genus humanum. His se *custodibus* in itineribus committebat, hos cognoscebat vbique præsentes. In omni regno, ditionéque adeunda, siue prætereunda, Principatus, & angelos, vt suprà diximus; in vrbibus, oppidísque custodes Angelos incolarum, ac tutelares cælites, & sibi, & incolis implorabat.

Quem morem in itineribus ingenti animi sui bono perpetuo tenuit, seu propulsandis eorum fide periculis, seu bene gerendis eorum ductu negotijs. Dabátque id consilij *Sociis*, vt quasi aliquos ex hominibus beneuolos principes salutarent, ità Angelos, tutelarésq; sanctos, in adeundis oppidis, vrbibúsq; familiari quadam obseruantia, & fiducia alloquerentur, suásque cum ijs causas, & ciuium agerent. Atque ipse quidem, vt suis cuiusque loci tutelares nominibus inuocaret, innumerabilium penè sanctorum nomina descripta præ manibus semper habuit, quorum varia peregrinatio notitiam, & quotidianus terrarum error attulerat; abdito intra Breuiarium indice

memo-

memoriæ cauſa, ne quem ſinè ſuo præteriret honore.

Longum eſſet enumerare, quos per occaſionem variæ profectionis, obſeruandos ſibi, colendóſque ſuſceperit. Sanctos etiam *Apoſtolos*, eorúmque ſimillimos, qui in diuerſas mundi partes Euangelium intuliſſent, implorare ſingularibus precibus conſueuerat; eorúmque fidei cum *Societatem noſtram*, quæ eorum ſtudet conſectari veſtigia, tum eos ipſos viuos, ac mortuos, apud quos nati educatiue eſſent, vel vnquam vixiſſent, ac ſui reliquiſſent monumenta laboris; prædicationiſque veſtigia, commendabat. Præſertim verò principes orbis terræ, *Petrum*, & *Paulum*, & Præcurſorem Domini *Ioannem*, teneriore quodam animi proſequebatur affectu: quorũ ferijs anniuerſarijs tantum ſe aliquando concepiſſe flammarum, iucunditatíſque commemorat, vt eius beneficij magni memoriam nulla vnquam inobſcurare poſſet obliuio.

Sanctam etiam Virginem, eandémque Martyrem *Appolloniam*, quæ ab euulſis dentibus, dentium habere tutelam, à cunctis mortalibus piè creditur, eorum dolore tentatus, patronam ſibi puer aſciuit: eiúſque beneficio tribuit, vt tota deinceps ætate, nunquam eius generis cruciatibus tangeretur.

Quos verò colendos ſemel ſuſceperat Sanctos, eorum ab officio, cultúque, nulla

vnquam, vel languoris desidia, vel temporis obliuione cessabat: sed, tanquam semel initam amicitiam, nefas ducebat dissoluere, vel dissuere. Colebat eam precibus vsque ad extremum: eósque & sibi conciliabat, & ceteris, quorum præsertim loca, regionésque, eorum aliquando vox, ac præsentia, ortus aut obitus condecorassent.

CAPVT VI.

Solertia Fabri in Sanctis aptè colendis, & inuocandis.

MOnebat pietatis esse Christianæ, quosdam sibi ex Sanctorum choro deligere, quos præ ceteris venereris, & colas; & quò tuis in votis, optatísque confugias. Nec enim maiestatis esse diuinæ, quamquam possit, omnia quæ petimus, æquè per se, ac per Beatum quemlibet elargiri. Quocirca in appellandis, rogandísque Cælestibus, & eorum *Natalibus* celebrandis, habendam esse cuiusque rationem; & ad cuiusque merita, ac dona diuina, quibus & hîc auctus, nobilitatúsque est, & illic Deo potitur, ac fruitur, petitionem nostram accommodandam.

Nec enim hunc à Sanctis suis ordinem Deum tollere, vt suum quisque Creatorem cum vniuersis hominibus communicatum velit. Quippe alios alium dum hanc vitam viue-

viuerent, tenuisse cursum; alios alijs decoratos fuisse muneribus, & velle, ea maximè vigere, per quæ ipsi Deum, & salutem, inuenerint. Nec sinè Dei cecidisse consilio, vt non ijsdem omnes benefactis, ac rebus gestis, nec eâdem virtute, & sanctitatis gloria florerent. Quamuis ne ipsi quidem exigant, vt quo hîc ipsi Deum honoris cultu, laudísque coluerint, eodem is à nobis sinè varietate colatur. Porrò *Faber* non modò sedulitate mira in officio, sed etiam sagacitate erat solertissima in alijs, atque alijs aptissimè inuocandis.

Dum *Moguntiæ* cogendis vnum in locum ægris mendicis studuit, patronos adoptauit, qui talia mala perpessi, ex ea conditione, & calamitate peruenissent ad sempiternam felicitatem. Precabatur sibi aduersùs infernas potestates præsidium, & ab vnoque nominatim contra eos spiritus, quos quisque aduersarios præcipuè habuisset: Nominatim autem inclytam Martyrem, Virginémque sanctam *Martinam*, secunda quaque feria, vnâ cum bonis Angelis contra malos venerabatur, indè interpretans multum eam aduersus monstra illa pollere, quòd ad eius conspectum, nec fana Deorum, nec simulacra possent consistere, sed cōtinuò sua sponte corruerent. Ad erigendum cor ad supera, commodum putabat patrocinium sanctę eius fœminæ implorare, quam decem & octo annis inclinatam, vt

omnino non poſſet ſurſum reſpicere, Dominus curauit, & ſoluit. Addens in donis quoq; à Chriſto petendis religioſam ac ſalutarem eſſe induſtriam, proponere ſibi illum in eo vitæ ſuæ opere, ac myſterio, quod vſui noſtro conueniebat.

In *natalibus Virginum* maximè curari iubebat, quæ ad perfectionem cuiuſque propriam pertinerent. Ipſæ enim, inquit, *B. Virgines*, quæ maximo ſtudio operam dederunt, vt in ſeipſis ædificarent Templum ſanctum ſancto Spiritui, & voluerunt fieri vaſa ſanctitatis, ad placendum ſponſo ſuo Chriſto, cui ſe deuouerunt; *ipſæ*, inquam, *tales animæ maximè optant, vt nos omnes ornemur in nobis, atq; cum omni ſanctitate, & iuſtitiâ liberati à maculis, quæ diſplicent oculis diuinis, placeamus Deo noſtro: vnde fit, vt dum huiuſmodi dona precamur, ipſæ nobis ſtudioſè patrocinentur.*

Didicit afflante ſpiritu, memoriam cuiuſque Beati cum pietate coli, ſi quis gratias ageret *Diuinæ clementiæ*, quòd eum iam indè ab æternitate prædeſtinaſſet, & vocaſſet ad gloriam: ad eámque ſuis itineribus, & quaſi gradibus perduxiſſet. Deinde ſi eaſdem *ſanctiſſimæ Dei Matri* gratias, *Angeloque* eius cuſtodi perſolueret, & ijs Cæleſtibus ſigillatim, qui ad eius ſalutem, & gloriam aliquid contuliſſent. Poſtea ſi & ad Deum, & ſanctum illum pro ijs, ſiue viuis, ſiue mortuis, qui præcipuo

eum

eum colerent, aut coluissent honore, preces sterneret. Tum si Deum ipsum studiosè rogaret, vt eius literarum monimenta, si quæ forent, rerúmque ab eo gestarum, memoriam custoditam, & conseruatam vellet. Denique si pares eius ossibus, vbi vbi essent, tribueret venerationis honores, & ex ijs aliquid, vnde se muniret, & tueretur, exquireret.

Sanctorum ipse *Martyrum* certaminibus voluisset omnibus interesse præsens, vt posset gratulari, plaudere, & acclamare; *Exaudiat te Dominus in die tribulationis* &c. *Memor sit omnis sacrificij tui* ; *& holocaustum tuum pingue fiat*. Valdè etiam pium censebat, optare, ac precari, vt quæ sancti, mortalem dum vitam agerent, habuissent de honore Dei, & proximorum salute vota, ea omnia complerentur, vt posset hac quoque re de singulis dici, *Desiderium animæ eius tribuisti ei*: gratias etiam agendas Deo de donis vniuersis, quæ vllo vnquam tempore, per sanctos aliquo modo Ecclesiæ tribuisset.

Super hæc animaduertit, ad sanctorum auxilia emerenda, commodissimum esse, *Angelos* venerari, & allegare, qui eorum in terris custodiæ præfuissent. Ac proinde quotquot essent in cælum è terris euecti sancti viri, sanctæque feminæ, eorum ipse, atque earum omnium custodes *Angelos* appellabat, pérque hos ab illis, & à Deo, alia atque alia, vt conue-

niens erat, munera precabatur. Optabat, quòd ſibi deforet, præſertim in honorandis coràm ſacris cuiuſque reliquijs, ij conferrent, expleréntque, quibus daretur adeſſe præſentibus.

Porrò tam erat in colendis Beatis *Faber* attentus, non modò ad eorum, ac Dei laudem, ſed etiam ad degentium in terra præſidium. Quippe cùm tantum interſit pietatis publicæ, ſummorum ad eam Principum habere propenſos animos, ipſe interiore perſenſit admonitu, eóque perilluſtri, *Cælestium* omnium tanti eſſe *ſuffragia*, vt vel vnius præſidium plus efficacitatis habeat ad corrigendos hominum mores, quàm cunctorum edicta Regum, induſtriíque conatus.

CAPVT VII.

Orationis attentio Fabri.

ADmiranda prorſus tam varia, tam multiplex, tam frequens precandi ratio: ſed admiratione haud digna minore ea, quam in hac adhibebat, *attentio*. Raro enim ab ea cogitatione, quò ſe initio coniecerat, aberrabat: rarò mens peregrinabatur orantis. Nimirum omni ope, ſtudióque mentis erroribus occurrebat: & ex Sapientis præcepto, *ante orationem præparabat animam ſuam*; *ne eſſet quaſi homo, qui tentat Deum. Eccleſ. 18* Idcircò negabat quenquam mentem ſuam poſſe facilè contine-

nere

nere,& id,quod expetit, promereri, qui comparandi sui tempus ad ipsam vsque precationis horam, & sacrificij tempus prorogat : & eum similiter facere , ac si quis ante cenam nullis exercitationibus famem acuat, & super mensam deinde queratur, nullam esse cupiditatem sibi: aut si quis puros,dulcésque liquores destinatam acceptutus ad horam,nõ priùs illotas lances,& vasa detergat, quò illi infundantur, quàm is,qui infundat accesserit; interímque accipiendi tempus, & hora præstituta præteruolet ; cùm potiùs anteuertere decuisset infundentis aduentum , & ad dictam horam lances habere detersas.

Nam quemadmodum in arduis, & magnis operibus præmeditari solemus,& inardescere cupiditate,ea quàm optimè peragendi; atque peracta recognoscimus, cúmque dolore dicimus,hîc,aut illic erraui; ità ad orationem accedendum , ità recedendum monebat. Ac prorsus mirum dicebat,quòd cùm tantum curæ in dicendis,agendísque ponatur,in orationem,quæ tanto ceteris negotijs etiam pijs antecellat, non multo plus conferatur.

Aiebat orantis amorem , & charitatem in Deum,ex orationis *attentione* perpendi : quod tanto antè *Ioannes Climacus* admonens, *charitatem* , inquit , *militis ad Imperatorem suum indicat bellum: Monachi verò charitas ad Deum tum maximè perspicitur , cum in oratione versa-*

tur. Statum tuum oratio tua manifeſtat tibi; *gr. 281.* hæc ille. Quocirca ad continendam in ea mentem, præſertim, in imperata pſalmodia, vias omnes indagabat. Nam vt in ſuis Moralibus *Gregorius* præcipit, *antè orationis tempora debet ſolicitè conſpici, quicquid poteſt in oratione reprobari. l. x. c. xi.*

Interdum igitur inter Pſalmum & pſalmum, breuem quandam precationem, raptim iaculabatur ad Deum: cuius generis erat illa ſolennis, & frequens, *Pater cæleſtis, da mihi ſpiritum bonum*: qua in prece, totis ſcilicet miſſa præcordijs, ſenſit ad reuocandam, & colligendam mentem multum latere præſidij. Interdum *decies* auguſtiſſima *Ieſu*, & eius *Matris nomina*, piè ad horas ſingulas orandi canonicas appellabat; vt ad memoriam *decem* illa ſibi redigeret, & in pſalmis ſpectanda proponeret. Primùm *vnam Dei gloriam*. Deinde *ſanctorum honorem*. Tum *incrementa iuſtorum*. Poſtea *liberationem eorum, qui noxis eſſent implicati mortiferis*. Ad hæc *rei Catholicæ progreſſionem*. *Mutuam* etiam *inter Chriſtianos Principes pacem, atque concordiam*. Denique *leuationem eorum, quos ea ipſa hora, vel dolor aliquis perfoderet corporis, vel animi ſolicitudo perederet, vel aduentantis mortis horror inuaderet, vel purgans apud inferos ignis exureret*. Hæc ille *decem* ad horæ cuiuſque canonicæ carmen piè, ſan-

ctéque

ctéque recolebat: his mentem lubricam, ne quà efflueret, cohibebat.

Nec verò illa ad comparandam *attentionem* minùs efficax ratio erat, quòd in inchoandis ijſdem *Canonicis horis*, in acerbiſſimos *Chriſti cruciatus*, indignámque necem, ſuæ mentis figebat aſpectum; & vt pſallendo, canendóque progrediebatur, ità in reputandis acrioribus eius pœnis, atque doloribus procedebat. Intendebantur quippe Chriſti dolores hoc magìs, quo ille propiùs ad vitæ vergebat occaſum: & eadem proportione *Faber* ſenſerat ſibi eſſe in horarum attentione creſcendum, intendendámque vim animi, ad intentionem dolorum, atque incrementa: vt, cùm perueniſſet ad *Nonam*, ſentire quodammodo & ipſe poſſet dira illa tormenta, & ſupremos angores, quibus ea Chriſtus hora paternos in amplexus extremum ſpiritum edidit.

Exiſtimabat etiam, præſertim nouis, ac tironibus ſalutare, ſi cùm ſe conferunt ad pſallendum, continuò ſibi *quatuor* illos veluti *fines*, quos vltra non prodeant, terminóſque præſcribant. Primum *loci* opportunitatem, vbi pſallendi fungantur officio. Magni enim intereſt, non illuc egredi cùm mens orat, vnde ſenſus hauriant, quæ cogitationem auocent, alióque traducant. Deinde *perſonas*, ac ſanctos, qui vel in orandi formulis, atque collectis, vel in ſacris nocturníſque lectionibus me-

memorantur. Poſtea *verba*, quibus ſacrum carmen,& precatio tota contexitur. Denique *res*, quæ geruntur, actionúmque varietatem, quam quotidianæ pſalmodiæ viciſſitudo ſuppeditat. Hos intra *fines*, atque *cancellos* qui ſe tenuerit,is, autore *Fabro*, mentis aberrationibus obuiam ierit.

Conſueuerat, aduentante pſalmodia,ceteris ab negotijs pauliſper abduci: ad eámque priùs cogitatione, quàm pronunciatione conuerti: ne, ſi repentè ab negotio traduceretur ad pſalmum, veſtigia rei geſtæ reſiderent in animo,perpetui ſemen erroris. Interdum etiã mentem ſuam blandè fallebat, ne quà liberè volitaret: cum eáque tanquam fœdus,inibat, vt immota, ſilénſque hoc, vel illo ſaltem in pſalmo, pſalmodíæue parte conſiſteret: quam cùm in ea conſtantem, vt pepigerat, habuiſſet, pacta ſua renouabat, & ad inſequentem pſalmum ſe rurſus admonens, ità dicebat; *fac & huic animo ſis præſenti, fac attento.* Cui cùm item feciſſet ſatìs, eâdem admonitione deinceps progrediebatur ad reliquos: dum ad extremum in omni ſui muneris parte conſtantiam, quam quærebat, eſſet adeptus.

Et quod ſuos olim Monachos *Baſilius* monuit, *idcirco mentis gigni in oratione deſidiam, quia non ſatis præſens Dei Numen agnoſcitur*, *Reg. br. 9.21.* id *Faber* etiam ſuo vſu didicit, & ſcriptis monuit, ad coërcendam in orationi-

bus

bus mentem, valere plurimum, si quis Deum, Deíque Angelum præsentem agnoscat, qui quemadmodum in precatione se gerat, animaduertant: itémque stantem ex aduerso malum angelum, qui quò plures habeat ad accusandum ansas, inuido, curiosóque oculo cuncta eius obseruet, & rimetur errata.

Præcipiebat inprimis *abijciendam oranti solicitudinem lucis crastinæ*, rerúmque gerendarum, vel optimarum, quæ funditus perderet attentionem, nec sineret animum in inchoata prece conquiescere. Quippe animum ipsum in multa, & longinqua diuisum, minùs ei, quòd est præ manibus, seriò, & constanter adesse posse. Quocirca faciendum ei, qui orare & spiritu velit, & mente, vt omnem diei cursum sic instituat, ac dirigat, omnes actiones ità dispenset, vt ad eas postea, euentuum expectatione suspensus, orantis animus non recurrat. Pro certo etiam habendum, quandiu fidelis Sacerdos *attentionem ad diuina* conseruet, negotia eius cetera ipsi Deo curæ fore: atque adeò minimè committendum, vt mens ad alia, quamuis pia, digrediatur; ne importuna hæc solicitudo, peculiarem illam Dei curam auertat.

Optare solebat ipse, pro suo illo perenni cum beatis vsu, vt quoties sacra pronunciaret carmina, adessent *Angeli, Sanctíque*, non quorum modò nominatim fieret mentio, sed pla-

nè vniuersi: ijsdémque verbis, ac sensibus, ipsi, qui tanto melius intelligerent, vnâ laudes communi Domino, Parentíque concinerent, nulla offensi nostra incogitantia, quo minùs sacrorum verborum vim, ac mysteria ponderarent, sed potiùs, quod deesset nobis, benignè supplentes. Itaque apprimè iudicabat conducere, si cum studio, ac fiducia rogarentur, vt præsto esse psallentibus vellent: & quãdo ipsis vndique materia celebrandi Numinis efflorescit, sumerent causam supplicandi ei, laudésque, & grates soluendi, ex nostra quoq; sacri perfunctione officij: nobísque ad id, quod agimus, & cupimus, præberent sese Patronos ac duces. Qua in cogitatione plurimum indè recreabatur, quòd magnum, præclarúmque ducebat, posse Cælestibus illis laudatoribus suppeditare causam, vnde & recens Deo præconium, & ipsis aduentitij gaudij nonnullum additamentum rediret.

Precandi, psallendíque functus officio, studebat indè spiritu non excedere. Ac ne se continuò foras proijceret, totúmque profunderet, ad ea, quæ orauerat, atque cecinerat animum reuocabat: id quod ei, & in quotidiano Missæ sacrificio, & in quouis alio pietatis genere solenne semper, & vsitatum fuit: vt ijs peractis, ad ea animum attenta cogitatione reflecteret, singulásque velut operis partes recognosceret secum, & tanquam prudens, ac

peri-

peritus opifex, retractaret. Tanti autem faciebat accuratam, in canonicis præsertim precibus, *attentionem*, vt diceret, sæpius esse in memoriam reuocandum orandi tempus, concipiendúmque tanto antè, tum flagrans studium psallendi sapienter, tum metum, solicitudinémque, ne quid in psallendo, canendóque peccetur.

Perfecto verò psalmodiæ munere, nisi ex sententia, votóque successerit, suscipiendum esse dolorem, qui perpetuus sit, & ad nouum vsque psalmodiæ tempus vrat: sed hunc non tam volebat ex importunis cogitationibus suscipi, quibus mens aliò rapitur, quàm ex amore, & charitate Dei, quòd abfuerit sensus orandi, inter suauissima Dei verba, & argumenta Psalmorum.

Multos enim sæpenumero angi in precationis penso reddendo, non tam quòd eius fructu priuantur, quàm quòd id temporis, quo adstant ante Deum, alienæ cogitationes obturbant, minimè reueritæ tanti Numinis Maiestatem: tametsi meritò timorem hunc aiebat, fugámque cogitationum, ad amorem munire viam. Quippe eo comparato, & in animum semel infuso, tum demum in ipsis rebus subsequatur attentio, ex amore scilicet diuinæ vocis, atque verborum, & ex earum iucunditate rerum, atque factorum, quæ sacro carmine continentur.

CAPVT VIII.

Deuotionis suauitas in Fabro.

EX hac tam vigilis animi, attentíque diligentia interiores nimirum illæ suauitates, & dulces lacrymæ, quibus tanquam iucundo quodam pabulo se recreabat, ortum habebant. Negabat enim citra Dei miraculum posse fieri, vt qui nulla precandi cupiditate, ac fame, nisi tum, cum constitutum precationi tempus aduenerit, incitatur, is solidiorem aliquem ex ea gustum, voluptatémque percipiat. Ipse verò dum suæ fructum reportat industriæ, rapiebatur interdum animo tam insublime, vt ipsum apicem diuinæ contemplationis attingeret, & Deum ipsum quodammodo mente prehenderet; spectarétque, quemadmodum is habitat in Templo sancto suo. Vix credi possit, quàm tenui de causa nonnunquam exardesceret; quàm subitò deuotionis ardorem, veluti iam præparata materia, minima ex scintilla conciperet.

Anno 1542. *Spiræ* cùm prioribus vespertinis solennibus, *assumptæ in cœlum Deiparæ* interesset, & magno apparatu res ageretur, plurima candelarum luce, facúmque fulgore, pretiosa veste parietum, vario vocum, sonorúmque concentu, expositísque decorè sacris reliquiarum thesauris, mirifica ille iucunditate perfusus, orsus est eis bene precari,

qui

qui candelas illas ordine collocassent, instruxissent, incendissent, qui ceræ in vsus legassent argentum, qui templum sericis conuestissent, reliquijs exornassent, symphoniacos pueros euocassent: adeò omni ex parte exultantis in Domino mentis se prodebant indicia.

Hunc autem orandi gustum, & veluti saporem, non tam quòd expetendus sit ipse per se, quàm propter animum, ne tam necessario precationis pabulo, si is abfuerit, se defraudet, plurimi faciebat; eóque cùm carebat, perstudiosè causas inquirebat. Inquirendæque causæ studium, putabat esse non obscurum gratiæ cœlestis indicium, qua quis iam animum rectè composuit, instituítque, vt prima & antiquissima ei cura sit, vijs omnibus quærendi Dei. Quocirca non precandi modò sensum, voluptatémque, verùm etiam conquisitionem eius ac studium, dolorémque ex eius absentia, ac desiderio magnifaciebat: propterea quòd in his rebus, velut in seminibus, lateat fructus. Qui deinde in nobis vnâ cum die se se aperit, & augescit.

Omnino omnem deuotionis obtinendæ viam excogitabat, ad eámque se se interdum vicissitudine temporum excitabat. Vt cùm anni circulus in initia recurrebat, optabat in se quoque, velut in exiguo mundo, quadripartitas fieri temporum varietates. *Hyemem* quidem, vt diuina semina, altè menti manda-

ta, multa cum humilitate descenderent, firmissimásque radices agerent. *Ver* autem, vt è solo animi sui inclusa illa, quæ dixi, semina in optatum germen erumperent, & omnia floribus conuestirent. *Æstatem* verò, vt emicantes, & adulti iam fructus, in vberem messem, lætámque segetem maturescerent. Denique *Autumnum*, vt suam fructus, maturitatem assequuti, colligi recondíque, cum voluptate possent.

Deuotionis gratiam, & suaues quasdam rerum diuinarum notitias, negabat aliam expetendas ob causam, nisi vel propter Dei gloriam, vel vt per ea se quispiam in sanctitate perpoliat. Nam cùm inter Missarum aliquando solemnia præcipuè deuotionis studio teneretur, quæ redundaret extrinsecus, & circumstantes incenderet, sensit id vitio non carere, & deuotionis gratiam, non ex eo genere gratiarum esse, quæ referuntur ad proximos, vt gratuita Dei dona; sed ad eum ipsum, qui eam obtinet poliendum, & tanquam excolendum in gymnasio, & officina Virtutis.

Aiebat nihil tam optare plerosque, quàm vt partem aliquam diuinæ dulcedinis orando degustent, cùm tamen nulla re tam egeant, quàm in rebus turbidis patientia: neminem autem illam gustare posse suauiter, nisi priùs hanc tenere condiscat: nec diuina possidere solatia, nisi priùs animã tolerando possideat,

ex

ex illa videlicet Chriſti voce; *In patientia veſtra poſſidebitis animas veſtras.* Quiſquis autem animam ſuam patiendo non poſſidet, quî fieri poteſt, vt ille Deum interiore iucunditatis ſenſu poſſideat? Vt non miremur, ſi in eam poſſeſſionem ipſe venerit; quem admirabili manſuetudine fuiſſe præditum accepimus, in ferendis rerum euentis; & ſterilitate animæ ſuæ.

Non diſcedam ab eius teſtimonio, quo nihil eſt luculentius ad intelligendum, quantis eius animus diuinis voluptatibus redundaret, quanta luce perfunderetur. Extant etiamnum eius ad *Lainium* literæ, è Germania datæ anno 1542. vbi præter alia, dum diuinæ liberalitati pro innumerabilibus eius erga ſe beneficijs meritas gratias agit, & à *Iacobo* etiam exigit, hæc apud hominem ſibi coniunctiſſimum, & in eadem palæſtra ſpiritus ſtudioſè verſantē, ſcribit ipſe de ſe. *Vtinam tibi frater cariſſime, explicare poſſem, quæ, & quanta bona, ex quo abs te Placentia digreſſus ſum vſque ad hunc diem, & animam meam intrauerint, & in ea permanſerint; quæ cognouerim, quæ ſenſerim in his, quæ ad Deum, quæque ad ſanctiſſimam eius* Matrem *pertinent, & ad beatiſſimos tum* Angelos, *tum animas, quæ vel in cœlo, vel in Purgatorio ſunt. Interiora verò mea quid referam? eleuationes & depreſſiones meas? introitus in me, & exitus ex me? Quomodo didicerim mundare corpus, &*

ani-

animam, & spiritum: purificare cor meum, & reiectis impedimentis præparare, vt diuinarum gratiarum liquores recipiat, retineat, conseruet: petendo ad omnia hæc diuersa dona, quærendo, pulsando.

De iis verò, quæ ad proximum spectant, non minùs multa possent dici, in quibus Dominus Deus modos mihi, & rationes dedit, veritates ostendit, & vias, vt illum cognoscam, illi de bonis congaudeam, de malis compatiar, pro illo gratias & agã, & petam, veniam, ac remissionem quæram, & excusationes inueniam, & coràm Deo, & sanctis eius, bona de illo, ac pro illo loquar. In summa, Iacobe frater carissime, *nunquam ego, non dicam factis, aut verbis exequi, sed neque cogitatione possim comprehendere, quæ beneficia in me Deus meus contulit, & conferre paratus est; meas contritiones alligans, sanans omnes infirmitates meas, delens meas iniquitates. Ipsi gloria amen. Ipsi laus, ipsi honor, & benedictio ab omni creatura. Ego quidem dico Amen; sed & tu etiam obsecro, de hoc fratre tuo illum laudato, illi benedicito; quod ego de vniuersa Societate, & de misericordia Domini tam abundanti, hactenus super illam effusa, facere quotidie non desisto.* Hæc ille.

CAPVT IX.

In desolatione, & ariditate quomodo se gereret.

Quan-

QVanquàm autem in tractatione diuinarum rerum tanta erat ei voluptatis vbertas, ferebat tamen interdum quasi quandam ieiunitatem, ac famem: experiebatur & ipse, sicut & perfectissimus quisque, vicissitudines rerum, ac temporum: accessum consolationis spiritus, & recessum; hilaritatem animi,& contractionem,ardores pariter, & algores. Quæ cùm aliquando secum ipse tacita admiratione perpenderet, doleretque inconstantis animi mutationes ac vices; quasi quadam oborta luce persensit, quæ diuinis illis vocibus, *Veritas mea, & misericordia mea cum ipso,* subiecta sit notio: vt significare nobis diuinus Spiritus videatur, his duabus potissimùm rebus consueuisse Deum suos famulos erudire, *Iustitia,& Misericordia:* quarum altera contineantur in officio, ne se se efferant, altera ne nimis abiiciant; sed gemina quasi lance, atque trutina, in quadam se æquitate animi, ac moderatione sustentent.

Toto plus anno euenit, vt in præcipuis siue Christi Domini, siue sanctorum celebritatibus, aura deficeretur consueta diuini spiritus, iucundè ferentis: ac potius nunc è suo, nunc ex infero spiritu, reflatus experiretur insolitos. Quam rem tanquam prima facie absurdam miranti, reputantíque secum, illa incidit consolatio: id Dei summa bonitate contingere, vt Cœlites, quorum celebrarentur

tur

tur solemnia, clarius viderent infirmitatem ipsius, & egestatem, atque ad Misericordiam eos, opémque ferendam ille necessitatis conspectus acriùs commoueret.

Atque vt hinc animos sibi addant, qui Deo famulantur, cùm ab omni diuinarum rerum voluptate deserti, quasi quandam à spiritu solitudinem inuiti perferunt, operæ pretium est, quæ de sua solitudine; & deuotionis inopia tantus vir aliquando commemoret, huc afferre. Scribit enim in hanc sententiam Sacro Passionis Dominicæ die; illa mihi antè occulos mentis obuersabantur; Toto me quadragesimæ cursu varijs agitatum fuisse cogitationum, ventorúmque procellis; quibus animi mei vulnera, & imbecillitates præteritæ, refricari quodammodo videbantur: ex quo fiebat, vt ne cupiens quidem flere possem, nisi super me, & super filios, hoc est, super vitia pectoris mei; & super informes fœtus actionum mearum.

Mens mea tunc tota ab ijs rebus, vbi iampridem pacem suam positam senserat, aberrabat: corpus autem in ijs totum hærebat, vbi iam indè à puero eius deprehensa mors, ac mobilitas erat. Inordinatæ porrò, ac præposteræ actiones meæ, itémque torpor, & mentis obductio, omnes denique commotiones animi mei, & procliuitates ad malum, quæ iam pridem putabantur abscissæ, atque

emortuæ,

emortuæ, magno meo dolore renaſci, ac reuiuiſcere denuo viſæ ſunt. Iure agitur angebar, & triſtis incedebam, dum affligerent me inimici, & infeſti motus quaterent animam meã, ſpiritum meum, corpus meum.

Verùm vt illuxit Paſſionis dominicæ dies, & hæc mecum ipſe recolerem, animaduerti, non ſinè Dei confirmante me ſpiritu, ea mihi omnia fuiſſe ſaluti. Diem enim, tempúſque tum agi, cùm acerba illa vulnera, & dira tormenta, contumeliæ illæ, & illa dedecora, mors illa deniquè, & nex indigniſſima, quæ ſuo corpore Chriſtus exceperat, commemorabantur: ideóque tum maximè decuiſſe, & è re meâ valde fuiſſe, vt etiam vulnera animi mei, & plagarum cicatrices non ſatìs obductæ, vnà cum Chriſti cruciatibus, ac meritis, vnde ſuam medicinam peterent, renouarentur. Ità diuino beneficio factum eſt, vt à Deo gratiam ex animo peterem, per Chriſtum Ieſum Crucifixum, & in patibulo mortuum, vt ſanarentur vitia mea vniuerſa, & mea omnis confirmaretur infirmitas: orarémque inſuper, vt effuſus ille tam liberaliter ſanguis, ſanguines meos, à quibus liberari iam dudum cum ſancto Rege percuperem, puros & caſtos faceret: itémque, vt vi carnis, & corporis Chriſti in ſepulchro conditi, carnis item, & corporis mei ſubleuaretur infirmitas: denique vt anima Chriſti, quæ à ſuo diuulſa corpore ad

inferna deſcenderat, omni ſanctitate ornaret animam meam, & cohiberet poteſtatem omnem aduerſariam, qua videbar iterum ad peccatum, cui me mortuum putaueram, excitari.

Ponebat in beneficij parte, quòd quis interdum ſibi ipſe relictus, ſterilitate laboraret ac fame, ſuo videlicet vſu perdoctus, quod & veteres docuere Patres, decedere interdum gratiam, & ſe ſubducere ad erudiendum hominem, vt quantum inter proprium, & alienum ſpiritum, inter decrementum, & incrementum diſtet, experimento perdiſcat: tum etiam, vt cùm ſummus ille deuotionis ardor remiſerit, modicæ gratiæ pari opera ſatisfaciat, & quod ſe ſenſerit amiſiſſe, ſtudio etiam maiore requirat. Conſilium namque Dei eſſe, vel vt modicis auxilijs ſtudeat quiſpiam voluntatem ſaltem tueri calentem, & alacris conatum mentis ad opus; vel vt probo aliquo timore donetur, qui ſit omni deuotione præſtantior.

Quanquam autem non magnopere angendum deceſſione gratiæ vir Sapiens exiſtimabat; probabat tamen triſtitiam quandam moderatam, quam & ſanctus *Diadochus moderatam quandam deſperationem appellat*; *c.86.& 87.* vt dum acceſſu, receſſúque gratiæ, modò læti, modò triſtes efficimur, in perenni quadam exercitatione verſemur, ſeu futuræ contem-

plan-

plandæ miseriæ, seu felicitatis æternæ. Nam si nunc perbreuis eius, vel absentia, vel præsentia, aut contrahit animum, aut dilatat, si tanto nos mœrore, aut voluptate perfundit, quanti tandem æstimetur, non quidem ad exiguum aliquando tempus; sed in omnem æternitatem diuino vel carere, vel gaudere conspectu: quorum alterum est ipsa gehenna, alterum cumulata felicitas.

CAPVT X.

Quo pacto se in desolationibus, ac tentationibus & mœroribus animi solaretur.

SEd non deerat viro sancto varia, & multiplex sui consolandi ratio, cùm in vsu rerum diuinarum, vel inuito mens fugeret, vel pinguior illa exaruisset deuotio. Interdum solabatur animum, cogitationum turba distractum, contemplatione Christi Iesu, qui tamdiu inter homines vixit ab sui corporis gloria, qua consors anima fruebatur, auulsus quodammodo, atque distractus. Eodémque modo sanctissimam Deiparam cogitabat, quã cùm labes nullius vnquam noxæ tetigisset, tamen oportuit tamdiu, & corporis, & animæ carere gloria; sæpè etiam ab dulcissimi filij sui vsu conspectúque diuelli.

Consolationis materiam,& tempus ei suppeditabat,& locus,Celebrabantur *Christi Domini natalitia* , & sacrificantem ipsum , iamiámque diuina mysteria participantem,defecerat omnis iucunditas mentis , cùm in alto mœrore versanti , quòd rorantibus desuper cœlis , nubibúsque pluentibus Iustum , ipse sic areret ; illa repente consolatio satis efficax præsto fuit ; *Quid tu vano mœrore consumeris , cùm in stabulum Christus veniat ? Nascentem in tui pectoris præsepi non cerneres , si dignum ei parares hospitium.* Ea vox tanta hominem consolatione permulsit, vt etiam lacrymas deuotionis expresserit.

Proximò anno , dum ardentissimam pietatem illam recolit, qua *Magi Reges* Christi saluatoris adorauerunt infantiam , cor repentè obduruit, & ad tantæ sensum lætitiæ, iustámque gratulationem pigerrimè sequebatur. Id indignè cùm ferret,cogitatio subijt ; *nimirum dies agitur,quo Reges tres verùm adorant Regem: periclitandus es igitur,num tui Rex sis. Nam parum est te ipsum vt regas, & vincas,dum per sensum deuotionis iuxta Christum es positus, qui solet nostra bella regere , quoad nos Reges effecerit.*

Aschafemburgi , vt suprà *lib. 1. c. 12.* narratum est, operabatur aliquando sacris in Antistitis *Moguntini* sacello , tum exornato solito luculentiùs, plurimo accenso lumine , loculísque sacrorum cinerum ad veneratione de-

co-

corè prolatis: Nec tamen externa illa ſpecies interiora pectoris permulcebat. Algebat Dei Sacerdos tota procuratione myſterij, vt numquam ſibi videretur fuiſſe frigidior, & talis exiret è ſacello illo, qualis intrarat: facilè vt intelligeret deuotionis gratiam, non tam foris petendam eſſe, quàm intus: nec ex externis modò pendere cauſis, ſed diuinitus inſtillari, Quocirca ſtudium in eo conquirendi tot externas, & aduentitias deuotionis illecebras, ex eo die planè refrixit, & fugam meditatus eſt quandam omnis gratiæ, & fauoris humani: quòd animaduerteret, vſu plerumque fieri, vt quo plus inueneris apud homines gratiæ, eo paſcaris in animo minùs apud Chriſtum, & ſanctum eius Spiritum.

Ad augendam verò, cumulandámque Dei gratiam, nihil eſſe tam efficax, quàm ſi quis rebus omnibus ſpoliatus, atque orbatus, æmuletur in patibulo Chriſtum, cuius virtus crucifixi quærenda ſit priùs, quàm glorioſi, non contrà, atque præpoſterè, more multorum. Nec deerant viro ſancto interiores moleſtiarum aculei, cruces, atque triſtitiæ, non quidem ex amore rerum caducarum atque fluxarum, quibus vri, torqueríque ſolent plerique mortalium; ſed ex flagrantiſſima Dei, & hominum charitate, & ex amore virtutis, quibus niſi perfecti viri, Paulíque ſimiles, non tanguntur. Omnis quippe crux eius, & omnis

triſtitiæ morſus *tribus* oriebatur ex cauſis. *Primùm*, quòd illuſtriores diuini amoris erga ſe notas in ſuo pectore non agnoſceret. *Deinde* quia plura adhuc veteris Adæ ſigna, quàm vellet, in ſe ipſe deprehenderet, & obſeruaret. *Denique* quia non ſatìs magnus ſui laboris, & operæ fructus in proximis appareret. Nihil enim, quod ipſe moliretur, ſummæ illi modeſtiæ, & inexplebili charitati videbatur magnũ.

His rebus finiebatur omnis eius triſtitiæ crux, his erat incluſa cancellis. Quam cùm aliquando, paſchalibus ferijs, haud ſine doloris morſu recoleret, reſponſum accepit intus huiuſmodi; *Tu quidem ſemper optaſti deponi de cruce, antequam ſis mortuus: Chriſtus autem in cruce mortuus eſt. Quin igitur & tu in hac cruce tua velle incipis mori? Nam ſi verè intueris, hactenus vitam ſpiritus tui in eo ſitam putaſti, quòd dulci erga Deum pietatis guſtu permulcereris: quod non ita malè propenſus eſſes, ſecundùm veteris Adæ conditiones: quòd videres aliquem fructum manuum tuarum, vnde veſcereris tu, & videntes opera tua bona. Nimis inconſtans, & mutabilis hæc vita eſt: moriaris igitur illi neceſſe eſt, & per mortem crucis planè illi contrariam: Primùm* quidem, vt nullam prorſus, redeuntem è rerum diuinarum vſu, iucunditatem priuatim expetas. *Deinde*, vt quamuis vniuerſus reuiuiſceret homo vetus, modò citra culpam vel tenuiſſimam, ab omni animi perturbatione

caueas

caueas. *Postremò,* vt ne tu quidem angori tristitiæque te dedas, cùm ex tuis laboribus nulla tu sentias lucra animarum, nulla videant alij, siue qui te ad gratulandum, & imitandum, siue qui ad calumniandum, & contemnendum obseruant. Hanc mortem vbi in cruce palàm, ac publicè, quantum in tui præparatione animi est, obieris, procúlque velut in sepulchrum condens, ab omni te tuimet, humanarúmque suspicionum, expectationum, ac despectionum cura, memoriáque seiunxeris, tum poteris in nouam quamdam corporis animæ, ac spiritus vitam existere, suauem, ac permanentem.

Quamquam autem non ignorabat, nec ad dexteram, nec ad sinistram, ex diuino præcepto, declinandum esse, tutius tamen existimabat, si ad alterutram flectendum esset, magìs ad spem nimiam atque lætitiam, quàm ad tristitiam, desperationémque deflectere: quòd in hac sexcenti lateant errores, & multum amaroris, in illa tutiora sint omnia. Vtramque tamen, vt grauitati contrariam, atque constantiæ, amandabat ab se se procul, & abigebat.

Nunquam autem in maiore aliqua animi molestia fuit, quam non continuò subsequeretur Dei lætificans consolatio. Quin ex ipso tristitiæ genere colligebat argumenta lætitiæ: nam cùm illa nec opinanti obreperet aliquando, & ex sacro carmine illud sibi ipse tristis,

 mœ-

mœrénſque ſuccineret, *quare triſtis incedo, dum affligit me inimicus*, interiorem quaſi vocem monentis audijt; Nihil eſſe cauſæ, cur ita triſtis, ac mœſtus incederet, cùm ſe affligeret inimicus: imò eo potiùs fuiſſe lætandum, quòd idcirco inuidus ille nos petat, vexet, & affligat, quòd inimicus ſit, quòd eius voluntati noſtra non obſequitur, & obſecundat voluntas. Tum autem fuiſſe mœrendum, cùm affligeret, vexarétque nos Deus, à quo nos ideò ſuſpicaremur affligi, quòd eius voluntati, nutibúſque nequaquam ſatìs obſequeremur.

CAPVT XI.

Solicitudo & ratio proficiendi.

QVæ cùm ſint documenta non leuia incitatiſſimi curſus ad ſanctitatem, non erit alienum quibus ille ad eam ſe ſtimulis incitaret, breuiter indicare. Veniebat in mentem vnicus Dei Filius, ſplendor æterni Patris, & ſapientia; qui cùm ad oſtendendum ſalutis iter hominibus, hominum ſe naturâ veſtiſſet, non priùs eos docere verbis inſtituit, quàm triginta ipſos annos factis, moribúſque doceret; vt tam diuturna reticentia eorum poſſet admonere ſuperbiam, qui priùs ad magiſterium arroganter, ſtultéque proſiliunt, quàm ad diſciplinæ deſcendant humilitatem.

Quæ

Quæ cogitatio in *Fabri* quidem pectore tantam vim habuit; vt accuratiùs sibi vacandum sentiret in dies, & suis progressibus insistendum, studerétque nullum omnino diem ducere, sinè insigni aliqua progressione virtutis: quòd qui ad operandam, procurandámque salutem, vitam nobis largitur, ac tempus, is omnem diem numeret, & obseruet nostros progressus. Quo loco illustrior eius in animo notitia facta est, quanta à Deo collati temporis exigenda sit ratio, qui solus tempora, & momenta partitur. Homines enim ceterarum duntaxat rerum, quas ipsi commodarint, rationem à nobis posse repetere; Deum autem etiam temporis, qui spatia temporis solus largitur, & prorogat. Prorsus fortunatum vocabat, qui posset cognoscere, quid quoque die ex ipso Deus requirat.

Acuebat se ad omnem laudem: & *septem* præcipuè *rerum genera*, quorum se studio, atque exercitatione poliret, quorúmque priuatim esset reddenda ratio, ei semper ante oculos versabatur. *Primùm* quotidiana singularum actionum conformatio, compositióque. *Deinde* sui pectoris accurata discussio. *Postea* diligens & perattenta psalmodia. *Tum* tristis peccatorum, & plena dolore confessio. *Ad hæc* piè sacrificandi, libandíque Dominici corporis solicitudo. *Præterea* Sacramentorum considerata & prudens administratio. *Deniq.*

perutilis ac frugifera vſquequaque diuini verbi tractatio, cùm publicè in Templis, cœtúque forenſi, tum priuatim in circulis, congreſſúque familiari. Hæc ſibi nauus Chriſti diſcipulus ante oculos ſubijciebat; his ſtudijs alebat ſuæ incrementa pietatis; hæc meditabatur, hęc elaborabat aſſiduè, atque vt ad plenum, perfectúmque daretur perducere, perpetuis à Deo ſacrificijs, ac precibus ſupplicabat.

Studiosè tenebat, quod initio didicerat ab *Ignatio*, vt ſe identidem obſeruaret, & in mores ſuos & ſuas noxas inquireret, & progreſſiones recognoſceret, vniúſque temporis fructus cum alijs temporibus compararet. Quod precipuè curandum cenſebat ſub *diuiniſſimæ Trinitatis ſolemnia.* Ad eam enim referri omnes myſteriorum Chriſti celebritates, in ea concludi. *Initium* igitur annui profectus indè ſumendum: ibidem reponendos euoluti anni fructus: præſertim quòd labores Dei ſeruorum eò tendant, vt ſeipſos ædificent in habitaculum ac templum ſanctum, vbi ſanctiſſima ipſa Trinitas æternam faciat manſionem.

Nouo item ineunte anno, diéque concepti Verbi æterni, quod fuerat initium redemptionis humanæ, ac ceteris ſanctioribus diebus, incitabat ſeſe, & nouos capiebat impetus, maximè autem vbi *anniuerſarius* religioſæ ſuæ *profeſſionis* redibat dies: ita recens ſemper, & integer, ſed tanto robuſtior, quanto virtus

exer-

exercendo fit fortior, ad propositum sibi virtutis apicem contendebat. Et tamen non cessabat deplorare suas, vt appellat retrocessiones, atque regressus, quos numquam satis deploraturum se esse commemorat. Et quamquam eorum frequenti recordatione commouebatur, nec deerant permolestæ illæ (quas suprà commemoraui) conscientiæ formidines, & angores: mirabatur tamen ipse diuinam, siue clementiam, siue iustitiam, quòd numquã, aut raró spiritum eius exaudierit minitantem debitas pœnas, & exprobrantem sibi peccata.

Studebat ipse diligenter ei, quam tantopere sanctorum omnium commendabat vsus, animi permolestæ compunctioni, & iter ad eam dicebat esse voluntariam corporis afflictationem. Multos enim sæpe angi, quòd numquam animo conpungantur, cùm tamen conpungi corpore raró velint: & multos expetere tormenta animæ suæ, qui nunquam velint torquere carnem suam. Deum autem, cuius est totum, quod est optimum, maiora sæpe homini dona differre; vt dum minoribus comparandis inuigilat, quasi quibusdam gradibus ad ea maiora perueniat. Malebat tamen propter virtutum inopiam, quàm propter noxas quotidianas, minimásque compungi.

Quo in errore hi plerumque versantur, qui sanctitati præ ceteris student, vt ad errata quotidiana magìs intendant aciem, quàm ad

lucra

lucra virtutis. Cuius & aliquando fraudis *Fabrum* piguit, studiosiùs forsitan persequutum artes errandi, atque cadendi, vt ipse loquitur, quàm ipsa decora & ornamenta virtutum. Quamquam enim virtus est vitium fugere, vt præstans Poëta dixit: tamen in vnis deplorandis, contemplandísque peccatis, perpetuò hærere defixum, neç ad maiora, & potiora suspicere, id animi retardat impetum grandia molientis, & ipsa infringit, atque hebetat incrementa virtutis, quæ denique ipsa esse non possunt sinè fuga, & diminutione vitiorum.

Quin idem animaduertit, vnicum sibi ad imbecillitates humanæ naturæ superandas præsidium, mentem ad supera habere conuersam, ac penitus in ijs occupatam: quòd monere videtur Apostolus dum ait; *Spiritu ambulate, & desideria carnis non perficietis*. Sæpe enim ipsa imbecillitatum eiusmodi retractatio, refricat, exacerbátque plagas. Occupandam igitur memoriam, mentémque ità censebat superis, & sequentibus, vt locus non restaret eorum recordationi, quæ deorsum, aut retro sunt. Necessarium autem ad profectum existimabat, habere animo comprehensos varios gradus cognitionis, aut voluntatis rerum, ad Deum spectantium: ad quos vel adipiscendos, vel confirmandos, perpetuo gressu, certáque intentione tendamus.

CAPVT XII.

Humilitas Fabri.

SEd de præſtanti aduerſus Deum pietate, déque proficiendi ſolicitudine ſatis: ſequitur huic affinis, nec admiranda minus in *Fabro* virtus, laus *humilitatis*, atque *modeſtia*, eo admirabilior atque præſtantior, quo maiore cum ſapientia, & interiore eruditione coniuncta. Hæc enim vndique elucebat in *Fabro*: hæc ei omne genus adiungebat: hæc omnes aditus ad Principes viros, ampliſſimóſque Præſules aperiebat: hæc apud omnes gentes, quócumque pergeret; ſummis, medijs, infimis amabilem ſimul, admirabilémque reddebat. Quem nulla vnquam ſui ipſius inflauit opinio, tot licet bonis, & Dei donis ornatum, nullæ literæ extulerunt; nulla hominum admiratio inaniter excitauit. Qui tam modeſtè ſentiebat, & loquebatur ipſe de ſe, vt, cùm abſolutæ, perfectæque iuſtitiæ metam iam propè contingeret; tamen velut è carceribus nondum egreſſus, tarditatem ſui curſus lamentaretur, ac fleret.

Cùm enim inter orandum illud fortè caneret, *Ideo conuertetur populus meus hic, & dies pleni inuenientur in eis*: *Pſalm 72.* vicem ſuam repentè doluit, quòd nondum ſatis ad diuina conuerſus, nec ad id tempus, non modò diem,

ſed

ſed ne horam quidem ſatis ſibi videretur im-pleſſe: anxiè à Deo ſubinde precatus, ne qui dies ampliùs in ſe ſe vacui, ne qua actio inue-niretur inanis.

Vt autem tam demiſſè de ſe, maléque ſen-tiebat, & ſuos omnes, vt ipſe appellabat, à ſanctitate receſſus, atque defectus, accerimè perpendebat, itá ſuſpicabatur; eos in alienos etiã oculos facilè poſſe incurrere: rogabátque ea de cauſa Deum, ne ſpiritus improbi vllam in eis, qui ea cernerent, vim haberent: quo-rum ex obſeruatione, contemplationéque minor, aut ad Deum ipſum gloria, aut ad pro-ximos rediret vtilitas.

Agebátque inſuper gratias ei, quòd cùm tam multa, vt ſibi videbatur, tot in locis, ac circulis deliquiſſet, nihil tamen à quoquam, quantum ipſe noſſet, animaduerſum, nota-túmque eſſet, vnde poſſet oſtendi: ſed nimi-rum vt in artibus multa peccantur, quæ niſi valdè periti non ſatis cernunt; ſic in vita multa delinquimus, quæ niſi perfecti, qualis erat *Faber*, videre non poſſunt. Itaque ea ipſe accuſabat, & notabat in ſe, quæ ne peccata quidem ceteri numerabant. Vt enim in ſole multa cernimus, quæ fugiunt aſpectum, ſic cui verè Deus illuxit, multa perſpicit, quæ ceteros latent.

Eodem *humilitatis ſpiritu* elatas animi cogi-tationes, ſi quando nec ſentienti obreperent, caſti-

castigabat, & in ipso suo ortu necabat. Distinebatur in *Hispania* quondam puerorum confessionibus audiendis, ex infima Dynastæ familia. Quo in munere cúm cogitatio illa pulsaret animum, *Quid tu hic agis? Nunquid hîc ades, vt in his paruulis tempus teras? Quanto satius foret, si viris grauioribus aures dares?* Non tulit eius *modestia* nascentem spiritum elationis, sed antiqui sui recordatione decreti, quo statuerat, in omni vita, si è re diuina foret, abiectis hominum opinione muneribus distineri duntaxat: animum pressit, & intra cancellos *humilitatis* arctè continuit.

Hîc noua quædam menti eius oborta lux est, longè solito clarior, quanta eorum officiorum apud Deum vis, & magnitudo sit, quæ bono animo in tenuissimum quemque, & in eius minimos conferuntur: vt nouo quodam, & acriore studio exarserit, ad complectendos præcipuè pauperes, rusticos, pueros & indoctos, nauandámque, quantum in se esset, eis potissimùm operam, quos ab hominibus maximè derelictos, & destitutos animaduertet. Quamquam enim interdum apud nobiles opera collocetur vtiliùs, quòd ex eorum auctoritate, atque imitatione, virtus exoriatur multorum: tamen siue quòd his Doctores, si libeat vti, minimè desint: siue quòd non rarò humani quippiam minúsq; sinceri studij officijs aduersus eos admisceatur, *Deum* aiebat

amplio-

ampliorem consueuisse benedictionem, & incrementa vberiora largiri laboribus illis, quos in homines tenuissimos, & egenos, quàm quos in Reges, diuitésque conferimus. Nam qui dicit, *Quod vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis*; eum vtiq; semper esse paratum, pluris facere collata in pauperem, & obscurum, quàm in diuitem, nobilémque, nostri laboris Officia. Quocirca studendum pro viribus esse, vt quemadmodum Deo derelictus est pauper, ita nobis eum relictum, ac commendatum putemus: &, quem desertum ab omnibus non sine quadam commiseratione conspicimus, ei saltem prompta officij nostri sedulitas, & viscera nostra non desint.

Nec modò in suis ipse reprehendendis, & castigandis erratis frequens, & multus erat; quod paucorum admodum est; sed, quod longè paucissimorum, ea quóque reprehendi, & carpi volebat ab alijs, omni non modò personarum, ac temporum, verumetiam modi, ac rerum, quæ in reprehensionem caderent, definitione sublata: non solùm vt superiorum, aut æqualium, verùm etiam vt inferiorum reprehensiones sibi duceret expetendas: nec solùm certi cuiuspiam errati, vel noxæ, sed erratorum omnium, atque noxarum, siue eæ veræ essent, siue confictæ: nec tum modò cùm in lætitia, & vbertate spiritus animus

mus esset, verùmetiam tum, cùm esset in tristitia, atque egestate.

Quin ipsum quoque reprehendendi modũ in reprehendentis potestate volebat esse positum, vt eum potissimùm adhiberet, si collibitum esset, qui maximè vreret, & incenderet. Tantùm in reprehensionibus latere boni, bonus, & sui boni cupidus intellexit. Optabat autem, vt in eis ferendis, & admittendis, non tam modum reprehensoris, ac verba, quæ deiiciendi animi vim habent, attenderet, quàm reprehensionis vtilitatem, ac fructum, quæ mores corrigit, & emendat. Neque censebat oculos ad reprehensionis modum retorquendos; sed in emendationis curam figendos.

Multos enim existimabat, dum modum spectant, nec in se habent, vnde animum in reprehensionibus solentur, ac mitigent, oneri obiurgationis succumbere; qui verò aut habent, aut habere se putant, vnde animum consolentur ac placent, eos ferre sedatiùs, placidiúsque castigationis aculeos. Ex quo vir prudẽs efficiebat, cautè reprehendendos esse, qui sibi ipsi nimium displicent, & quibus non est ad ferendum virium satis: sibi autem placentes, viribúsque paulò firmiores multo leniùs, moderatiúsque reprehensionis tolerare conuicium.

Erat tam nulla apud se *Faber* existimatione,

ne, adeóque ſibi ipſe vilis, & in oculis ſuis paruus; vt cùm multa, & magna faceret in rem diuinam, atque communem, tamen perinde quaſi nihil ageret, angeretur: in eóque ſe ſe infeliciorem ſuis ſodalibus prædicaret, quòd nihil præ illis amplum, nihil magnum gereret. Quamquam ex altera parte non poterat non admirari, & dignis efferre laudibus ſummam Dei bonitatem, quæ vulgaribus etiã noſtris, & perexiguis officijs, cùm ei perfectè adhæſimus, addit etiam aliquid de ſuo: vt, quæ ex ſe videntur humilia, eo glória cumulatiore donentur, quo abundantiore charitate ſunt geſta.

Quocirca præcipiebat, ſpectandum nobis eſſe, non quid, & quantum pro Deo, hominibúſque geramus, ſed qua virtute, & quanta geramus. Optandúmque magìs eſſe, vt parua magno, quàm vt magna paruo, tenuíque modo geramus. Magìs enim & ad diuturnitatem, & ad Eccleſiæ bonum, exilia facta cum magna gratiæ largitate valere, quàm cum exili permagna. Atque adeò magìs cuique enitendum, vt repleatur ipſe gratiâ, quàm vt ſinè virtutis ſuæ incremento grandia moliatur. Et tamen ſpecioſis muneribus ſtudent omnes, & niſi ampliora tractent, ac ſplendidioribus occupentur, grandes ſibi ſatìs non videntur, nec vllo inter homines numero. Quaſi laborandum Dei famulis magìs ſit, quò loco, numeróque

quę apud homines, quàm quò ſint apud Deũ: aut Deus noſtrorum indigeat effectu laborum, non pia animorum repoſcat obſequia.

Tam demiſſè ſuis de rebus, ac laboribus ſentienti præſto erat illa conſolatio, plena & ipſa ſummiſſionis, atque modeſtiæ; cùm ſe ipſe conſolans, atque confirmans ita dicebat: *Si minùs dignus es, qui Domino dominantium, & Regi Regum in animarum meſſe deſeruias, certè poteris eius nomine tanquam minoris Domini famulus, vel alicuius ſancti ex Cœlitum numero cultor eſſe, vel mortuorum animis, qui apud inferos igne purgantur, ſolicita prece ſeruire:* id quod certi hominis diligentiam, ſtudiúmque deſiderat.

Capiebat demittendi ſui occaſiones, vel ex ipſis ſuis officijs, ac bene factis. Præerat confitentium animis ritè purgandis, & tacitò voluebat in pectore, *ſe ſcoparum inſtar eſſe, quæ cùm cetera verrendo purgarint, ipſæ ſordidæ relinquuntur.* Talem ſe & ipſe dicebat: & earum exinde munus ambiebat, & nomen, ad euerrendas Chriſti domos non manu factas, ideſt, animas, mentéſque fidelium, in quibus ille ſuam ſedem, & thronum figit. Ad id operam, & ſtudium ſuum Chriſto detulit, id optabat, & precabatur *Societatis* hominibus, eius vt *ſcopas* effici, & appellari ſe vellent. Habere enim in Eccleſia ſua Dominum, tanquam in maxima domo, inſtrumenta multa nobilia:

ſibi autem *Sociiſque* abunde fore, ſi ad euerrendam, pûrgandámque domum *ſcoparum* eſſe loco daretur: cuius etiam rei gratiâ ſacrificādum nominatim cenſuit, vt annueret voto Deus, & verè dici cum *Sociis* ſuis inter cœlites poſſet; *ſplendidæ Chriſti & glorioſæ ſcopæ*, ſi priùs hic earum, non ſplendidum opinione vulgi, munus, quo ne dignum quidem ſe ſatis ducebat, conſtanter, & diligenter inſiſteret.

CAPVT XIII.

Charitas Fabri.

COmitabatur altiſſimam *humilitatem* præſtantiſſima *Charitas*, qua Deum, & homines intimis ſenſibus diligebat: cuius gemini amoris indicium ingens fuit, cùm diuinæ gloriæ ſtudium, tum ſalutis humanæ. Nam *ſi anima Deum amantis eſt*, vt ait Beatus Diadochus, *gloriam Dei ſemper quærere in omnibus mandatis, quæ facit, cap. 12.* quanto *Faber* amore dilexiſſe putandus eſt Deum, qui iam inde à principio non ſpe vllius honoris, aut emolumenti, ſed *Dei gloria* dumtaxat adductus, ſic enim in ſuis ipſe commentarijs edidit, Sacerdotem initiari ſe voluit? Qui ſuis in factis, dictis, & cogitatis, doctore *Ignatio* perdidicit, maxima *Dei gloria* ſemper duci?

Hanc nimirum ſpectabant acres illæ ſtudiorum curæ, quas ſuprà ſignificaui: hanc con-

contemptio rerum humanarum: hanc tam variæ, tam longæ peregrinationis errores: hanc in omni congressu iucunda comitas, affabilitásque sermonis: hanc continens illa tristitia animi, atque defectio, qua tangebatur pro peccatoribus derelinquentibus legem Dei: huc denique omnis eius actio, & cogitatio referebatur.

Existimabat se non satìs piè in Deum facere, nec è re diuina, gloriáque satìs, si studeret magìs *à Deo diligi*, quàm *Deum diligere*. Adeò cunctis in rebus quærebat, & spectabat optimum. Quin antiqui pigebat errati (si tamen in eo errati potuit esse suspicio) quòd maluerit *Ioannes* esse, quàm *Petrus*: quorum ille *diligebatur*, hic *diligebat*. Quanquam enim, quòd *Beatus Augustinus* verè docet, vir doctissimus non ignorabat, *præstantius esse à Deo diligi, quàm diligere, amari, quàm amare: cùm ex amore, quo nos diligit Deus, gignatur in nobis amor, quo diligimus Deum:* tamen, vt inter homines loquimur, videbatur ei nimium se ipsum *amantis*, nec tam vtile sibi, si studeret magìs *amari*, quàm *amare:* cùm contrà sibi faciendum esse sentiret, si sincerissimam *Dei gloriam* quæreret, vt magìs in se *Petrum* exprimeret, quàm *Ioannem*: cuius luculentissimum indicium esset, si quòd ab *amante Petro* Christus exegit, vt suas oues pasceret, id ipse sinè vlla operæ intermissione præstaret.

Ad eam cupiebat *ſinceræ charitatis altitudinem* peruenire, vt animæ ſuæ exitium non ſua timeret cauſa, ſed Chriſti. Conſiderans enim magnitudinem pretij, quo empta eſt, cupiebat ingenerari ſibi eum ſenſum, vt magis timeret, ne in ſe immenſum illud Redemptoris amantiſſimi pretium deperiret, quàm vt ipſe gehennæ tormenta perferret. Sanè quo Chriſti magis in amore creſcebat, eo ad tuendos homines acriùs exardeſcebat. Obuerſabatur, vt ipſe de ſe ſcribit, ante oculos mentis nimia illa, & nullis circumſcripta finibus *Chriſti charitas*, qua ſe tam varijs támque multis modis totum dedit, & effudit hominibus, æquis pariter & iniquis, probis & improbis; & admonebatur, quodammodo graui voce, vt & ipſe totum ſe impertiret hominibus, alloquendo, docendo, benignè faciendo, laborando eorum cauſa, & aſpera tollerando; & quacunque denique poſſet ope, *totum ſe*, ac *ſua omnia omnibus* tribuendo.

CAPVT XIV.

Patientia Fabri.

SEd quanta fuerit, & quàm præſtans in eo *charitas*, vel ex *patientia* & *benignitate*, quæ ſunt, Apoſtoli ſententia, primæ ſoboles *charitatis*, facilè queat intelligi. *Patientiam* indicarunt variæ peregrinationis incommoda, fre-

quen-

quentes, diuturníque morbi ex aſſidua contentione laborum, anxia deſideria, & depaſcens præcordia zelus, ob affectas in *Germania*, & propemodum inſanabiles Chriſtianæ reipúblicæ partes. Quoties huc, illuc ſine recuſatione cucurrit? Quoties commeabat, & remeabat, ſemper expeditus, & calceatus in præparationem *Euangelij* pacis?

Obijt præcipuas *Europæ* partes, atque Prouincias, concurſauit *Italiam, Galliam*, peragrauit, *Germaniam* celebrauit, *Belgas* adijt, luſtrauit *Hiſpaniam*, penetrauit in *Luſitaniam:* quarum ſingulæ multæ eius ſudoris, ac laboris, etiamnum teſtes ſunt, fœtæ frugibus fructibúſque, quos ille ſeuit. Sæpe etiam fiebat, vt peregrinus, & exul permutaret hoſpitia; quia cùm certas ſedes, ſtabiléſque nuſquam haberet, erat ei plerumque vel pauperum ad hoſpitia ſanè ſordida, & inquinata, vel ſi illa deeſſent, aliò nihillo commodiùs diuertendum. Sæpe etiam domicilia ſubeunda infida, ac ruinoſa; Sæpe ea, quæ in regione, ac tempeſtate perfrigida vndique frigus peruaderet; nec rarò eò ſuccedendum, vbi præter tectum, & aliquid paleæ, aut fœni nulla ad diuerſandum opportunitas erat, nec denique ſemel quies fuit captanda ſub dio: ſed incitabat ſeipſum ad itinerum *patientiam*, atque laborum, miſerabili illa Chriſti ſpecie, duro in ſtipite perpetientis extrema; & acerbiſſima illa perfora-

 tio-

tione manuum atque pedum, ſe identidem admonebat, nequaquam ſuis, vel in operis labore manibus, vel in itineris defatigatione pedibus parcendum eſſe. Quin etiam ita ſibi videndum, vt in his tandem apparerent ſui Redemptoris inſignia, & laborum impreſſa veſtigia: vt cum Apoſtolo poſſet dicere, *Ego autem Stigmata Domini in corpore meo porto.*

Nec exiguum illud erat patientis animi documentum, quòd cùm in Dei, vel animarum cauſis, expectandus forſitan quiſpiam eſſet, ferebat omnem moram, omnémque expectandi moleſtiam patientiſſimè deuorabat. Quoties colloquij cauſa, ad viros Principes, nobiléſque ſe contulit? Quoties ijt, rediítque viam? Quoties pro foribus excubauit? Quamquam quid mirum, tanta eum conſtantia aditus obſediſſe Magnorum, qui tenuiorum quoque moras tranquilliſſimè ferebat?

Expectauerat aliquando iuuenem ex condicto *ſex horas*, dum ad confitenda peccata ſe ſiſteret, cúmque non tam cunctantis perfidiam (ſemel enim iterúmque fefellerat, expectantem) quàm tantam iacturam temporis ægrè ferret, confirmari mirificè à Deo, cuius gratia tempus illud duceret, cœptus eſt. Deinde ſecum ipſe; *ſi tu tot horas*, inquit, *propter Deum ad fores Principum ſæpe collocas minimè turbulenter, propterea quòd morarum tædia ſpes leuat Diuinæ mercedis, cur cunctantem, morantém-*

témque te Christi minimum non item boni consulas, sedatéque feras? num censes minus hinc, quàm illinc tibi repositum coronarum, ac præmij? Quoties tu ad ostium tui pectoris pulsantem Iesum surdis auribus detines? nec tamen vis, vt ille tædio victus irritetur, tibíque succenseat: sed potiùs vis nihil vnquam vt eius defatigetur patientia, nihil commoueatur suauitas. Esto igitur & tu talis in eius minimos; esto talis, qualem ipsummet in eos fore crederes, si corpore palàm spectabili præsens adesset.

Interim recurrebat affectus ille animi, quo sæpe ferebatur in homines, vt non pro vniuersis modò, id quòd minùs laboriosum est, & speciosum magìs, verum etiam pro singulis hominibus, & vnaquáque anima, omnia laborum genera, omnia pœnarum peteret: posito sibi ante oculos Redemptoris amore, qui cuiusuis hominis totus est, & pro quauis animula, eò vsque sollicitus, vt hanc refertam ærumnis vitam ingressus, omnes eius causa dolores, ac cruciatus, omnem acerbitatem, dedecúsque pertulerit.

Nec verò prorsus irrita eius vota fuerunt, si continentes laborum molestias, & morborum, quos frequenter incurrit, cruciamenta perpendas. Erat in eo insatiabilis quædam laboris fames, vt cùm omnino nulli in eo subeundo esset inferior, sæpe queratur tamen & gemat, quòd pauca pro animis gerat, ne

consentanea viribns actio respondeat. Quin etiam superiorem accusat ætatem, quòd plus nimio suis commodis otióque concesserit, minimum autem animorum. Sed nimirum voluntatis ardori, virium in agendo tenuitas, par esse non poterat: & vt satìs pro re publica laboraret, nunquam tamen sibi ipse faciebat satìs. Declarabat morborum crebritas, quantum molestiarum, atque laborum, pro animarum salute susciperet; quibus dum indulget, parum autem valetudini, diu solitus est ægrotare: vt fidem faciunt ciuitates illæ, quæ eum sæpe vidêre iacentem, *Parma, Louanium, Vallisoletum, Barcino, & Olysippo.* Quibus tamen temporibus numquam cessabat, nec à labore feriabatur ægrotus: quin etiam in medijs interdum æstibus, consultores, vt de officio responderet, auscultabat: nec vnquam aut vocem sitientibus Dei verbum, aut aurem peccata confitentibus denegabat.

Morbi autem difficultates, quanta animi æquitate susciperet, inuictum ab oratione spiritum numquam relaxans, quóque plus hauriret dolorum, eo plus sitiens, abunde ex suprà dictis apparet. Quin etiam cum aliquando attentiùs reputaret angores, ærumnásque, tot genera calamitatum, quibus obsita est vita Mortalium: eáque ferre plerosq; terrenarum causa rerum, ad lacrymas vsque commouebatur, quòd, vt sibi videbatur,

vita

vità sibi flueret omnis expers calamitatis. Et quamquam considerabat, qui nec habeat, quæ videntur, nec appetat, sed solùm æterna, extra mundi procellas maxima ex parte positum; dolebat tamen, quòd pro his bonis, quæ non videntur, non plura, ac duriora experiretur. Nam sicut seculi homines in bonis quærendis, & conseruandis hísce, quæ sub oculos cadunt, multa ferunt ex aduersarijs item aspectabilibus; similiter oportere, qui in bonorum spiritualium cura elaborant, ad quærenda ea, conseruanda, amplificanda, grauia perpeti multa, & varia spirituales per hostes.

Sed tamen illa erat tristitia magna, & continuus dolor cordi eius, assidua in animarum aperta pernicie commiseratio, quæ maiores ei cruciatus, quàm morborũ inferebant aculei. Veniebant in mentem contumax *Angliæ Rex Henricus Octauus*, & deuotus iam gehennæ *Lutherus*, aliæque id genus perditæ, deploratæque, iam animæ. Nec finem faciebat diuinæ admirandæ clementiæ, quæ tam diuturnam eis vitam daret, siue vt resipiscerent, & ad saniora consilia redirent, siue vt iustus aliquis pro eorum sibi reditu supplicaret, & suã ad id operam, studiúmque conuerteret. Ex quo efficiebat, videndum etiam atque etiam ijs, quibus docendi, prædicandíque Dei verbi potestas fieret, ne multi, qui cohiberi à lapsu pos-

poſſent, ipſorum perirent, ac perderentur incuria. Hinc & ille tam anxius, totáſque animi medullas exedens Dei zelus, cùm præcipitantis in omne exitium *Germaniæ* labes, atque ruinas, deſperatis cunctis penè remedijs, identidem reputabat.

Id erat illi tormentum, vt ipſemet affirmat, & inſtar crucis, ex quo Prouinciam illam, omni quondam religione florentem, ſed tum vndique collabentem, & tot in ea vel cadentes, vel iam planè proſtratas hæreſum vaſtitate, & quidem ſinè Sacerdotum adminiculis, ciuitates inſpexit. Illo quippe ſpiritu viuebat, quo dictum eſt, *Vidi præuaricantes, & tabeſcebam.* Sed *pia triſtitia*, vt *Auguſtinus* ait, *epiſt.141.* & ſi dici poteſt, *beata miſeria vitiis alienis tribulari, non implicari; mœrere, non hærere: dolore contrahi, non amore attrahi: hæc eſt*, inquit S. *Doctor, perſecutio, quam patiuntur omnes, qui volunt in Chriſto piè viuere ſecundùm apoſtolicam veram, mordacémque ſententiam. Quid enim hic magìs perſequitur vitam bonorum, quàm vita iniquorum, non cùm cogit imitari, quòd diſplicet; ſed cùm cogit dolere, quod videt? Quoniam coràm pio viuens impiè, & ſi non obligat conſentientem, cruciat ſentientem.*

Et quidem hic cruciatus eo vſque adegerat *Fabrum*, vt iam arriperet in animo, fugam, & prouinciæ, quam ſors dederat, pœniteret. Tanta interdum deſperatio rerum animum

occu-

occupabat. Ex altera parte reuocabat se ad spem, nimio pereuntium amore: nec eum putabat audiendum, qui semper adducit incommoda, & perdifficiles, atque in explicabiles res omnes antè oculos ponit; sed potiùs eum, qui spem, & animos magnos facit, omniáque pollicetur, se duce, & adiutore, facilia.

CAPVT XV.

Benignitas Fabri.

NEc verò *Patientiæ* laude minor *Benignitas* fuit, proles altera *Charitatis*. Hanc frequens in egentissimum quemque *Misericordia* declarabat, non quidem ea, quæ à diuitibus huius seculi diuidendis opibus; sed ea, quæ à pauperibus Christi famulis, operâ diuidenda; nec tam ea, quæ corporibus, quàm quæ animis solet impendi: quanquam & corporibus propter animas frequens aderat, seu publici valetudinarij subleuandis ægrotis, seu reliquis egentibus, quacumque posset ope iuuandis.

Tametsi in hoc genere suis ille non contentus officijs, suam quodammodo accusat ignauiam, quòd ad eorum leuationem non sit plura, & maiora conatus. *Potuissem*, inquit, *pro eis stipem ostiatim emendicare; potuissem Præsules, & opulentos, chirurgos, & Medicos, Ciui-*

tatum Præfectos, ac Magistratus adire, vt per eos eis vberiora subsidia compararem. Ea de causa ægrotorum omnium custodes *Angelos*; & eorum, qui aliquando malè habuissent in hac vita, implorare consueuerat, vt laborantium ipsi curam, ac patrocinium suis precibus, suffragiísque susciperent: sibi verò nouam aliquam vim exorarent, facultatémque consulendi in posterum accuratiùs eorum solitudini, & indigentiæ. Quare & *Moguntiæ* dedit operam, vt ægrorum vaga mendicitas in vnũ coacta locum, tecto, lectóque exciperetur, & diligentiùs solito curaretur.

Cùm autem sua ægrotis præberet obsequia, ad vincendum, inter eorum pedores, atque contagia, naturæ repugnantis horrorem, animaduertit nihil tam valere, quàm inductionem quandam animi, perpeti cupientis vltima quæque, & in eo ipso munere, si vsus esset, se offerentis ad mortem. Elaborabat in his officijs eo contentione maiore, quo pulchriore à Deo corona donatur, præsertim in ijs, quæ conferuntur in animos: quibus quo plus misericordiæ officiíque tribuimus, eo plus nostris animis misericordiæ Dominus impartitur.

Certò enim dicebat experimento constare, & Euangelica doctrina liquere, *quo quis in proximos benignior fuerit, eo largiorem ei occurrere solitam misericordiam Dei*, nullis sæpe vo-

tis,

tis, ac precibus euocatam: minimeque mirum eſſe, ſi quis inter orandum eam animo delectationem non percipit, quam affectat, quia varijs huius vitæ diſtentus occupationibus, atque diſtractus, his colendis misericordiæ ſpiritalis officijs non ſtudet ſatis: in quibus, quo plus ſtudij, curæque locaueris, eo plus Deum tuis in precibus deguſtabis. Viam quippe ad orationem; & flagrantis animi vota, benefactorum ſtudio plerumque muniri: viciſſimque precationem, & vota, perexpeditum eſſe; & ſatis exploratum iter ad illa: vt quo propenſior ad vnum fueris, eo paratior reperiaris ad alterum.

Varia autem, & multiplex eius erat in animos *miſericordia*. Nam delinquentibus ignoſcebat, & condolebat afflictis, & ſolatia triſtibus afferebat: egentéſque re, verbo, ſupplicatione iuuabat: Conniuebat in eorum caſibus, & erratis: & ab eo, quod vel minuere opinionem cuiuſpiam poſſet, vel coniunctionem dirimere, aſpectum auertebat, & mentem: ad eámque rem crebras preces adhibebat, & ſacra.

Nec alio nomine cogitationes illas, quæ diſiunctionem animorum facerent, appellabat, niſi frigora quædam maleuolorum Dæmonum: eos etiam atque etiam admonens; qui tuendis animis ſe dediſſent, ne abijs, quas dixi, cogitationibus, veluti frigidis quibuſdam

ven-

ventis ſe impelli, perflaríque ſinerent: quos vtiq; ventos aliena ſæpe commouent, acriùs inſpecta, & obſeruata vitia. Hinc ſæpe fieri, vt vel bona de proximis abijciatur opinio ; vel ſpes eorum ſalutis infringatur, & cura langueſcat. Quapropter ſtudendum eſſe, pro viribus non modò, vt omnis in proximos commota ſuſpicio, cōpioſæ noſtræ charitatis ardore, verùm etiam quicquid in aliena vita vitij, turpitudiníſque deprehenditur, obruatur ; vt vincas in bono malum : nec inſpectis malis, ab hominum congreſſione, curáque diſcedas.

Plurimum autem ad id valere, ſi in hominum vitijs, atque peccatis ; non ſpectes res in ſeipſis, ſed potiùs ea, quæ Dei ſunt in ſignis beneplaciti eiùs. Nam ſi res in ſe ipſis, vitiorum ſcilicet plenas, malorúmque, perpendas, præterquam quòd in errorem facilè incides, & te ipſe decipies, citò etiam perturbaberis, & in amore frigeſces ; citò ſuſpicionibus, triſtitiáque repleberis ; & proſperos rerum deſperans euentus peiorem ſemper in partem rapies omnia.

Cùm inter Miſſæ ſacrum aliquando, & auguſtiſſima illa pacis myſteria, metu quodam corriperetur, ne charitate coarctaretur, & quibuſdam quaſi tenebris, pectus eius offunderetur aduerſùs homines quoſdam, quorum in animo vitia recurrebant, tulit protinus in reſponſi ; *Caue potiùs ne tibi Deus, quem ante*

oculos vides, cor suæ hilaritatis occludat: néue cor tuum erga ipsum, & ea, quæ Dei sunt, contrahatur, & deducatur in angustum. Nam si id dilatetur, & explicetur in Deum, vicissimq́; Deus in te, facilè fiet, vt cetera omnia erga te aperta tibi, & explicata videantur. Vide igitur, vt tota animi deuotione feraris in Deum, & Sanctos eius, & tum denique quid ad proximum quemque pertineat, siue amicum, siue non amicum, nullo negotio reperies.

Hæc & alia id genus ipse secum. Monebátque, vt in his contractionibus, & acerbitatibus, variísque offensionibus animi, victoria, non fuga, & referendo pede, declinandis videlicet hominibus illis, quorum causa tales in animo motus, & perturbationes existunt; sed accessu potiùs, & ad eos adiunctione quæratur: quòd fecit Christus, qui tam malè de se meritis ità se adiunxit, vt post mortem etiam hasta transfixus in eum ipsum, qui transfixerat, cruorem effunderet: quod luculentissimum constantis eius charitatis in inimicos indicium fuit: vt quo longiùs odio prouveheretur impius, dum Christum adigit & interficit, eo maiore Christus proueheretur amore, dum non modò non fugit inimicum, nec eum corpore, animóque declinat, sed totum se se ei tradit, & percussori corpus obijcit, vt eum non modò viuus, verùmetiam mortuus noua sanguinis effusione curaret. Atque hunc in-

modum suis inimicis penitus se aperuit, & amplissimæ suæ Charitatis præcordia dilatauit.

Caput XVI.

Consolandi proximos studium.

HAud minor in consolando, condolendóque, & pro omni hominum genere supplicando, *Fabri* benignitas fuit. Flebat cùm flentibus, & alienos mœrores mœrebat vt suos, nullo discrimine personarum, nullo delectu. Cúmque ad consolandum res nulla suppeteret, verborum certè officio, & oratione non deerat. Hoc autem magìs alienis angoribus angebatur, & dolentibus condolebat, quòd bonum sui mali pauci perpenderent, nec calamitatem à Deo sentirent inuectam, boni sui causa.

Totam autem lugentium fraudem, atque metum scilicet in eo versari, quòd Christi sortem reformidant, ac pauent, veriti ne statum eum, quem in Cruce sortitus est ille, sortiantur & ipsi: vel certè ne latronis boni, aut Beatissimæ Dei Parentis, aut Ioannis Euangelistæ similes fiant. Omnes enim omnium timores, angorésque indè existere, quòd nolint vel sibi, vel suis aduersi quippiam euenire, siue iure, siue iniuria. Qui recusant calamitates, quas commeriti sunt, boni latronis; qui quas se meritos

ritos non arbitrantur, Christi Domini conditionem refugere: qui verò non suis, sed vel amicorum doloribus, vel propinquorum miserè anguntur, eos *Ioannis* & *Mariæ* sortem horrere.

Verumtamen, quæ est mortalium cæcitas, illud potissimùm omnibus vitari modis, ne quando ad statum redigantur ei similem, ad quem Christus in cruce redactus est. Itaq; ad consolationem hæc consideranda monebat: & illam ante oculos habendam Caluariæ speciem, in qua Christus, & latro bonus è cruce pendentes, Mater autem sanctissima, & dilectus discipulus prope Crucem stantes, assiduè spectarentur.

Augebat autem dolorem, mœrorémque commiserantis *Fabri*, quòd de suis rebus, atque miserijs referre ad Deum plerique nescirent; & humanis freti præsidijs diuina negligerent. Quæ res pietatem hominis acriter stimulabat, vt alienas ipse Deo clades, & ærumnas exponeret; eíque pro omnibus omnium angustijs, perturbationibus, calamitatibus, egestatibus se supplicem exhiberet: vt vehementer cuperet, velut alter *Moyses*, posse omni tempore sustinere manus elatas, vt hominibus tot inter prælia constitutis, tótque inter dolores, siue viuis, siue mortuis, auxiliũ, ac leuamentum afferret.

Descripserat sibi in animo varias hominum

vexationes, & calamitates, morbos, perturbationes, angores, fames, desperationes, egestates, & alia id genus innumera, *vt tanquam bonus sedulúsque Sacerdos, qui*, vt ait Chrysostomus *in p. ad Tim. ho. 6. quasi communis quidam totius terrarum orbis Pater, singulorum causas ageret apud Deum.* Et studio ardebat incredibili, vt ministrum sibi esse liceret liberatoris, & vindicis Christi, per eúmque in suis cuique periculis, & ærumnis opitulari, etiam in his si audere fas est, quæ cùm sint extra fines, terminósque naturæ, corrigi, sanaríque sinè vi diuina, miraculóque non possent.

Reponit hoc in Dei beneficia vir gratus, ac pius, quòd charitate impellente duntaxat, & sine vlla animi elatione, percuperet morbos diuturnos, & insanabiles, & vitia ipsa emendare naturæ, si ità præstaret, & è diuina re foret. *Non enim habet, quo se immisceat vanitas,* vt Bernardus *ser. 18. in Cant.* ait, *vbi totum occupat charitas.* Itaque & cæcis videndi facultatem, & surdis audiendi, & claudis ingrediendi, & desperatam salutem ægrotis, & vitam ipsam iam vita functis reddere, commiseratione quadam ardentissimæ charitatis auebat: monebátque fidem, quæ cùm tale quid in proximis patrandum sit, magna charitate potissimùm excitandam: ex hac enim vnâ cum fide, eáque vel tenui, oriri solitam quasi quandam ad ea patranda fiduciam, sine vlla temerita-

ritate, vel faſtu: *charitatem* enim *non inflari, non ventoſam eſſe, non ambitioſam.*

Vtinam quæ in hoc genere ab eo vi diuina ſunt facta, ea vel ſuis ipſe commentarijs addere, vel alijs ex æqualibus mandare litteris voluiſſet: ſed nec ſancti viri ſingularis modeſtia tulit, vt hæc adiungeret, nec intenta rebus gerendis antiquitas, vt illa ſcriberet. Memini tamen ego, ab annis ampliùs triginta hanc in *Societate* fuiſſe famam, ex antiquitate profectam, *gratiam ſanitatum Fabro fuiſſe collatam*: id quod etiam in *Ignatio Ribadeneira* meminit, cùm ornatum illum dono ſanitatis fuiſſe teſtatur. Confirmat famam veterem teſtimonium recentiſſimum, quod ex *Oliuerio Manaræo*, qui multa ad hiſtoriam *Societatis*, vt me leuaret onere, ſtudioſè collegit, nuper accepi.

Brugis erat non ità multò antè *Maria* quædam *Vandonem*, ex Cœnobio, quod *Carmelitiſſarum* vulgò appellant, ſanctimonialis octogenaria, quæ multis coràm teſtibus affirmauit, ſe *Louanij*, cuias ipſa erat, annos natam vndeuiginti, grauiſſimo fuiſſe morbo à *Petro Fabro* diuinitus liberatam. Redundabat in ea bilis atra tam pernicioſa, tam noxia, vt veluti innato quodam, domeſticóque veneno totum corpus inficeret, ac perturbaret. Linquebatur interdum animo ex alta nocte triſtitiæ, & redigebatur ad vltima, tanquam mox è corpore migratura; deficiebat, ad defectio-

nem animi, pariter aſpectus; & quendam ad horrorem, veluti ſuis emota ſedibus, lumina condebantur. Exibat de poteſtate mentis, & tanquam ardenti febri delira loquebatur aliena: accedebat etiam dæmonis vexatio quædã, qui cùm ad arbitrium Virginem exerceret, ſatis indicabat, quis eſſet tantæ peſtis machinator, & author.

Feminam ſic affectam *Fabri* miſericordiæ reſeruauerat Deus. Is indignè ferens, Dei Templum fieri Sathanæ domicilium, cùm inter æſtus muliebres acceſſiſſet, ſemel atque iterum *Ieſu Nazareni* nomen inclamat. Ad eam vocem Virgo reſipuit, & in ſeipſa reuerſa, quaſi pulſa extemplo caligine, videre ſibi viſa eſt nequiſſimos ex ſe ſe ſpiritus auolare: quibus eiectis, fugatíſque, vt eam *Faber* ad meliora traduceret, & quò vellet flecteret, ac torqueret eius *arcana pectoris*, quæ mulier ad eam diem nulli prodiderat, clàm illi aperit: deinde ſpondet, ſi Deo confidat, nono eam die ab omni prorſus malo liberam fore.

Interea ex interuallo reuiſebat ægrotam, & piè *Ioannis Euangelium*, manu capiti impoſita recitabat: denique expleto, quem prædixerat orbe dierum; tot malis cumulatam feminam reduxit ad ſalutem. Quàm multa in vno *prodigio prodigia*! oppreſſam inuſitato morbo feminam reſtituit valetudini, lymphatam fugato dæmone, & penè fanaticam ſanat,

inte-

interiora pectoris perſpicit, futura prædicit. Tantum eius ſingularis integritas, & fides accenſa, & miſericors charitas apud Deum valuit. Habemus apud nos tanti miraculi teſtimonium, & piæ mulieris ſyngrapham à *Manarao* miſſam muliebri chirographo, & grauium teſtium, quibus hæc affirmaſſe dicitur, conſignatam. Qui & illud addunt, alia huiuſmodi mirabilia ſupra naturæ vires à *Fabro* geſta, & morbos ſimiles profligatos: quorum tamen bene, ac ſigillatim commeminiſſe temporis diuturnitate non poſſunt. Vrgeamus miſericordiam hominis, & cetera benignitatis argumenta promamus.

CAPVT XVII.

Studium in Fabro proximorum calamitates orationibus leuandi.

Cùm res deerat, vnde hominibus benignè faceret, & ſuo more cuique ſeruiret, ipſe tamen ſibi non deerat quo minùs inflammatis votis, & vt dudum dicere inſtitueram, ſedula ſupplicatione prodeſſet. Quàm aptè in hominem miſericordem, & tantis viſceribus præditum, Sacerdotis perſona quadrabat; prorſus vt electus videretur à Deo, vt repropitiaret peccata populi & miſericors fieret, & fidelis Sacerdos ad eum, à quo & viſcera

erga mundum vniuersum sibi data commemorat.

Vt verè videatur illud scripsisse Macarius. *Qui gratia ducuntur, ad eam interdum exultationem, ac dilectionem accendi à spiritu, vt si fieri posset, omnes homines in sua viscera mitterent, nullo discrimine habito bonorum, vel malorum.* Ità & *Faber*, sinè vllo *discrimine*, sinus suos erga omne genus hominum explicabat, & pro omnibus satagebat ante Deum; & quo quis perditus magìs ac profligatus, eo illum misericordia maiore complectebatur, vt *Lutherũ*, vt *Bucerum*, & *Melanchtonem* & ceteram hæreticorum fæcem, atque colluuiem: quos cùm passim audiret multorum per ora traduci, gignebatur in eius animo miseratio quædam, studiúmque orandi, & supplicandi pro eis.

Statuerat & hæreticos, aut abhorrentes à Christi fide *ciuitates septem* suo penitus animo, mentíque mandare, quarum pro salute diuino Numini vota faceret. *Daniæ* Metropolim, *VVittembergam* in Saxonia, *Geneuam* in Sabaudia, *Antiochiam*, & *Constantinopolim*, *Hierosolymam*, & *Alexandriam*, in quibus non desperabat aliquem aliquando de *Societate* fore, qui Christiano ritu, institutóque sacrificia factitaret. Quod & in his plerisque factum, magna nostra cum voluptate iam vidimus.

Quo verò precum esset vis acrior, erigebat eas, excitabátque, & inflammabat cogitationibus

nibus altissimis. Quorum causa instituerat preces, eos proponebat sibi, vt pretioso redemptos Christi sanguine, vt eiusdem hæreditatem ac regnum. Nominatim autem *Romanum Pontificem* sic intuebatur, vt *Christi Vicarium*, & sancti *Petri* successorem; *Episcopos*, vt aliorum successores *Apostolorum*: *Sacerdotes*, vt Christi *Discipulos*: ceteros è clero, vt *Discipulos Apostolorum*: *Generales Præpositos* religiosorum Ordinum, vt *Vicarios* eorum, qui ordines ipsos fundassent, *Benedicti*, *Bernardi*, *Brunonis*, *Dominici*, *Francisci*, aliorum: reliquos verò religiosos, vt sanctorum eorundem discipulos: seculares denique potestates, vt potestatis iustitiæque Dei ministros. Vnde fiebat, vt simul excitaret studium suum, personarum dignitatem, ac pretium intuens, simul optimo Deo, Christi, sanctorúmque eius merita sensu maiore proponeret; ac demum assuesceret ipse magnificam de vnoquoque opinionem animo gerere.

Haud minor in *mortuos*, qui nondum expiatas vitæ maculas acerbis infrà terras luunt ignibus, miseratio erat: quorum multi longiores in ijs moras trahunt, leuissimásque retinentur obnoxas, quo minùs omni ex parte beati sint. Pro his igitur singulares ipse Deo preces, & hostias solicitus offerebat, & quidem tanto animi sensu, tanta commiseratio-

ne, vt interdum perpetua liturgia lacrymæ vbertim fluerent.

Optabat aliquando vim ſentire dolorum, quos Paſſionis ſuæ tempore pro ſua miſericordia Chriſtus Ieſus ex tot animarum cruciatibus, ante oculos iam tum propoſitis, ſentiebat. Ergo ipſiuſmet Chriſti filij cruciatus ad Patrem pro earum cruciatibus, angores pro angoribus, dolores pro doloribus allegabat. Et ipſi nominatim Chriſto Domino ſupplicabat, per illam eius charitatem, atque miſericordiam, qua latroni in cruce pendenti dixit, *hodie mecum eris in Paradiſo:* neque enim minore illas animas neceſſitate vrgeri. Et mos ei erat ad leniendos illos ignes, ijs potiſſimùm vti formulis ſupplicandi, quas in curandis funeribus, mandandíſque ſepulturæ corporibus, Catholica vſurpat Eccleſia; quòd ijs quoque delectari Deum diceret, & præ ceteris precibus approbare, quamuis mortuorum iam animi nobis neſcientibus, & adhuc pro eorum liberatione precantibus, in cœlo viuerent. Quippe valere etiam ad corporum anaſtaſim, cuius pariter mentio in illis precationibus vſurpatur.

His præterea officijs exerceri, augeríque fidem eius articuli, qui eſt de anaſtaſi carnis; excitari memoriam animarum, ad agendas Deo grates pro illis, ſi iam gloriam poſſiderent, & ad exorandam veniam, ſi expiandæ

retar-

retardarentur. Visis item cadaueribus, ac sepulchris, non modò memoriam subire mortis, sed admirationem æternæ sapientiæ, quæ ex vilissimo puluere speciosissimum corpus restituere destinasset: simul agi gratias Deo debere, quòd per talia adminicula dignatus esset præclara multa, ad sui commendationem nominis, perpetrare.

Ipse autem in animis prece iuuandis, ad indigentiam cuiusque accommodabat precandi rationem: vt veniam à Deo cuique peteret, pro eis maximè rebus, in quibus quisque, habita personarum, munerúmque ratione, potuisset aliquando peccare, vel ab officij perfectione discedere: vt, cùm *Theologi Parisiensis, doctoris de Comibus*, sibi familiaris, ex familia *S. Francisci*, nuntiata mors esset, is pro eo fusus in preces, benignitatē diuini numinis implorabat; facilem vt mortuo veniam, & pacem daret: ignosceréque si quid in obtemperando, seruandísque suæ disciplinæ legibus deliquisset: si quid in paupertate & castitate colēda peccasset: si superuacaneæ literarum scientiæ, rerúmque cognitioni dedisset operam: si in ea percipienda, & communicanda cum proximis, suæ gloriæ, non diuinæ seruisset: si quid denique toto suo munere obeundo, gerendóque maculæ contraxisset, quod illis esset ignibus expiandum. Ex altera parte precabatur ei consentaneam personæ, virtutíque merce-

 dem,

dem, & lauream illam decúsque singulare, quo affici apud superos, ornaríque Doctores hominum, ac magistri solent. *Quoniam qui docti fuerint, & ad iustitiam erudierint multos, fulgebunt quasi stellæ in perpetuas æternitates. Dan. 12.*

Oranti aliquando, & pro ijs, qui mortui purgantur supplicanti, lux quædam de illarũ acerbitate pœnarum solito maior, quò maiore misericordia caperetur, affulsit. Versabantur ante oculos mentis animæ illæ simplices, & à corporis concretione seiunctæ, quas longè acriore cruciatu mala omnia, pœnæúe peruaderent, quàm si suis essent præditæ, & vestitæ corporibus. Longè quippe interiorem, profundiorémque putabat esse dolorem, qui animo sinè corpore, quàm qui per corpus inuritur: quòd mortali corpore intermedio distrahitur quodammodo dolor, atque diuiditur, ne totus penetret, & feratur in animũ. Animus autem ipse nudus, ac simplex, tanquam veste detracta, omnem doloris ictum, omnem sensum pœnarum excipiat.

Quamuis enim post nouissimum iudicij diem, nihil illi ex corporis societate de dolore decedat, quin etiam augeatur, & duplicatus accedat, tamen hoc, quod gerimus corpus, longè aliter affectum, non parùm eleuat, & obtundit dolores, qui animum tangunt. Nec dissimile est, quod sanctus Abbas Dorotheus

in

in suis sermonibus *Ser. 12.* docuit, Animam vitiosis affectibus, quos hinc deportat, obnoxiam, vehementiùs solutam corpore, quàm coniunctam ab ijs vri, atque incendi, *Quia sola est*, inquit, *cum cupiditatibus suis, à quibus inflammatur, & ardet: nec est aliquid intermedium, quo retardetur, ac veluti retusus hebescat dolor.*

Atque hæc *Fabro* cogitatio, & misericordiam acuebat, & preces: quas alia insuper cogitatio non mediocriter incitabat, quanti demum interesset, & ad honorem, *gloriámque Dei*, & ad commune Ecclesiæ bonum, subsidiúmque viuorum, vel vnius animæ missio, ex illis ignibus peruolantis in cœlum. Quandiu enim in ijs est, eam vt in compedibus vinctam esse, ne aspirare possit illuc, vbi vel *Dei gloriam* tam amanter, & auidè curet, vel nostras agitet apud Deum causas, atque rationes: quorum vtrumque sanctæ animæ, simul in cœlum euolant, intenta mente procurant.

Voluisset tantum sibi adesse studium, atque sensum, in offerendis Deo, ad animarum liberationem, meritis Christi, quantum ipsæ animæ, quanquam nihil sibi proficientem, haberent: déque beneficijs Dei, & grauitate peccatorum, eam habere notitiam, quam eædem in eo loco percepissent. Rogabátque vt illos dolores, ad vberiorem gloriam promerendam sibi inutiles, pro nobis Deo ipsæ dicarent:

rent: vt intelligeremus; quantopere vitanda peccata sint: quantúmque curæ, ac diligentiæ sit in virtutis studio, ac diuino cultu ponendum, ac priuatim notitiam, & odium nansciceremur earum culparum, propter quas ipsæ purgatricibus flammis exurerentur.

Detestabatur vel eò nomine *Hæreticorum* insaniam, quod tantum animis quóque illis superba eorum impietas damnum afferret. Contrà verò summum Dei Sacerdotem, *B. Gregorium*, multis amandum nominibus, sed hoc præcipuè, quòd *ignis Purgatorij* doctrinā tam luculenter, dilucidéque tradiderit, præcipuo studio sibi colendum putauit. Existimabat, nisì tam multa pius ille Doctor de mortuorum animis, qui deportatas hinc maculas igne purgant, tam disertis verbis, atque dilucidis disputasset, futurum fuisse, vt minùs adhuc multi sua reperirentur ætate, quos mortuorum vlla tangeret miseratio.

Quocirca maiore inposterum studio apud se statuit in eorum commemorationibus, atq; suffragijs eius meminisse Doctoris: atque id ipsum prædicare vbique, & commendare, vt qui in hunc pij esse vellent, eâdem operâ officiosi essent in mortuos: &, qui in hos essent officiosi, eodem vicissim pietatis officio, tanti Pontificis vota, & piam eius apud Deum commendationem expeterent. Vt autem ipse *mortuorum patrocinium* accuratè susceperat, ità

ità suscipi volebat à nostris: cupiebátque vt, vbi voce, ac deprecatione non satis possent, tot impediti curis, tot impetratis distenti muneribus; saltem ex his officijs, ac benefactis, quæ sunt tacitæ quædam postulationes, ac preces, eorum animis impertirent: & , vbi linguæ deesset officium, manuum sedulitas non deesset. Nullus sit dicendi modus, si de charitate pergam longiùs; cùm ipsa non habeat modum.

CAPVT XVIII.

Prudentia Fabri.

PRodeat illa, quæ ceterarum est auriga virtutum, singularis *Prudentia*, seu in suæ moderatione vitæ, seu in aliorum informandis moribus, animísque tractandis. Atque in suis quidem *Faber* actionibus, *quatuor* illa sibi arctè tenenda, & obseruanda constituit. *Primum*, vt vnamquamque rem gerendam prudenter inspiceret, an ea esset eiusmodi, vt sua sponte referretur ad Deum; & cùm suo esset animo salutaris, tùm vtilis alienis. *Deinde* qua mente, quóue animo ea fieret, vt ab vtraque gena, quemadmodum *Bernardus Serm. 40. in Can.* ait, commendaretur eius animæ facies, eíque iure dici posset à sponso, *Quam pulchræ sunt genæ tuæ?* Tum quo ductus spiritu vnamquamque rem gereret, ne quod amanter, &

filiorum more gerendum esset, id ab eo seruiliter gereretur. *Denique* perpenderet ipse secum, quanta sit facilitas Dei, quanta clementia in eo accipiendo, quod damus, admittendísque laboribus, ac contentionibus nostris, cùm solus ipse laborem, dolorémque consideret.

Nec minor illa *Prudentia*, quam à *S. N. Patre* quondam hauserat, vt exacto die, quotidie, priusquam iret ad quietem, ea sigillatim componeret, & ordinaret, quæ sibi essent gerenda postridie: credo ad obtinendam animi tranquillitatem, vt suprà significatum est, amputandámque omnem de re insequenti solicitudinem.

Multa huiusmodi, quæ commemorare non est necesse, ad moderandam vitam suam, *prudenter* excogitabat: nec pauciora, vel minora ad alienam informandam. Ac *primùm* quidem omni affabilitate sermonis, facilitate, beneuolentia, quas christiana in primis condiret *humilitas*, sibi in omnes vtendum: primásque sibi, vel tenuissimo cuique deferendas existimans, ne quis se contemptum putaret, ne quis neglectum, exæquabat se prorsus Christi minimis: & tanquam illorum sortis amicus, reuerebatur omnes, descendebat ad omnes, vt *omnes* ad se alliceret, & *Christo lucri faceret*. Quod se *Spiræ* cumulatissimè consequutum, testatur ad amicum his ipse verbis; Spiræ,

cum

cum duobus meis Hispanis, vsque ad decimum Octobris egi, eam mihi gentem conciliando, & habitui meo, qui est secundùm vsum Sacerdotum Hispaniensium. Quid hic egerim circa initia, nouit per literas meas charitas vestra. Benedictus Deus, qui dedit, vt finis, & recessus melior fuerit. Nemo enim iam Spiræ *erat, siue ex secularibus, siue ex Sacerdotibus, qui nobis non esset perquam beneuolus: sed & ipsi, qui nobiscum maxime dissentire videbantur, quantum ad ea quæ fidei sunt, videntes conuersationem nostram, & animos, hi inquam, beneuoli erant omnino; ità vt cum dolore recesserimus: & quantum ad spiritum; semper* Spiræ *futuri sumus*, hæc ille.

Ad hanc morum facilitatem; conciliatricem animorum; ac voluntatum; adiungebat *Angelorum* implorata præsidia, conciliandis sibi *custodibus* singulorum; quorum consultū animis vellet. In ijs ille multum ponebat, siue ad præparandas sibi multifariam; multisque modis hominum voluntates, siue ad debilitandas vires Dæmonum, frænandámque licentiam. Quemadmodum autem, quod priore etiam libro significauimus inter homines fit, vt ad quem aditum captant, per eius coniunctissimos irrepere, ac munire sibi viam conentur; Patrem inprimis, Matrem, Magistrum, fratres, sorores: ità in concilianda gratia eius, cui per exercitationes spiritus, aliterúe ipse prodesse cuperet, adhibebat preces

ad Patrem cæleſtem, vt ad Patrem illius: & ad ſanctiſſimam Virginem, vt ad Matrem: & ad Angelum eius cuſtodem, vt ad Magiſtrum, & quaſi pædagogum; & ad ſanctos Viros, ſanctáſque feminas, quibus ille eſſet præcipuè carus, vt ad eiuſdem fratres ac ſorores. Præclarum hoc ambitionis, & commodiſſimum genus putabat.

Ad capiendam verò multitudinem, totóſque cœtus, præter aduocata de cælo præſidia, conſueuerat ſibi primos aditus aperire per proceros, ac Dynaſtas: quorum authoritate permoti reliqui, facilè & ipſi manus darent: vt in *Germania Spiræ*, atque *Moguntiæ*, aliiſque nobilibus in vrbibus: & in *Belgio Louanij*, & in *Hiſpania Valliſoleti:* & in *Luſitania Olyſippone, Conimbricaq́;*. Quibus locis quantum *Fabri* virtus, & induſtria profecerit, ipſimet teſtes ſunt, & ſuperior noſtra omnis declarat hiſtoria.

Indagabat vias omnes omnibus conſulendi, & quocumque ingrediebatur, omnem pij ſermonis occaſionem intenta mente captabat. Quin intempeſtiuæ ſe nonnunquam taciturnitatis accuſans, cuius vitio plurima ſaltem bona fieri deſinerent, quæ facta ab hominibus ſalutem parerent; ſtatuit in poſterum accuratiùs interiori parere voci, & monentem ſpiritum exaudire, nunquam vt verbo parceret; ſed in omni congreſſu, atque con-

uictu,

bictu, in circulis, ac conuentibus, in Tem-
plis, ac foris, in domibus, atque vijs, in con-
uiuijs, & itineribus, ex *Gregorij Magni* præ-
cepto, curaret, quæ ſingulis diceret, & quem-
admodum vnumquemque moneret: vt quiſ-
quis ei ſe iungeret, aut cui ille ſe adiungeret,
quaſi è ſalis tactu, æternæ vitæ ſapore condi-
retur.

Sanè *Maximilianus Capella Louanienſis*,
cuius ſuprà facta eſt mentio, cùm ab eo in
Luſitaniam, vnà cum alia multa ſuæ ciuitatis
ſobole, quæ ſe ei adiunxerat, mitteretur, ſéque
Fabro ad aliquod ſpatium comitem præbuiſ-
ſet, narrabat, tanto ardore flagrantem illum
toto illo itinere ſe vidiſſe, cùm in omnibus
hoſpitijs, ac diuerſorijs, in vijs, in naui, cun-
ctíſque locis de diuinis rebus ſermocinaretur,
vt ad ſe audiendum cunctos traheret, & in ad-
mirationem ſui raperet.

De eodémque ad amicum ſcribit ità *Ca-
niſius*. *Illi nihil æquè in votis eſt, ac Chriſto coope-
rari in ſalutem animarum. Nullum ex illius ore
verbum, ſiue in vſu, familiaréque congreſſione,
ſiue dum menſæ accumbit, prodire audio, niſi quod
Dei honorem, & pietatem ſonet, neque tamen ob
facundiam audientibus grauis, ac moleſtus eſt.*
Hæc de *Fabro Caniſius* adoleſcens, cùm pri-
mùm virum Dei nouit *Moguntiæ*; quæ iam
ſenior, dum Procuratoris animarum abſolu-
tam formam deſcribit, affirmauit his verbis.

Talis vtiq; Procurator fuisse videtur P. Petrus Faber, *qui per varias nationes, obedientia duce, sic est peregrinatus, vt Christi bonus odor esset in omni loco, & secundùm Apostolicam regulam, proximo suo in bonum vbique placeret ad ædificationem. Hanc enim illi gratiam contulerat Deus, vt in omni conuersatione, adeóque in conuiuijs, atq; diuersorijs, & aulis Principum, bonus ille homo, de bono thesauro cordis sui, bona proferret: & cùm de rebus pijs more suo dissereret, profanos etiam auditores sanctè recrearet; Christíque negotium, sine cuiusquam tædio, & modestia iucundè ageret, ac promoueret.* Didicerat videlicet ab ipso Christo sanctis epulas condire colloquijs: nec, vt plerique, positis ante oculos cibi suauitatibus, fallebatur, sed ventre, ac palato superior, statuerat oportere sibi esse conuiuium, vbi lectio sacra non suppetat; diuini sermonis escam; non blandæ voluptatis illecebram.

Bellissimum ducebat esse; & *nostri ordinis* proprium, relinquere in omnibus domibus, & hospitijs, quò diuertimus, vestigium aliquod sanctitatis. Vbique enim consulendum hominibus esse, vbique plantandum, vbique colligendum, cùm debitores simus omnibns: & vbique nos spectet Deus, cuius famulos & administros esse nos voluit. Ideo committendum non esse, vt frustrà aliquid ad notitiam nostram, conspectúmque perueniat; quia Christus, quem sequimur, nihil in se frustra,

&

& inane permiſit; non rei cuiuſquam aſpectum, non vocis auditionem, non iter vllum, non ingreſſum, non ſtatum: eundémque, cùm quopiam diuerteret, nō temerè, ac fruſtra, ſed conſilio, ac ratione ad hos potiùs, quàm ad illos & oculos, & itinera direxiſſe: nec fruſtra, ac ſinè cauſa modò maritimū, modò terreſtre tenuiſſe iter; modò foris, modò domi; modò ſolum & ſecum ipſo, modò inter homines, & cum hominibus voluiſſe verſari. Nihil enim in eius actionibus inane fuiſſe, nihil ſuperuacaneum, nihil redundans: non ſeſſionem, aut inceſſum, non ſtatum, aut quietem, nihil denique temerè, & ſinè cauſa; vt ſuo nos erudiret, & informaret exemplo, nihil vt in nobis deprehendatur inane, nihil ſinè cauſa, nihil inutile.

Hoc *Faber*, exemplóque docuit, vt quocumque pedem inferret, non ſinè fructu referret, pręſertim in itineribus, ac diuerſorijs. Qui cum in *Hetruriam*, vt ex *Manaræo* nuper accepi, per *Senarum*, *Florentiæq;* fines haberet iter, hyeme ſæuiente, & ingruente nocte, ruſticum diuertit ad hoſpitium, quò & graſſatores ex inopinato mox ſexdècim, exuléſque facinoroſi, dum nocturnam àd quietem tecti aliquid vagi perquirunt, tumultuosè ſuccedunt. Accumbunt vnâ omnes, & vt genus hominum ſolet, dùm ventrem farciunt, eructabant ſermonibus ſuis obſcœnitatem omnem,

 cùm

cùm interim *Faber*, vt pauper, contemptúsque Sacerdos, tacitus sederet ad focum. Quē ex ea turba conuiua procax, & ceteris petulantior, animi causâ, verborum obscœnitate lacescens; *quid tu*, inquit, *de nostris his colloquijs, ac sermonibus sentis?* Cui *Faber*, *ego verò dudum mecum ipse recolo formidabile Dei iudicium, peccati turpitudinem, proposita impijs exquisita, & peracerba supplicia, denique statum omni miseratione dignum, in quo vos esse, magno meo dolore contemplor.*

Ab hoc exordio verba facere de his ipsis rebus tam ardēter instituit, támque ad viuum periculi magnitudinem, horrendum Dei Numen, impendentem singulas in horas mortem, gehennæ sempiternos ardores exprimere, & oratione depingere; vt homines procacissimi, maleficijs assueti, & omni vitiorum dedecore infames, animum extemplo mutarint, nec priùs indè recesserint, quàm apud virum sanctum, eo ipso loco, magno animi sensu sua *confessi*, & *detestati peccata*, nouæ vitæ inchoarint initium. Ità omnes incensi Deo ab igne *Fabri*, & è latronibus in Angelos versi, longè alij, atque accesserant, ab eo hospitio recesserunt. Tulit & piæ collocutionis fructū, cùm per *Galliam* in *Hispaniam*, *Hortizij* comes, vt suprà demonstrauimus, mitteretur. Quo tempore comprehensus à *Gallis*, vnâ cum Comitibus, & coniectus in carcerem, ipsum Arcis

cis custodem ad reconciliandum, placandúmque sibi Deum, & *confitenda* sibimet *peccata* conuerti.

CAPVT XIX.

Fabri prudentia in iuuandis proximis concione, & exercitijs spiritualibus.

Dicebat & interdum ad populum: sed in congressu, colloquióque familiari vir maior: in hoc ille ponebat omnia, in hoc hærebat, & habitabat: in hoc præcipua pollebat gratia. Obseruabat in prædicatione verbi Dei præstantissimum, & maximè tenendum oratori Christiano præceptum, vt is inter dicendum daret operam, vt idem esset spiritus in partu, qui fuerat in conceptu: hoc est, vt eodem animi sensu, eodémque affectu dicendo, agendóque pareret illa, quæ diceret, quo commentando, cogitandóque conceperat. Sæpe enim fieri, vt læto iucundóque animo pronuntiemus ea, quæ tristi, ac dolenti concepimus. Ex quo etiam illud efficitur, vt ea, quæ dicimus, minùs interdum audientibus prosint; quia non eodem animi sensu, eodémque spiritu, quo cogitata sunt, efferuntur.

Quocirca audiendum esse Doctorem optimum *Sanctum Spiritum*, & eius imitandam in nos docendo rationem; vt, quemadmodum ille ante dicendi tempus nos intus docet, ad

eundem ipſi modum, cùm ad dicendum acceſſimus, hoc eſt, eodem animi compuncti dolore, iiſdem gemitibus, eos, qui nos audierint, doceamus, ſi eorum animis, ac ſaluti, verè proſpectum, ac conſultum volumus. Hanc aiebat illorum verborum ſibi videri ſententiam, *Venit Jeſus in ſpiritu in Templum*: propterea, quòd Spiritus Dei, qui ad agendum nos impellit, noſtro non ſinit ſenſu duci; nec ſequi, & audire nos ipſos. Quod præceptum hominibus conuenit *Fabri* ſimilibus, qui recto ſe ad dicendum ſtudio comparant; tantóque interdum ſenſu, vt defatigati, effuſóque impetu, poſtremò in actione langueſcant. Nam qui ita dictionem adornant, vt futiles ſententiolas, ac verborum inanes floſculos conſectentur, iis nullo negotio, ſed malo ipſorum euenit, vt quo conceperunt ſpiritu, pariant; leuitatíſque fundant ſpiritum, qui præpararunt ſpiritum leuitatis.

Quos autem *Faber*, ſiue publicis, ſiue priuatis ſermonibus incitaſſet, taléſque ſenſiſſet, non modò voluntatis ardore, ſed magis etiam intelligentiæ præſtantia, vnde certior operæ fructus, & minimè dubia ſperaretur vtilitas, hos ad vſitata *Societatis exercitia* blandè, ac prudenter alliciebat. Idcirco ſapientiſſimum, & aptiſſimum quemque, cuius deinde p[illegible] ſpecta progreſſio, & huius præſidij tueretur authoritatem, & ad eius vſum ceteros incitaret,

his

his telis inuadebat: & ea extemplo de his *exercitationibus* fama surgebat, vt eas nec inuitati complures expeterent & sibi vltro deposcerent. Vnde *Canisio* oblata occasio, quæ suprà protulimus ad amicum scribendi; *authoritatis tantum habet, vt ei se spiritualiter informandos, multi Religiosi, multi Episcopi, Doctores multi tradiderint.* Et mox de se; *Quod ad me attinet, dici non potest, quemadmodum exercitationibus illis spiritualibus animum meum, ac sensus immutari, mentem nouis cœlestis gratiæ radijs collustrari, & nouo quodam vigore me affici senserim: sic vt etiā in corpus redundante diuinæ beneficentiæ copia, totus corroborari, atque in alium prorsus hominem transformari viderer.*

Erat *Vallisoleti* vir honoratus, ac diues, qui *Fabri* fama, & opinione permotus, supplex ad eum venit, vt precandi sibi viam, & certos locos ad commentandum traderet. Cui *Faber*, priusquam illum ad vsitatas *exercitationes* admitteret, satis habuit, contemplationis loco, *quatuor* hæc contrarijs contraria relata, ex sua & Christi collatione præscribere, *1. Christus inops, & ego diues: 2. Christus famelicus, & ego satur, ac benè pastus: 3. Christus nudus, & ego bene, ac decorè vestitus: 4. Christus fessus, ac defatigatus: ego laboris, & defatigationis expers.* Quæ cùm ille *quatuor* accepisset, ab eo digressus, velut ante pedes posita, & sæpe decantata contempsit. Expectabat videlicet

 ali-

aliquid reconditum magis: nec enim forsitan *Fabrum*, quem apud animum suum sibi iam formarat, inuenit.

Verùm diebus aliquot interiectis, cùm esset à propinquis ad conuiuium inuitatus, inter lances, & pocula occurrerunt animo contraria illa relata; & in eorum sensum, mentémque penitus intrauit, tam aperta earum rerum intelligentia, támque illustri notitia, vt præ suaui commiseratione Christi, cuius forsitan famem, cum varijs illis, iucundísque dapibus conferebat, conuiuis inspectantibus, erumperet fletus: tantus autem lacrymarum impetus fuit, vt ex epulis in conclaue discedere; & singultibus, ac ploratibus cedere sit coactus: vt satiaret se *pane lacrymarum*, & *vino compunctionis se potaret*: longè vtique iucundioribus, quàm quæ gustauerat, in humano illo, vanóque conuiuio.

Tum demum sensit, non fuisse ridenda, quæ suggesserat seruus Dei, quæ tantos motus, ac ploratus cierent. Ea est enim diuini verbi vis in ore Sanctorum, vt quamuis trita, & ante oculos posita videantur effari, relinquant tamen in animis infixos aculeos, & instar generosi seminis, quamuis pusilli, & perexigui, suo tempore vim suam prodant.

Redit igitur confestim ad *Fabrum*, & repentinos suos inter epulas motus, lacrymásq; commemorat. Sensit *Faber* paratum iam pe-

ctus

ctus ad accipiendos maiores satus, & ab humanarum rerum strepitu, curarúmq; tumultu, vocat hominem ad vsitatum contemplationis secessum. Hîc ille nouis lacrymis seipsum luget, & vitam deplorat anteactam; hîc *accurata, & humili confessione, repetitis à prima pueritia peccatis*, animam lauat, & vitæ alterius orditur initia. Denique duce *Fabro*, atque Magistro, multũ postea processit ad virtutis aditum, vt principijs reliqua consentirent. Nec mirum, tantos ab eo fructus *ex Ignatij* meditationibus, *Fabro* præceptore, perceptos, cùm in eis ritè, atque vtiliter suggerendis, *Fabro* ipsi primas *S. Pater* ex ijs, quos in *Societate* tum nosset, *Ludouico Consaluio* teste, deferret.

CAPVT XX.

Discretio Spirituum in Fabro, & peritia curandorum animorum.

POrrò in tractandis animis, eorúmque non modò cognoscendis; verum etiam curandis, sanandísque morbis, eximiam quandam suo vsu prudentiam comparauit. Etenim profitetur, numquam se acerbiore ægritudine, animiúe morbo fuisse tentatum, quin eodem tempore veram, & propriam eius curandi rationem, suppeditante Deo vim petendi, quærendi, atque pulsandi, repererit. In diiudican-

dis

dis autem animi motibus, siue de rebus suis, siue de alienis, & in pernoscendis spiritibus, artibúsque satanæ, numquam se, quantum iudicare potuerit, aberrasse: Nec diuina vnquã voluntate permissum, vt falleretur, præferentibus Deo, & Angelis, quos crebris precibus inuocabat, opportunissimum, & gratissimum menti lumen. Ergo ex vsu suo laborantibus ceterorum animis facilè medebatur, & habebat prompta cuique morbo remedia. Nemo enim melius alterum curat, quàm qui se ipsum curare didicerit: nemo rectiùs docet, quàm qui bene se ipse docuerit.

Nouerat vti naturis hominum & ingenijs: & ex periclitatis multorum moribus, atque naturis, artem tenebat, agendi cum vnoquoque propriam. Nam & cum ijs, qui toti hærerent in corpore dediti vitijs, & cooperti flagitijs; & cum ijs, qui sedis Apostolicæ autoritate contempta, praua dogmata tuerentur; & cum ijs, qui cùm emersissent ad frugem, studerent benefactis, & vitam cum virtute iam colerent; & cum ijs denique, qui ad amorem Christi totis animis, curísque conuersis, Euangelicæ perfectionis culmen expeterent: cum his, inquam, generibus omnibus, pro cuiusque moribus, ac conditione, propriè, ac sigillatim *Faber* agebat.

Ac vitiosis quidem, & facinorosis ad sua deploranda, & aperienda peccata comiter adductis,

ductis, multas, & varias in ipso *Pœnitentiæ Sacramento,* ne redirent ad ingenium, curationes admouebat. Norat quippe quantum in eo animorum præsidio; si ritè; & accuratè tractetur, efficacitatis, ac virium insit. Norat hanc vnam omnium; & præstantissimam esse Medicinam ad perdenda, & euellenda vitia radicitus. Et extant eius, de ea ritè admouenda, *Cornelio Vishauao* tradita præcepta saluberrima: &; si tempora illa non tam limatæ sanctitatis spectes; haud in vulgari sita prudentia: ceterùm limatioribus hisce temporibus, cùm alij alia ea de re non minùs piè, quàm doctè, prudentérque conscripserint, vulgaria forsitan, & iam vsu contrita.

Ex quibus tamen paucula delibare non pigebit, quæ vsum eius ostendant, & gratiora fiant tanti autoritate Viri, atque iudicio. *Fuerit ex vsu,* inquit, *confirmare pœnitentes, vt quæ maximè eorum onerant conscientiam, ea primùm expromant; vtque explicatum quodq; erit, opportunis interrogationibus te iuuante ad necessarias conditiones aperiendas; ad aliud item è grauioribus, tum ad aliud, gradus fiet. Vbi autem quæ succurrebant, omnia confitens aperuerit, tum licebit Præceptorum, aut quo alio malueris ordine, ne quid prætereatur, cetera percunctari.*

Prouidebis tamen, ne te interrogante, quisquam vitia, quæ ignorat, ediscat. Statim vt crimen audieris, ex quo satisfaciendum cuipiam sit,

vt in re, famaue reponenda, antequam vltrà progrediaris, ne surrepat obliuio, satisfactionis statue, & iniunge modum. Apprimè necessarium est, interrogari homines de vitæ sua, studiorúmque consilio, ac fine: quorsum viuant, quorsum literas, negotia, aulas sectentur, quorsum faciant rem, & similia; ne scilicet in rei totius summa erretur. Traducendus quisque est ad virtutes, vitiis, quibus irretitur, contrarias: benéque animatus, suppeditatis auxiliis, dimittendus.

Quòd si id recta via effici nequeat, velut in amoribus fœdis, & grauibus inimicitiis, auerte indè, & auoca hominis cogitationem, loquere de morte, de beneficiis Dei, mone vt gratias agat, Deúmque collaudet, quòd ei illa, atque illa donâ tribuerit. Vbi enim per hæc ad timorem Dei, vel euexeris, per se se excident, quæ quasi magna ante tenebat. In remediis prima sunt frequens Eucharistia, atque confessio apud vnum, eumdemque Sacerdotem. Summo studio curabis, vt ad maiorem virtutem, qui emersere è cœno lætalium criminum, per assidua incrementa ducas.

Quæ bona quidam faciunt, velut orationes, eleemosynas, instituendi sunt, vt faciãt benè. Docebis itaq; orare triplici illa via, per Christi Domini mysteria, & capita Christianæ doctrinæ, & litanias: in hísque tum gratias agere, tum veniam petere, tum necessaria dona poscere sibi, aliísque, viuis, ac mortuis. Interim tamen exiguum ne putes pretium operæ, quem nequeas altius attollere,

intrà præceptorum diuinorum cancellos cohibere super omnia caue, ne tædium capiat te tam sancto in opere, in quo Christum repræsentas, peccatum mundi tollentem.

Supercilium quoque detestare pharisaicum, qui mansueti Christi locum tenes. Erit quidem interdum agendum duriter, sed videndum est, vt exitus dulcis sit. Ac ferme, nisi forte cum obstinato, qui nequaquam absoluendus sit, agas nemo ità dimittendus, quin libenter sit rediturus.

CAPVT XXI.

Hæreticorum sanandorum ratio.

IAm sanandis *Hæreticorum* mentibus, & obstinatis mitigandis ingenijs habebat suas itē reconditas artes, quas cùm vsus esset, vtiliter, & fructuosè proferret. In primis vrebatur dolore, voluens animo calamitatem, ac pestem animarum immanem, quæ ex errorum tartareis hísce venenis latissimè grassabatur. Reputabat, quæ inferrentur damna animis sese purgantibus, quorum suffragia impugnarentur: quot, quantáque sacrilegia susciperentur, sacrarum contemptu rerum, contra quas bella impia gerebantur: quantam per contumeliam, Ecclesiæ Antistitum protereretur autoritas: quàm ferax illud odiorum, rixarum, maledictorum, inter populos, inter ciues, inter domesticos seminarium esset: quàm ingens

por-

porta licentiæ, impudentiæque agendi, & dicēdi, quicquid libido ſuggereret, panderetur.

Quæ & alia aſſiduè ſecum reputans, opis ferendæ ardens ſtudio, incitabatur ad labores, confirmabatur ad cõnſtantiam; exacuebatur ad induſtriam.

Incidi ego in eius præcepta quædam, de agendi ratione cum hoc hominum genere, quæ rogatu *Lainij*, occupatâ *Faber* operâ, & curſim edidit: quibus tamen nihil in eam ſententiam videtur ſcribi potuiſſe prudentius. Ea continentur epiſtola quadam ad *Lainium* ipſum, cuius exemplar ex hiſpano, quàm fideliſſimè redditum, huc adſcribam.

Gratia & pax Redemptoris noſtri ſit ſemper in cordibus noſtris.

Quod à me ſæpius per literas poſtulaſti, vt vias aliquas iis traderem, qui velint inter Hæreticos *alienæ prodeſſe ſaluti, nec ſuæ tamen obeſſe, iuſtis ego de cauſis necdum reſpondi: tum quia nondum ſatis ad cogitandum ſpatij datum eſt; tum quia à rebus domeſticis nulla quies: accedit etiam, quòd ex imbecillitate præterita, minus adhuc eſt firma manus, vt ea ad ſcribendum commodè vti queam: &, quod caput eſt, nihil in mentem venit, quod ad rem faciat. Scribam igitur ea dumtaxat, quæ ſuccurrunt ex tempore. Ac* primùm *quidem iis, qui prodeſſe velint huius ætatis* hæreticis, *videndum eſt, vt magna aduersùs eos charitate præſtent, eóſque verè diligant, pulſis ex animo cogitationibus*

illis,

illis, quæ quoquo modo illorum apud nos existimationem imminuant. Proximũ *est, vt eorum, nobis adiungamus animos, voluntatésque captemus, sic vt ij vicissim nos ament, & de nobis optimè sentiant: id autem facilè consequemur, si eos comiter alloquamur, & in familiari sermone de ijs rebus duntaxat agamus, de quibus inter vtrosq; conueniat, omni altercatione sublata, vbi pars videlicet altera alteram videatur abijcere, vel deprimere.*

Agendum quippe ijs de rebus est priùs, quæ voluntates conglutinent, atq; coniungant, quàm de ijs, vbi sententiarum inter se pugnantium dissimilitudo nascatur. Quoniam autem hæc Lutheranorum *secta, filiorum est subtractionis in perditionem, & priùs in eis rectè agendi pietas, quàm recta fides extinguitur, faciendus est gradus ab ijs, quæ pertinent ad rectè sentiendum secundùm affectum, ad ea, quæ faciunt ad rectè credendum: secùs vtique, ac olim in Ecclesiæ nascentis exordio, cùm primùm homines conuertebantur ad fidem.*

Quo sanè tempore, fide primùm, quæ est ex auditu, mentes erant imbuendæ mortalium, & ab erroribus reuocandæ; deinde sensim deducendæ ad rectè sentiendum de moribus, operibúsque susceptæ fidei consentaneis. Si quem igitur suscipiamus curandum, qui non modò prauitatis erroribus, verumetiam perditis moribus sit imbutus, omni insinuatione vtendum erit, vt eum auocemus à vitijs, priusquam verbum vllum de prauis eius opinionibus faciamus.

Ac mihi quidem vſu venit aliquando, vt ad me Sacerdos accederet rogans, atq; obſecrans, vt ſuas opiniones de Sacerdotum coniugio ſanè falſas, ſi qua eſſet, ratione conuellerem. Ego verò cùm familiariter in eius me ſermonem inſinuaſſem, dediſſémque, ille mihi ſe totum aperuit. Deprehendi eum vitam agere in morte peccati, multos iam annos meretricijs amoribus irretitum: perfeci tamen, diſputationis pugna remota, vt vita priore damnata, ad frugem ſua voluntate rediret. Is ſimul à peccando diſceſſit, Deóque adiuuante, muliercula tandem caruit, continuò ſua ſponte, nulla illata Catholicæ doctrinæ mentione, conciderunt errores omnes, vt qui ex inquinatæ illius vitæ ſordibus, & ortum habuerant, & progreſſus.

Quoniam autem in ceteris Lutheranorum *erroribus, is eſt fermè communis, vt humanas actiones, ac facta ſuis meritis ſpolient, contemptiſque rectè factis, omnia in fide reponant; idcirco faciendum nobis eſt, vt in eorum congreſſibus, atque colloquijs, ab operibus, ac rectè factis progrediamur ad fidem, ijs perpetuò ſermonibus inferendis, quibus eorum ad amorem, ac ſtudium excitentur. Vt, cùm negat* hæreticus *Eccleſiæ licere, propoſita capitalis peccati pœna, quemquam alligare pſalmodia, vel liturgiæ; tum iſti adhibenda eſt cohortatio peracris, qua cùm ad orationis, ac Miſſæ, tum ad alia huiuſmodi incitetur officia: quoniam iſte ab audiendi ritè ſacri, pſallendíue pietate certis, ſtatutíſque temporibus priùs excidit, quã à fide.*

Ob-

Obſeruandum eſt autem ſanè diligenter id, in quo Lutheranorum *duces, Miniſtríque niti ſolent, cùm aduerſus Eccleſiæ præcepta, ſanctionéſque ſanctorum Patrum, ſuos tuentur errores: id autem eſt, nimia imbecillitas virium ad obtemperandum, ac tolerandum aliquid propter Deum: ità vt eis Eccleſiæ leges, atque præcepta, ſupra vires, miniméque ferenda videantur. Quocirca ad iſtos erigendos, & animandos, plena ſpiritu cohortatione opus eſt, vt in ſpem redeant, & confidere incipiant, fore vt & ipſi queant non modò quicquid imperatur, verumetiam longè maiora, Deo adiuuante, præſtare. Atque hîc ego ſic exiſtimo, ſi quis efficacitate doctrinæ, aut ardore ſpiritus, perſuadere* Luthero *poſſet, vt excuſſis ex animo prauis ſuis cupidinibus, & recepto religionis vrnatu, ſeſe alacri quadam parendi voluntate ad ea, quæ imperantur, explenda, & facienda conuerteret, fore vt eo ipſo, nulla adhibita concertatione,* hæreticus *eſſe deſineret.*

Quanquam iſtuc quidem maiorem quandam vim ſpiritus, copiámque deſiderat: & multo igne diuino opus eſſet, vt ad hanc ille ſubmiſſionem animi, ac tolerantiam, conſimiléſque virtutes, quas tanta hominis mutatio poſtulat, perueniret. Quod quoniam ſine præcipua quadam Dei ope, perditis in hominibus, & iam prorſus euerſis, fieri nullo pacto poteſt, idcirco perexigua ſpes eſt, ac penè nulla, reducendi id hæreticorum *genus ad ſanam mentẽ. Quiſquis autem nullis alijs ſermonibus, atq; collo-*

quijs, nisi de instituenda rectè vita, de virtutum pulchritudine, de orationis studio, de supremo vitæ die, de æternitate gehennæ, déque alijs huiusmodi rebus, quæ vel ad emendandam ethnicorum vitam pertinent, cum hæreticis *congrederetur, ne ille multo magis eorum animis ac saluti consuleret, quàm si eos authoritatum vi, & rationum copia conaretur obruere.*

Denique summatim vt dicam, id hominum genus, cohortationibus, & opportunis monitis eget, ad componendos mores suos; & ad suscipiendum metum pariter, & amorem Dei, amorémque benefactorum; vt hac, veluti medicina, suis illi imbecillitatibus medeantur: fastidióque rerum diuinarum, & euagationibus mentis innumeris, quibus inter cetera mala, morbósque laborant: quæ non continuò mentis apicem, intelligentiámque, sed priùs pedes, manúsque cùm animi, tum corporis petunt. Iesus Christus, redemptor vniuersorum, diuino suo spiritu eorum feriat, leniátque præcordia, qui videt verbum suum, in chartis scriptum, nequaquam esse ad permouendas hominum mentes satis.

Non dilatabo orationem meam. Tantùm rogabo, animum vt spectes meum, obsequendi cupidum optimo tuæ mentis studio, quo adductus hoc me rogasti. Cùm plus otij nactus ero, plura forsitan in hanc sententiam. Quamquam haud scio, an huc etiam reuocari possint omnia.

His prudentiæ præsidijs, & si *Germaniam*

Faber

Faber pro derelicta, ac propè deposita iam habebat, eam tamen vt curaret, recrearétque, plurimùm laborabat: & sanè per eum vel maximè stetit, vt suprà demonstrauimus, quo minus *religio* iam *Coloniæ* nutans collaberetur. Eodémque impulsore, & auctore Viri principes excitabantur ad Spem, totius restituendæ *Germaniæ*: quàm cùm in *Lusitaniam* migraturus, *Ignatij* iussu, relinqueret, quanto cum illius incommodo, damnóque reliquerit, grauissimis ad eundem *Ignatium* literis testatus est *Iaius*. Conijciebat acutissimè morborum naturas, ad eam curandam, iuuandámque *Nationem*: & *hæreticorum* tenebat artes, atque fallacias, aperiebat fraudes, redarguebat insidias. Obseruabat eos, qui ab Ecclesia desciscunt, consueuisse *primùm* in ijs officijs, muneribúsque torpore, quæ sunt secundùm gratias Dei, & differentes eius donationes; ac proinde paruipendere, in minimísque ducere, quicquid non suo ipsi iudicio, ductúque repererint.

Ità fieri, vt suæ fidei, suæque spei rationes, causásque requirant, omnia in dubium, incertúmque reuocantes; istóque modo effundant, quicquid in eis à Spiritu Sancto infusum est muneris atque doni, & veram fidem, quæ fide Catholica, & sanctorum Patrum auctoritate nitebatur, abijciant. Quibus Dei donis effusis, tum demum suum quemque dogma procude-

re, & ex suo sensu, iudicióque sibi Fidem fingere: conquirere enim per seipsos rationes, atque argumenta complura: eáque item per se discutere, atque expendere: scrutari curiosè locos diuinorum codicum, & eorum enudare sententias, vt propriam, priuatámque fidem, hoc est, omnem errorum prauitatem, fecémque colligant. Eodem modo vbi quempiam ad sua dogmata, opinionésque pellicerent, ante omnia dare operam, vt eum diuino fidei lumine, ac donis cælestibus spolient.

Quippe ab eo, tanquam principium, & fundamentum hoc *primùm* astutè poscere, vt omnem animi affectum, perturbationémque (sic enim impij interpretantur Catholicæ fidei constantiam) tantisper exuat, & se quadam in æquitate constituat. Quid est autem affectum animi ad eorum normam, regulámque deponere, nisi fidem Catholicam ponere, atque abijcere? simplicitatem exuere, deserere humilitatem, deditæ, captiuæque iam mentis in obsequium sanctæ fidei? Qua ex captiuitate simul ac isti quempiam abduxerint, tum ab eo insuper petunt, vt ex sacris literis, oraculísque, & inuentis (quamuis hebes, & imperitus sit) ab se se rationibus, fidem quærat, nullo adhibito iudice, præter se. Vbi verò in eum iam locum quispiam venit, vt veram Catholicámque fidem perdere, vel perdidisse se sentiat, tum suadent etiam atque etiam (ad

maio-

maiorem ſcilicet Dei, quem tentant, iniuriam, & ſuas fraudes ſpecioſiùs obtegendas) fidem à Deo poſcat, & vim rectè iudicandi de diuinis oraculis, expendendíque ſapienter pondera, ac momenta rationum: cùm fides ſit munus Dei, nec omnibus impertiatur. Atque in hunc modum miſeri iſti falluntur, & fallunt. *Errantes*, vt Paulus *2. Tim. 3* ait, *& in errorẽ mittentes.*

Quamquam autem in pertractandis hæreticorum mentibus leniſſimus Faber erat, & tanta in eos charitate, quantam ſupra meminimus, tenebatur; tamen, vt olim *B. Antonius*, & eos, & eorum omnia, ſic abhorrenda pijs, Catholicíſque cenſebat, vt ne tum quidem audiendos eſſe diceret, cùm recta præciperent: negarétque diuinæ ſatis Maieſtati gratum, vt eorum ad nutum, voluntatémque vel inſtitueretur aliquid in Eccleſia boni, vel meliorem ad formam reuocaretur. Vt enim multa vera interdum dæmones, non tamen veritatis ex ſpiritu confitentur: ſic illos, etſi multa interdum bona & ſalutaria præcipiant; ea tamen, quoniam non bono præcipiuntur ſpiritu, minimè grata, & accepta eſſe Deo. Hæc erat *Fabro* agendi ratio cum *hæreticis*, atque hæc ad eos noſcendos, atque ſanandos præcepta tradebat.

CAPVT XXII.

Agendi ratio cum ijs, qui emerſiſſent è vitijs.

QVi verò timorem Domini iam edocti, pietatis ſtudijs, & rectè factis inſiſterent, ij non modò, vt in ſuſceptis vitæ rationibus permanerent, verùm etiam vt & ipſi meliores euaderent, & alijs eſſent ad Salutem duces, elaborabat. Hos præparabat ad maiora, hos ad Euangelicam perfectionem excolebat. Cuius vis tanta erat, vt interdum ad Dei famulatum vel cunctantes, ac tergiuerſantes, quemadmodum in *Maximiliano Capella l.1.c.15.* ſuprà demonſtratum eſt, verbo duntaxat impelleret: aliíque ad eum in *Societate* ſequendum, vt *Ioannes Nunnius*, nocturnis incitati ſint viſis. Quo autem faciliùs, qui ſemel cœperant è virtute vitam fingere, ad perfectionem vocaret officij, *Sodalitates*, ac cætus excitabat, quos ſuis muniebat legibus, ad diuturnitatem pariter, & diſciplinam: vt ſupra de *Sodalitate* illa *Parmenſi* narrauimus.

Quæ verò neceſſaria cuique putaret, ad vitam rectè inſtituendam, *quinque* complectebatur hiſce *capitibus*. *Ante omnia* recogitandos in amaritudinie animæ cunctos exactæ ætatis annos, expiandóſque generali confeſſione apud peritum, prudentémque Sacerdotem. Quod quo melius fiet, eo plus conducet ad nouæ vitæ rationem, vt vinum nouum mittatur in vtres nouos. *Deinde* ſingulis diebus veſperi, ante quietem, ſaltem dimidiatam horam cōſcientiæ recognoſcendæ tribuendam,

vbi

vbi non modò diei commiſſa, ac prætermiſſa inquiras, téque coram Deo tuo reprehendas, & emendationem in diem inſequentem proponas; ſed etiam deſiderium excites, ad progreſſum in calle iuſtitiæ, nouas aſſumendo, vel interiores pietatis, vel exteriores exercitationes: aut, ſi tam multæ ſuſceptæ ſint, vt multiplicari minimè oporteat, in vſitatis obeundis inſtaurando ſpiritum, & augendo.

Sub hæc componi negotia, ac digeri poterunt, quæ poſtridie, ſiue diuina, ſiue humana, ſis tractaturus. *Tertio loco* ſtatuendum dicebat tempus, quo ſacroſanctum Altaris ſacramentum repeteretur: quod ipſe octauo ferme quoque die faciendum putabat. Simúlque habenda in libello deſcripta, tum communia Dei, atque Eccleſiæ præcepta: tum quæ ad quemque pro ſui officij ratione pertineant: ſingulíſque diebus ea omnia perlegenda. *Ad hæc* quotidie certa aliqua pietatis obeunda munera, ſiue ad corpus, ſiue ad animum ſpectantia: ſuúmque impendendum orationi ſpatium, quæ per Chriſti myſteria, & litaniarum ſeriem fiat. *Extremum caput* erat inæſtimabilis momenti: Figenda animo, & habenda ante oculos, & quaſi ſemper ad manum, decreta quædam Philoſophiæ Euangelicæ, ex quibus conſilia, & actiones cunctæ regantur, vt, *enitendum cuique ad ſui victoriam, conſeruandam nouiſſimorum memoriam: tollendam quotidie*

crucem: esuriendam, sitiendámque iustitiam, id est, excitandam virtutis auiditatem. *Gaudendum, cùm variæ in nos tentationes inciderint. Retro numquam respiciendum*, & alia modi eiusdem.

Inituris autem cætum aliquem, *societatémque*, præcipiebat, vt primum illum initiorum spiritum, bonámque opinionem, quam de singulis *sodalibus* animo imbibissent, omni ope studióque retinerent. Quòd si quando ita accideret, vt vel hanc, vel illum amitterent, nũquam conquiescerent, quoad ea recuperarent: persuasúmque penitus haberent, vitio suo fieri, quominus bene sentire de vnoquoque pergerent. Eosdem enim *sodales* esse, & fortasse meliores, quàmquos in eo cœtu reperissent initio; se autem potiùs commutatos, & deteriores effectos.

Eadémque ratione si quem fortè næuum, culpámq; grauiorem in eorum quopiam animaduerterent, non idcirco voluntatem illam, quam erga eum habebant, abiicerent: nec in animum amari aliquid, vel perturbationis admitterent, quod fraternæ charitati, & tranquillitati mentis officeret. Caueréntque ne quem non modò lingua, sed ne mente quidem temere iudicarent, memores illius Christi vocis, *Homo, quis me constituit iudicem inter vos?* se séque identidem sic admonerent, Quid tu vitam iudicas alienam, cùm Præpositorum

istuc

istuc sit, non tuum? Tuum autem non nisi tuorum esse iudicem delictorum: quibus iudicandis næ tu satis habebis negotij, si nihil tibi indulgere, nihil volueris assentari: Senecæque vocem illam propositam semper habueris, *Aliis parce, tibi nunquam*.

CAPVT XXIII.

Cum imperfectioribus qua agendi ratione vteretur.

RESTAT iam illud quartum, qua significatione prudentiæ se gereret aduersus eos, qui religiosæ vitæ meditarentur exordium. Atq; vt de *Societate* propriè loquar, quam peregrè versanti commendarat *Ignatius*; quotquot in eam cooptabat, & multo adscribebat delectu, & inter initia quàm primùm, tum videlicet, cùm calebant, ad susceptæ vitæ rationes instituebat. *Ignatium* in *Fabro* aspiceres, cùm tyrones instituendi, tentandíque artes animaduerteres. Omnia autem tentationum genera, ad effingendam in ijs præstantis cuiusdam *obedientiæ* formam, referebantur. Norat enim, & iam persuasum penitus habebat, frustra omnem laborem suscipi, nec ex *Societatis* spiritu fingi mores, nisi in *obedientia* diu, multúmque elaboratum esset.

Huc igitur pedestrium itinerum, huc longæ

gæ peregrinationis incommoda, vt in *Ioanne Aragonio*, & *Aluaro Alfonſo* ſuprà demonſtrauimus, huc Noſocomiorum nauſeæ, pedoréſque, huc intempeſtiua & inopinata reprehenſio reuocabantur: vt, quo duriora nouiſſimus quiſque perpeti conſueſceret, eo firmiora religioſæ *obedientiæ* fundamenta ſtatueret.

Louanij quidem *Cornelij Vishauæi*, quo illuſtrior, totáque vrbe nobilior pietas, virtúſque iam erat, eo illam *Faber* pluribus tentandam experimentis, & priuatis putauit, & publicis. Cùm in ipſiuſmet *Cornelij* diuerſaretur ædibus, exercebat eum per *Stradam* longè ætate poſteriorem, nec dum ſacris initiatum, & adiungebat concionaturo pediſſequum Sacerdotem, vt clepſydra, in manus ſumpta, de ſuggeſti gradibus coràm populo dicendi ſpatia metiretur. Sæpe etiam hominem increpabat, iure iniuria: Sæpe domeſticorum in auribus, oculíſque, quo maiore illum rubore perfunderet, accuſabat. Quibus in tentationibus quanto erat ille ſedatior, tanto hic in periclitando conſtantior.

Diuerterant apud *Cornelium* negotiatores honeſti, *Fabri* cauſa; quos cùm *Cornelius* conuiuio exciperet, & vnà omnes accumberent, vnus ipſe non accumbebat: quod demiratus ex hoſpitibus quidam, percunctari cum cæteris cœpit, cur non accumberet herus. Cui *Faber*,

ber; sinamus, inquit, *mensæ ministret; hospes enim noster est.* Alias etiam ad explorandam in omnem partem æquitatem animi eius, atque constantiam, mutabat ea, quæ deprimebant, cum ijs, quæ tollebant animos, & augebant, & probra vertebat in laudes, dedecora in reuerentiam. Interdum verò iubebat eum aliquid exscribere; quod cum ille, vt poterat, exscripsisset, *Faber* eo conscisso, tanquam malè, vitiosèque descripto, iubebat eadem iterum, sæpiùsque describi: & quò plures haberet ansas ad reprehendendum, modò literarum apices inuenustos, modò crebras lituras, quæ scripturæ speciem obtererent, vitio dabat; nunc obliquos linearum ductus, nunc aspersas papyro maculas, & atramenti labes vituperabat.

Obseruans interim velut ex insidijs, num quod impotentis animi verbum ex ore excideret; numquid ab eo fieret turbulenter, & iracundè. Consueuerat secundùm cenam ei præscribere, quæ postridie ab eo geri vellet: & ad periclitandam accuratiùs *obedientiam*, plurima ei in eum diem, quæ certo ordine, & ratione digereret, imperabat. Iubebat, verbi causa, iter aliquod ab eo suscipi, & simul viarum numerum & ordinem perturbatissimum describebat, quem in eo itinere conficiendo seruaret: mandabátque negotium aliquod, & quibus simul id verbis gereret, peruersis-

sci-

ſcilicet, ac præpoſteris, imperabat.

Exacto die rationem mandatorum, & præſcripti ſimul ordinis repoſcebat: vtrùm in conficiendis negotijs viciniora priùs loca, quàm remotiora ſuo arbitratu, an priùs ſe in hæc, quàm in illa præſcripto ex ordine, contuliſſet. Similíque ratione, vtrùm hæc & illa verba, quemadmodum à ſe acceperat, eodem ordine, reddiſſet, an commutato ordine, ſuum ad arbitrium expoſuiſſet. Pugnantia quoque, & quæ fieri vno eodémque tempore, ab eo nullo modo poſſent, imperare, conſueuerat, vt quem afferret diuerſa inter imperia conatum ad parendum, & obtemperandum, ex ipſa animi pugna, atque ancipiti cura perſpiceret. Ita quotidianis hiſce periclitationibus præcipuam in eo *Societatis* laudem, & explorabat pariter, & incitabat. Quanquam hæc non eodem cum quouis tenore, ſed aptè pro cuiuſque vſu gerebat: ſed vt à præſtigijs quibuſdam meridiani Dæmonij *Cornelium* liberaret, egit cum eo moroſiùs.

Apprimè ſalutaria ſunt religioſæ vitæ communitatem ineuntibus, quæ *Aluaro Alfonſo* monita dedit.

Si vis, inquit, *in cætu multorum viuere, cum quibus cor vnum, animámque vnam, & reliqua omnia æquum eſt habere communia, habeas perſuaſum neceſſe eſt, te eius cætus, & corporis membrum eſſe, quod in his, quæ Dei, vel Eccleſiæ præceptis*

ceptis non imperantur, vitam, actionésque non habeat, nisi ex corde, animáque catus eiusdem. Proinde hoc tanquam fundamentum pone, enitendum tibi esse, vt ità componas te, ità alios, vbi opus sit, vt communis consensio semper adaugeatur. Quod perinde est, ac si dicas, corpore vti volenti, incolumitati corporis consulendum. Sed aduersus satanam, qui pacem, vt pretiosissimam nouit, ità pessimè odit, & insectatur, his amare præsidiis inductio primùm animi *necessaria est, qua planè statuas velle semper defendere, excusare fouere tui fratris voluntatem, atque sententiam, contráque premere, & infringere tuam.*

Deinde *quantumuis rationi consentanea videantur, quæ tu vis, aut loqueris, vbi fratris voluntas ratione dissentit, noli contendere. Síque succurrat, à te stare rationem; responde, fortasse à Deo non esse, vt de opinione tua bene sentias, malè de aliena. Item nullam esse rationem minuendæ charitatis, & pacis: quam haud dubiè tueri magis, quàm tuam debes rationem.*

Præterea; *vbi ad te emendare non pertinet, conuerte oculos ad ea solùm, quæ socij habent laudabilia; in te autem solùm contraria inspice. Quòd si non solum tibi, sed etiam externis videatur quispiam fratrum ineptus, imprudens, molestus, vel inde suspectum habe iudicium tuum, quòd cum iis consentiat, qui pleraque mundi oculis intuentur.*

Denique *quicquid absurdum apparet in fratre, & ab eo seiungit, cogita absurdius esse in ani-*

ma

ma tua iudicium, quo absurda illa iudicas: ac recordare, qui tales ineptias, vel imbecillitates obseruat, ipsum fieri ineptum, ac nihili: vt contra, qui erigit ad diuina mentẽ, in iisque habitat, erectus ipse, & excelsus euadit. Offensiunculas statim elide, ex illóque Apostoli monitu, sol non occidat super iracundiam vestram, ne *quieti te des, antequam fratri reconcilieris, eique ipsi simpliciter animi tui commotionem aperias. Id est* colaphum Cacodæmoni impingere, *cui reconciliatio, & demissio illa acerrimum dolorem, ac probrũ inurit.*

Iam verò ad ceterâm disciplinæ custodiam, quemadmodum te habeas primum tecum, dein cum superioribus, & paribus, & inferioribus, & externis, breuiter accipe. Primum persuasum habeto, in perpetuâ tibi pugna versandum, contra procliuitates carnis tuæ, & sensuum externorum; contráque prudentiam propriam tuam, & memoriam, & voluntatem. Porpria hæc voco, cùm è tuo spiritu, non alieno, id est, Dei, & communitatis existunt.

In perpetuo ipitur perseuera conflictu, ad victoriam enitens tui, conculcans te, abiectéque & contemptim accipiens, & includens te intra te, & transiliens te, & erigens suprâ te.

Cùm superioribus sic ages, vt semper in tui demissione, & illorum veneratione proficias.

Æqualibus tuum præbe dexterum latus, & ab eorum nunquam sinistro recede: hoc, & tua cum illis læta ex æquo partire, in duris verò eorum, & asperis,

asperis, vel potiorem partem assume. Si quibus præponeris, memento eorum rationem tibi esse reddendam; & hoc stude, vt patientia antecellas, & auctoritate, quæ ex sapientia tua vera, & virtute nascatur.

In iuuandis proximis, idspecta potius vt elabores, quàm vt tuorum videas fructum laborum. Tuum est colere, serere, rigare, cetera Christo permitte, vt fructus quos, & quando velit, decerpat: tum solum angare, si quando labori peperceris.

Alium quendam; qui magno cum doctrinę nomine ad *Societatem* accesserat, his ad profectum erudit, & adhortatur. *Age in Christo, carissime, pergas confortari in eo, quod tam feliciter cœpisse diceris. Hactenus ipsum incipere propositum tibi, ac destinatum erat: Posthac in finem laborum oculus intendendus erit. Quandiu non inceperas, frustra quis te perseuerandi labore terruisset: & vana nunc spe lactareris, si quis coronam tuis, quamuis optimis, deberi cœptis, diceret: quæ nisi in fine nulli vnquam data est. Finis autem, & perfectum, in quodam significatu idem sunt.*

Profice igitur ad perfectum in omnibus. Si quid iam reliquisti, perfectè relinquito: si cui rei oculos claudere cœpisti, vel aures, aut quempiam aliorum sensuum, perfectè clauditο, numquam postea rebus eiusmodi aperturus. Si qua in re te submisisti, submitte in omnibus. Patientia quoque perducatur ad opus perfectum, vt dilateris in Domino, non solùm à dextris, sed à sinistris, Nec solùm modis dilate-

P ris

ris omnibus, sed pariter extendaris in omnem partem, sanctæ acquisitionis diuitiarum spiritualium. Paulus quæ retro sunt obliuiscens, ad ea sola, quæ priora sunt, se videtur extendere.

Nos qui nondum quicquam perfectè incepimus, debemus quadam ratione etiam ad ea, quæ retrò sunt extendi, vt ex omni parte perficiatur opus nostrum. Acquirenda enim nobis est illa ipsa, quæ dicitur, compunctio, atq; detestatio eorum, quæ retro sunt. Crescendum est in peccati, inanitatísque rerum mortalium, ac demum nostri cognitione; vnde suo tempore nascatur rerum spiritualiũ, & cælestium conspectus, pretium, atq; comprehensio, studium virtutum, & Dei amor. Hos quidem te inter fratres inter infima quærere, & vltima, atque minima, consectari libentissimè audimus. Nam magnitudo humanæ mentis non in eo est, vt magna ex suo sensu amet, atque amplectatur, magna, inquam, huius mundi, sed vt ad minima se se extendat. Amor crucis, ac vilitatis, spiritum hominis fortem ostendit, non autem amor potentiæ, aut magnitudinis.

Perge itaque exerceri in minimis, vt maxima æternæ vitæ promerearis, Non ignoras, apud Arithmeticos notam, quæ Cifra dicitur, nihil per se valere, verùm subiunctam numeris, incrementum ijs tanto maius afferre, quanto post plures ponatur. Quidni ergo nos omnes gaudeamus, qui nouimus te, qui numero nostro accessisti, de vilibus vitæ huius, tuum colligere pretium, ac valorem? Ama

minimo nomine appellari ab omnibus, si nomen bonum velis tibi comparare. Sta in vltimo loco, quandiu poteris. Sectare vilissima, & abiectissima officia: ex his enim gradum optimum in Christo Crucifixo tibi acquisieris; Christus Dominus, qui factus est obediens vsque ad mortem Crucis, humiliatus primùm vsque ad carnem est, quam sibi coniunxit.

Vtinam nos quoque sic descendamus, vt vilissima quæq; huius ministeria copulemus nobis, ad fouendam eam, cui nos deuouimus, humilitatem. Vtinam simul obediamus Præsidibus nostris, vsque ad mortem crucis. Hoc fortasse fiet, si exularit de finibus nostris, vt verbis tuis vtar, Tuum, & Meũ: *& non hæc solùm; sed si insuper exulauerimus* Ego, & Tu. *Et Iesus Christus, Creator, ac Redemptor noster apud nos, & in nobis, & per nos in ceteris regnet, qui regnat in semetipso cum Patre, & Spiritu Sancto in secula seculorum.*

CAPVT XXIV.

Scholasticos Societatis quales expeteret, & quales operarios.

HIs *Faber* tirones monitis informabat. Vbi autem *Societate* dignam cuiusque virtutem idoneis comperisset indicijs, tum remissis aliquantulum, nunquam tamen intermissis superioribus exercitationibus, totos neruos, atque vigilias in literarum studio iubebat in-

tendi: intelligebat enim quanti ad *Ordinis* eius referret existimationem, ac bonum, qui se totum animorum commodis dedicasset, vt medios inter homines singulari eruditione floreret. Proinde *Alnarum*, & *Canisium*, quòd literarum studio neglecto, totos se se in leuandos pauperes, & officia charitatis effunderent, meritò per literas reprehendit. *Non mihi*, inquit, *admodum probatur*, *quòd studijs vestris omissis, vos totos detis operibus charitatis. Res quidem sancta est, quòd pauperes excipiatis hospitio, sed danda vobis est opera, vt aliquos habeatis, quos tali ministerio substituatis.*

Ea de causa *Francisco Stradæ*, quem *Louanij* Philosophiæ inter studia conciones habere iusserat, ne qua studiorum suorum, in comparanda rerum, ac sententiarum silua iacturam faceret, ipsemet ea, quæ pro concione diceret, suggerebat. Et *Oliuerium Manaraum*, in medijs item Philosophiæ spatijs, stadióque versantem, ne quid eius studijs ea officeret interpellatio, recipere intra domesticos parietes priùs noluit, quàm vniuersæ Philosophiæ curriculum confecisset.

Quocumque habebat iter, discendi ardorem in suis fratribus incitabat, acriter simul adhortans, vt suis in studijs rectam mentem gererent, & gratiam sancti Spiritus identidem implorarent. Quæ *duo* ijs, qui versabantur de *Societate Lutetiæ*, adeò per literas commendabat,

bat, vt deesse mihi non possim, quominus literarum eius particulam, quæ ad manus peruenerunt, hîc attexam. Sic enim scribit.

Largiatur Christus Iesus vberem vobis gratiam, vt quò spectatis, recto cursu, velut arcu mentis semper intento, studia vestra referatis, & gaudere quasi quodam triumpho possitis, quem ad extremum deportabitis, si cum scientia Spiritu, sanctè quoque sentiendi Spiritum coniunxeritis. Quæ quidem expectatio desiderij mei, totiúsque Societatis, *tum demum explebitur Christo duce, cùm summus ille Magister, qui literarum disciplinas postremus infundit, perpetuus vobis quasi quidam præfectus affuerit, magistrorum dictata reddentibus, Is est, Spiritus sanctus: quo doctore, atq; magistro, quicquid tenetur, ac scitur, optimè scitur: sinè quo quisquis aliquid scire se putat, nondum nouit quemadmodum eum scire oporteat: Vt ipsa quoq; Christi Iesu, præstantissimi Magistri, verba, eius ore prolata, tanti Doctoris operâ, quò melius recolantur, & memoria repetantur, indigeant.*

Quid enim ille dixit discipulis suis? Spiritus, *inquit*, sanctus suggeret vobis omnia, quæcumque dixero vobis. *Nec modò* suggeret *dixit, sed priùs* docebit, *vt Magisterium sancti Spiritus indicaret, cuius munus est hominibus, quæcumq; ille dixerit, non modò* suggerere, *verùm etiam explanatiùs, vberiúsque* docere. *Ergo si Christus Magister noster, via, veritas, & vita nostra, suo vti spiritu, non modò ad sensum volunta-*

tis ac cordis, verùmetiam ad scientiam mentis, & intelligentiæ, nos voluit, quanto magis, in percipiendis ab homine disciplinis, necessarius eius putandus est vsus? Notum vobis S. Thomæ Aquinatis *exemplum est, qui consueuerat secum ipse non modo, quæ à Doctoribus audisset, adhibita precatione recolere, verùm etiam quæ nondum ab ijs acceperat, coràm hoc cælesti Doctore, priùs mente, ac cogitatione versare.*

Ergo & vos etiam atq; etiam monitos velim, vt scholas à Doctoribus explicandas, tanto & ipsi cum Magistro priùs animo percurratis: dein ab ijs explicatas coràm eodem perfecta reddatis, & memoriâ repetatis. Sanè vobis in Domino gratulor, quòd hac re longè nobis antecellitis, mihi, inquam, & similibus mei: quoniam priùs, quàm ad literarum studium vos tradatis, propositum iam habetis, quò cursum studij vestri, tanquam rectis lineis, dirigere vos oporteat. Quare cùm & principium, vnde omnis sapientia manat, & cursum rectissimum teneatis, haud ignotus vobis esse poterit vestrorum exitus studiorum.

Licebit igitur non modò tum, cùm finis studiorum erit impositus, verùm etiam in ipso studiorum cursu, vt fecistis in ingressu, animo esse quieto, atq; tranquillo, cuius tanti boni fons, ipsa videlicet est recta mentis intentio; quoniam ad eum rectà contenditis, qui vita est; & in quo tandem est vera quies. Quando autem recta ingredi via, quæ Christus est, iam cœpistis, necesse est, vt in ea quoq; tenenda

nenda acquiescatis; suscipiendis videlicet studiorum laboribus, in eodem Mediatore nostro Christo, qui idem & via, & veritas est, quæ à Patre exiuit, & ad Patrem rectissimis quodammodo lineis, cursúque rediit.

Est igitur, fratres mei, quòd & à vobis Deo grates agantur, nec minores exigantur à nobis: quanquam vt dicere institueram, defuit nobis talis ac tanta componendi, ordinandíque studij nostri facultas. Quippe existimabamus nos, in literis situm esse, vt ea nobis satìs, supérque suum & principium, & finem ostenderent; cúmque ignoraremus eum, qui & verè principium, vt bene ponerentur initia, & verè finis est, vt in eo velut anchora consiliorum nostrorum, atq; mentium, iactata consisteret; fieri non poterat, quin perturbato ordine, & sinè pace animi progrederemur. Itaq; nesciebamus vti bono literarum, & bonum, quod illa docent, arripere, perturbatione finis, atq; viarum dum vias pro fine, vicissímque finem pro vijs adhibebamus.

Hæc ad *Socios Parisienses Faber.* Idem solebat dicere, *nemini debere videri molestum, Dei causa descendere ad ediscendum latinam linguã, & spinosiores alias disciplinas.* Nam Christus ad linguam quoq; maternam ediscendam, notitia vtique, quam experimenti vocant, descendit: Neque eo solùm, sed etiam ad infantilis corporis imbecillitatẽ: vt paulatim augescerent pedes, manus, & cetera corporis mem-

bra. Quod ſi rectè conſideretur, etiam in nobis magnum videri poſſit; quanto igitur maius in Deo?

Æſtimabat permagni confeſſionum audiendarum ſtrenuam, ſolertémque patientiam: auebátque, vt ſuprà dixi, vigere in *Socijs* ſtudium illud *humilitatis*, & *charitatis*, vt vellent haberi, & eſſent in Domo Domini vice *ſcoparum*. Exiſtimabat autem confeſſario enitendum non modò, vt eos, qui ſe illi permittunt regendos, magis, magíſque ſemper ad ſanctitatem prouehat, ſed per eos pariter quàmplurimos iuuet. Inſtituendos enim eſſe, vt animabus, quæ poſt hanc vitam purgantur, ſuccurrant: vt ſceleratos conentur ad bonam reuocare frugem, vt opera pietatis, tum quæ ad corpus, tum quæ ad animum ſpectant, exerceant. Itaque animaduerterent, quantam ſibi facultatem Deus offerret, benignè multis faciendi, dum tam promptas, ac diuites pœnitentium ſubijcit voluntates: ſapientérque, velut boni diſpenſatores multiformis gratiæ Dei, quod cuique aptum ſit, ſtudentes, operam ſuam, & charitatem per alienas quoque manus longè, latéque ſpargerent.

Et ſanè præclarum eſt operæ compendium, quod mirificè in *Fabro* eluxit, quos habeas diſcipulos, formare magiſtros; Et vt quemque ad Deum vocaueris, amore incendere alios eódem trahendi, vt glorioſa catena fiat; tanquam

quam vi Magnetis imbuti annuli, & sequuntur, & trahunt.

Omnibus, qui se dediderunt Euangelisandi muneri, & animos quocumque modo sanandi, metuendum aiebat, ac prouidendum, ne qua per ipsorum periret incuriam. Namq; Dei patientiam multis impiorum vsuram vitę ad id reseruare, vt expectet, num quis eorum, qui animarum prouinciam suscepere, illos conueniat, & curare nitatur. Itaque gestiebat animo ad felices nuntios rerum, quas *B. Xauerius*, aliique *Socij* gerebant in *India*: magnopere cupiens *Societatem* in omnes tandem infidelium terras, & maximè in *Africam* penetrare. Amabat suauissimè nouellam hanc Christi Iesu cohortem, titulúmque *Iesu* nominis, quo tegitur, & ornatur, plurimi faciebat. Assiduis pro ea votis, ac precibus, frequentibus sacrificijs excubabat.

Per sanctissima quæque solennia eius primo loco meminerat: item fere in sanctorum anniuersarijs, qui religiosas familias condidissent: illud inter cetera orans, vt *Societas* secundùm voluntatem Dei, & Christi Iesu, ipsis bene iuuantibus Religionum Parentibus, sic virtute, numeróque augesceret, vt aliquid laboris, opísque ad omnes ordines, vel restituendos, vel conseruandos conferre posset: quos quidem sic reparari omnes, ac florere ipse cupiebat, vt cunctis sedibus, cænobijs, &

Monaſterijs priſca ſua dignitas, ac celebritas redderetur. Subijt aliquando timor, ne qua cuiuſpiam in ſeculo præſertim grauia admiſſa ſcelera toti obeſſent corpori, vt propter ea quicquam *Societati* calamitatis accideret. Itaque clamare cœpit; *Cedant, Domine, cedant non proſperè, quæcumque honori tuo, & animarum ſaluti contraria vnquam attentauerimus: in his autem, quæ bona fuerint, & ad pietatis ædificationem, ô Deus, ne quæſo memineris iniquitatum noſtrarum antiquarum.* Tam timida, ſeu potiùs tam prouida mater eſt *charitas.*

CAPVT XXV.

Religioſæ diſciplinæ cuſtodia qualis in Fabro.

HActenus de prudentia. Reſtat *religioſæ diſciplinæ cuſtodia*, quod erat poſtremo loco poſitum, non minore admiratione digna, quàm enumeratæ iam laudes. Habet enim admirationem,, eum, qui ſemper ſit verſatus in aulis, ſemper in cætibus liberæ multitudinis, *religioſæ tamen vitæ mores, & instituta perinde coluiſſe, quaſi nunquam è domeſtica diſciplina, numquam pedem è clauſtris extuliſſet.* Omnis autem diſciplinæ ratio, ſoluendis, quæ nuncupata ſunt, votis, maximè continetur. Huc leges vniuerſæ, huc mores ſpectant: vt *tripartita* illa *votorum* varietas ſemper intacta, & illibata ſeruetur.

Quæ

Quæ quanta fide reddiderit Faber, cum breuitate iam ſequar. Ac *Paupertatem* quidem habuit in amoribns, & in theſauris multo magis, quàm aurum, & Topazion plerique mortalium. Sanè ea fuit *patientia paupertatis* ornatus, vt, cùm pro more *Societatis* loco nullo conſiſteret: nec certas initio ſedes *Societas* vſpiam haberet, numquam tamen aut valetudinis, aut maioris ſui commodi cauſa mutarit hoſpitia: cùm tamen in pleriſque, quippe ruinoſis, minúſq; ſalubribus, valetudo cuiuſque periclitari poſſet; vt interdum neceſſe eſſet ibi capere de nocte quietem, vnde ſyderum ſpectacula, & nocturni cœli paterent iniuriæ.

Nunquam, ne in egeſtate quidem, oblata munera pro ſuis laboribus, ac vigilijs admiſit, cùm tamen id temporis paſſim id à Sacerdotibus iure fieret; nunquam nisi in egenos aliquid ab aliquo poſtulauit. Imò inter initia, ſimul ad animarum, & Eccleſiæ cauſas egredi, cæpit, quamquam nondum erat palàm aliquid à *Societate* decretum, nec dum ab ea lex vlla perſcripta, proprio tamen ſe Deo voto deuinxit, numquam ſe vel pro *Euangelio, Miſſæue ſacrificio,* vel pro *cognoſcendis, laxandiſque peccatis,* aliquid accepturum: ac ne annuis quidem fructibus, liberaliter oblatis, ſe ſe vſurum, nisi ab eo fortè coactum, cui repugnare, ſaluo officio, ac religione, non poſſet.

Hoc

Hoc ille *votum* inter inſignia Dei dona connumerat, qui tales ei vias aperiret conſeruandæ, tuendæque *paupertatis*. Itaque in *Caſtellam è Luſitania* profectus, in aulam Mariæ Luſitani Regis filiæ quam Hiſpaniarum Principi Philippo in matrimonio collocatam ſuprà diximus, ſui *voti memor*, quamquam & ſibi, & *Sociis* quotidianus ex curia commeatus mitteretur, eo tamen recuſato, non niſì tenui, eóque *pauperum* ritu quæſito ſe aluit.

Obrepſerat aliquando repentina quædam animo cogitatio, inſtantis ſibi rerum, quæ neceſſitas vitæ requireret, egeſtatis: ea verò ſpecie magnanimus vir, non ſicut quidam, qui laudant abſentem, præſentem horrent *paupertatem*, deterritus eſt, ſed tanquam amantiſſimæ ſponſæ delectatus aſpectu, magno ſtudio induxit in animum, ſe *quotannis* rebus omnibus, quæ præſentem ad victum, & cultum pertinent, *prorſus exuere*: nihil vt ſe ſpoliatius, nihil eſſet egentius. Itaque rogauit ex animo Chriſtum, quem ſuis in altari præſentem intuebatur oculis, vt quandiu vita ſuppeditaret, nullus abiret, aut recurreret annus, quo mens illa pariter non minimùm ſemel rediret: vt ſe, ac ſuos rebus planè cunctis, ad cultum, victúmque ſpectantibus nudaret, perfectiſſimæque expoliationis eius vſurparet experimentum.

Illud

Illud ſimul Dominum orans, vt lumen aliquod ſuæ menti præferret, quo intelligeret, eíne gratum, & è re diuina foret, ſi id ſponſione voti, & promiſſi religione ſanciret; hoc eſt, vt ſe *quotannis cunctis rebus præſentibus ſpoliaret,* & Deo decretam *paupertatem,* ad actionem, & vſum, ea quoque ratione reuocaret.

Omnino agnoſcebat iam pridem hoc Dei munus, & hanc ei mentem ferebat acceptam, vt vbicumque terrarum eſſet, oſtiatim ſibi, quæ ad ſingulas refectiones neceſſaria forent, emendicare percuperet: ſtudebátque ſolicitus eandem mentem alere, & has ſalubres cogitationes fouere, quibus perinde vteretur, ac rebus ipſis, cùm reipſa non poſſet. Cuius actio exercitatióque adhiberi cùm deſiit, ſenſim minui eius putabat amorem, & elangueſcere tantæ virtutis affectum; quia quantum de exercitatione detrahitur, tantum remittitur de amore. Ideo voluntatem, affectúmque animi, cùm facultas non ſuppeteret, excitabat: bonáſque, vt dixi, cogitationes aduocabat, quæ inſtar eſſent actionis, *& votæ paupertatis* quodammodo pabulum.

CAPVT XXVI.

Caſtitatis ſtudium.

CAſtitatem verò, quàm iam indè à puero Deo conſecraſſe narrauimus quanto ſtudio

dio coluerit, declarat in eius commentarijs gratiarum apud Deum actio, pro flagrantissimo eius virtutis amore, & pro eius igniculis puero adhuc iniectis. Quorum eo erat vis acrior in dies, quo magis feruor intendebatur ætatis. Intelligebat nimirum, quod in Collationibus Patrum *Coll. 12. c. 4.* præcipit *Abbas Charamon, vt tanto erga acquisitionem Castimoniæ desiderio, atque amore flammemur, quanto quis pecuniarum cupidissimus appetitor, vel qui summa honorum ambitione distenditur, vel qui intolerabili pulchræ mulieris amore raptatur, desiderium suum impatientissimo ardore optat expleri: & ità fieri, vt dum pro integritatis perpetuitate insatiabili cupiditate succendimur, desiderabilis despiciatur cibus, necessarius horreat potus, somnus denique ipse naturæ debitus respuatur.*

Auebat prorsus non *animam* modò, sed & *corpus* suum fieri *sancti Spiritus domicilium*, vt in eo, sicut in Templo suo, diuina bonitas habitaret, & in ipso corpore gratã sibi, & conuenientem sedem boni Angeli inuenirent. Itaq; orabat, vt boni Spiritus penitus permearent, ac possiderent animales, vitalésque Spiritus corporis sui: mali verò ac rebelles Angeli facesserent: nec quicquã in ijs loci sibi vendicarent. Declarabant item castitatis studium Angelorum implorata præsidia, præsertim eius, cuius custodiæ creditum se credebat: adhibitæque crebro preces ad obtinendam sancti-

monìam,

moniam, & cohibendum Angelum satanæ, quem perpetuam ad pugnam sibi datum, facultatémque virtutis, & ad obtundendos potissimùm gloriæ stimulos, iam pridem senserat. In hóspitijs, domibúsque recentibus, vicinorum omnium Angelos inuocabat, vt omnes, veluti facta manu, contra salaces Spiritus opem ferrent.

Noctu cubitum cùm discederet, armabat se perattentè sanctæ crucis insignibus, piéque ad Deum verba illa fundebat, Et illa, *Hostem repellas longiùs, pacémque dones protinus.* Et illa, *Procul recedant somnia, Hostémque nostrum comprime.* Et ad Deiparam item illa, *Da mihi virtutem contra hostes tuos.* Sentiebat enim principes tenebrarum in tenebris maximè dominari. Quod etiam obseruatum videmus à *Climaco, gr. 15.* qui hinc efficit, *oportere, cùm sopori nos damus, tum maximè sobrios esse, animóque peruigiles* Sanè *Faber* cùm in hospitio garrientes aliquos aliquãdo, dum se quieti traderent, audisset, indoluit, quòd animis sic affecti ꝓficiscerentur ad somnũ; nec solita sese in hostes precatione munirent; qui cùm omni tempore nos oppugnent ac petant, tum eo maximè, cùm ipsi nos tutari aduersùs eos, somno oppressi, & custodia destituti, non possumus.

Eodem *castimoniæ* studio induxit in animũ, *temperatissimis escis, & potionibus vti*, ne quis aditus in corpus suum malis Angelis patefieret,

ret, si *immoderatò potu*, atque *pastu* obstupefa-ctam deprehenderent mentem.

Venit in manus epistola quædam *Carthusiani* cuiusdam, *Prioris Treuirensis*, ad *Coloniensem* ex eadem familia *Priorem*, in qua cùm aliàs *Fabri* laudes breuiter attingit, tum in capiendo *cibo*, *potionéque moderationem*. Sed ad hanc *temperantiam* non sinè extrema peruenit inedia. Vt enim apud eum scriptum est, nimias *gutturis*, ac *ventris* appetitiones, perpetua illa sex dierum inedia, quam suprà *lib. 1. c. 3.* memorauimus, Deo adiuuante, sic obtudit, vt non multum ei negotij domita iam *gula* facesseret. Sed non victus modò tenuitate postea, moderatísque ieiunijs, sed multò etiam magis laboribus, ac vigilijs, corpus suum strenuus athleta subegit: inhumanus prorsus aduersùs illud, adeóque non obsequens, nec indulgens, vt id frequenter in morbum nimio labore defluxerit: cúmque veniret in mentem, nostros animos multo citiùs, quàm corpora suam beatitudinem adepturos; & illos esse posse sinè horum societate beatos; imó tales citò re ipsa fore, iacentibus adhuc sua in humilitate corporibus, spernebat eo magìs corpusculum suum, & ab eius indulgentia, obsequióque discedebat.

Quid de *continendis* in officio suis *sensibus* dicam, quæ quasi fenestræ sunt animi, per quas mors intrat? Ille verò eos ita regebat, ac gu-

bernabat,

bernabat, nihil vt in eo fluxum, nihil solutum, nihil non ad modestiam, disciplinámque compositum cerni possit. Nam, vt de eo *Canisius* loquitur, in more habuit modestè ambulare per vicos, & ad præsentium ædificationem se diligentenr componere. Agebatur dies *Præsentationis Deiparæ* sacer, cùm ille in gratiam tantæ Virginis hanc suis oculis legem indixit, vt non ab ætate grandiore modò, verumetiam à pusionibus, ac puellulis aspectum omnem, tametsi spectandi mens esset optima, cohiberet: gnarus nempe illius præcepti, sententiæq; Gregorij, *Vnum illum turpes in actiones, prauásque non labi, qui sibi & in rectis, honestísque didicerit temperare*: quamquam oculus eius nusquam auolans &, quod non mediocri laudi inter sapientes ducitur, teste *D. Bernardo, In Vita Mal.* studio cohibitus intra se, virtuti, non leuitati, necessitati non curiositati parens. Nam cùm incidisset occasio Nobilium quandam spectandi pompam, vt suprà *l.1.c.18.* retulimus ad Christi Domini, in cruce pendẽtis, longè melius, nobiliusque spectaculum, oculos suos, mentémque transtulerit.

Sed ad tuendum *Castitatis* decus, nihil tam proderat *Fabro*, quàm assiduæ *precationis studium*, & *pietatis ardor*: vt vsu suo didicisse videretur, quod ex præceptis sanctorum Patrum, memoriæ prodidit *Cassianus, Coll. 13. c. 5. Circuncisionem nostram, quæ in spiritu est* (hoc enim no-

mine castitatem autor ille describit) *his inesse duntaxat, qui Deo tota spiritus deuotione deseruiunt*. Atq; haud scio, an ex ipso *castimoniæ* certamine atq; pugna tanto acriùs in *Fabro* pietas, & flagrans Dei cultus exarserit. *Essemus enim absq; remedio tepidi*, vt apud eumdem *Cassianũ Coll. 4. c. 16.* disputat *Abbas Daniel, vtpote non habentes indicem negligentiæ nostræ, vel in corpore nostro, aut in conscientijs proprijs insidentem: nec studeremus ad perfectionis peruenire feruorem, nisi nos titillatio carnis increscens humiliaret, atq; retunderet.*

Sed, vt cetera silentio prætereaṁ, aureum certè ad tenendam *castitatis* gloriam *Fabri præceptum* omni commemoratione dignum non prætereo, quòd eo magis in nostris efflagitatur hominibus, quo crebriores illi, longioresque, toto terrarum orbe, peregrinationes animorum causa suscipiunt. Id autem est, *cunctis vt in hospitijs, ac diuersorijs, vbi nulla non pericula ex omni hominum genere, sexúque struuntur pudicis ac castis, simul ex Christi præcepto pacem hospiti dederint, profiteantur liberè pietatem, profiteantur veritatem, tum pijs de Deo sermonibus inferendis, tum religionis colendis officijs: vt dum famæ seruiunt, ceterósque à flagitio suæ probitatis opinione coërcent, vnâ, eadémque opera, & pudori suo consulant, & alieno. Nihil enimità nos continet in officio, vt edita iam virtutis exempla: nihil ità petulantiam hominum frangit, reprimit impudentiam*

tiam, cupiditates imminuit, vt sobrij hominis, & temperantis aspectus.

Ea de causa *Faber* iure quosdam, nō tam rè, quàm nomine religiosos, accusat, quod nō sinè Diaboli fraude in hunc rapiantur errorem, vt pudeat coràm ijs, quibuscum agunt, liberè profiteri, quod sunt, quò liberiùs illi, quicquid collibitum fuerit, in aures castas eructent. Ipse verò iam indè à principio imperauerat sibi, ne quid in conuentu hominum *conniueret*, ne quid *dissimularet*: sed perpetuis de Deo, déque virtute colloquijs, quid profiteretur, ostenderet: vt nemo se præsente auderet, aut minùs aliquid pudenter facere, aut mollem aliquem, & delicatum inferre sermonem.

CAPVT XXVII.

Obedientiæ studium.

ATq; hæc in *Fabro*, vt pauca de multis, veræ *castitatis* indicia. Sequuntur *obedientiæ*, qua vel maximè religiosæ vitæ ratio, & disciplina perficitur. Cuius laudis gloriæque singularis, quamquàm multa illa quidem documenta nō extant, cùm domo *Faber* semper absfuerit, & omne eius industriæ curriculum in imperatis itineribus elaboratum sit; nonnulla tamen, ex quibus inflammata eius in obtemperando voluntas perspici potest, sanè luculenta non desunt. Quamquam satìs in tali viro, cuius præibant vocibus facta, quæ interdum de *obedientia* disputat, qualis ipse esset ostendunt.

Eius quodam loco nobile hoc præceptum est. *Qui*, inquit, *aliena sub potestate militate obedienter velit, is totum se, cunctásque suas actiones, atq; omnem agendi viam, modúmque suum, ad voluntatem, ac iudicium imperantis accommodet: ad illam se exigat formam: ex eo se, cui iudicandum & erudiendum tradidit, metiatur. Pro nihilo putet, ceteris placere vniuersis hominibus, atq; in pretio esse: nisi & Patri suo, arbitróque, in Christo Iesu probetur.* Considerans idem Apostoli vocem, qua thesaurizare filijs parentes affirmat, ex hoc quoq; capite consolabatur *obedientes*, qui interdum ministerijs addicuntur, in quib9 non magnā datur facultas, rerum spiritualium tractatione thesauros opimos quærendi. Iubebat enim id curare modò, vt se bonos ipsi, obsequentésque præstarent filios; de cetero scirent, thesauros, quos ordinum parentes, aliíque congessissent patres, sibi esse repositos.

Qui verò *praeessent*, eos volebat ea simul ad omnem proficiendi conatū extimulari curā, quòd ipsorum esset officij, non sibi tantùm, sed & filijs, alumnísque suis conflare thesauros, ac reponere. Quicumq; autem alienæ subiacent potestati, cupiebat humilitatis, & patientię, & charitatis eò proficere, ad ferendos, honorandósque ex animo Præsides, vt in ijs quamquā improbis, non nisi ad bona, si quæ haberent, oculos, ac studium aduerterent; quóque longiùs viderentur, qui imperant, à virtute abesse

loco

loco suo consentanea, hoc parentibus acriùs enitendum censebat, vt ipsi se diuini amoris, timorísque respectu in statu suo perficerent, diligentia, fidelitate, alacritate obsequij. Nam ita demum, vbi se gratos ipsi Deo efficerent, dignos fore, quibus & Præsides boni concederentur. Quod si secùs fiat, dum neq; superiores communi, summóque Domino, neque inferiores rectè subduntur, neque illos subiectis, neque hos præfectis melioribus esse dignos.

Atq; hunc animi sui sensum non modò cætibus religiosis, sed etiam populari multitudini inculcandum de suggestis, magnopere existimabat, vt Deus mitteret Pastores secundùm cor suum, vbi populi se obseruantia, submissione, & obedientia debita, dignos eo bono reddidissent. Paucos autem aiebat esse, qui quotidianis in obsequijs, totóque obedientiæ munere verè, ac & ex animo Præpositos suos vererentur, ac colerent: quod vt admodum rarum, sic ei maximè cordi fuit.

Palàm profitebatur, & prædicabat, se quicquid esset, esse opus *Ignatij*: & Deo grates agebat, quòd singularem quandam sibi fiduciam in precibus eius dedisset reponere, vt per eum, à quo informatus esset, adijciendā sibi & perfectionem crederet. Declarabat hunc animi sensum, & summæ reuerentiæ cultum, acris eius in obseruandis *Ignatij* nutibus, vigilantia, & admirabilis quædam in obtemperando celeri-

leritas. Vix enim aut suo, aut Pontificis nomine *B. Pater* iter aliquod imperauerat, cùm *Faber* sinè vlla recusatione parebat etiam tũ, cùm recusandi locus esset: siue quia repentinus ex aliqua regione discessus, spem omnem fructus, & factæ iam sementis extingueret; siue quia, præteritis iam morbis, valetudo tentata vocaretur in apertum, nouúmque discrimen, si laboriosis ac longis itineribus se cõmitteret.

Strenuè tum *Coloniæ* pro re Catholica laborabat, cùm iussus est in *Lusitaniam*, vt suprà *lib. 1. c. 14. & 17.* demonstrauimus, proficisci. Nauabat Ecclesiæ illi, iam propè nutanti, studium suum magna cum spe: metuebat, si discederet suorum reliquijs, ne dilaberentur indies, & quæ præclarè iam cœperant, euanescerent. Et tamen is ad *Ignatij* nutum, semel, atq; iterum, alieno tempore *Coloniam* deseruit, & velut oblitus præsentissimi fructus, *Lusitanæ* peregrinationi se dedit: Vt torqueretur dolore *Iaius*, cùm de eius profectione cognouit: nec continere se posset, quin *Ignatium* per literas admoneret, quanta cum *Germaniæ* plaga, homo tam frugifer indè recederet. Quin & *Apostolicus Nuntius Pogius*, illius Ecclesiæ tempora miseratus, datis ad Pontificem maximum literis, eum ex itinere longo interuallo reuocauit: adeò necessariam in ea vrbe *Fabri* operam existimauit. Et tamen in tanta necessitate, *Faber* ipse nullum ea de re verbũ, nisi quòd *Pogij*

consi-

consilia *Ignatio* nuntiauit. Non enumerauit sui discessus incommoda, non apertas ruinas Antistitis, non præstantissimam religionis labem non perspicua tot animarũ pericula, nihil deniq; se interposuit, ne quid de obsequendi studio, & obediẽtiæ perfectione decederet.

Negabat enim ei, qui *obedientiæ* gloria studet excellere, expectandum esse, dum ad id, quod imperatur, caritate, aut fructu aliquo maiore ducatur; sed quacumq; in re, quæ legi diuinæ non aduersetur, cœco quodam impetu æquè parendum. Quod si eius, qui paret animus charitate incensus ad rem aliquam rapiatur insignis vtilitatis, ac fructus, tum reputandum cum animo suo esse, non idcirco *votum obedientiæ* suscipi, vt bonum illud, fructúsque gignatur, sed vt obtemperetur homini propter Deum: neque nos voto vllo adstringi, vt ad salutem multos arbitratũ nostro, & pro voluntate vocemus, sed vt dicto simus audientes, & imperata faciamus.

Quoties ciuitates, & Magistratus, quoties earum Præsules, atq; Proceres & ad *Ignatium*, & ad *Pontificem* ardentes literas, ne *Faber* ab se recederet, *Fabro* tacente, dederunt! Alij *Romã* vsq; mittebant voces, & res ipsæ sæpe clamabant, & vnus tacebat ipse. Nouerat quippe, quas partes ageret: meminerat quam sustineret personam, *obtemperantis*, non imperantis, manus suas vertentis ad opus, non genus ope-

ris expendentis Malebátque, quod ſuum erat, cæco quodam *obedientiæ* impetu eo ferri, quò vocabatur, quàm ſua interponenda ſententia, Præpoſitorum morari iuſſa. Nempe hæc erat conſuetudo maiorum, hic poſteritati mos traditus, vt, quamuis eſſent iuſtæ recuſandi cauſæ, fierétque cauſas ipſas exponendi poteſtas, quicquid tamen imperatum eſſet, ſine recuſatione perficeretur.

Nec memini vnquam *Societatis* in actis, literíſque me legere, ne apud *Polancum* quidem, religioſiſſimum noſtrarum rerum authorem, ex ijs veteribus quemquam, qui, cùm eſſet imperata profectio, excuſationibus vteretur. Et tamen iter pedites faciebant Apoſtolorum more, per loca ſæpe inimica virtuti, & qua rara veniebat obuiam miſericordia Viatori. Nec deerant, inquam, ſæpe cauſæ, eæque iuſtiſſimæ, cur imperatum iter abnuerent, ſi eas liberet afferre. Sed videlicet intelligebant in ijs afferendis, exponendíſque, maximas plerumque latere fraudes: ſæpe diuini obſequij nomine, obſequium noſtrum: Sæpe animas quærendi ſpecie, commodum noſtrum, otiúmque prætexi: omninóque cauſas haberè ſemper in promptu, cur loco ne te moueas, id ſuſpicionem magnam facere, aut inertis cuiuſdam languoris, aut acrioris alicuius cupiditatis, qua tenearis obſtrictus.

Nam qui auulſus eſt à rebus humanis, nul-

lo loco affixus eſt: quôcumque mittas euolat, quôcumque ducas ſequitur. Cupiditatem ſi exemeris, omnis mutatio loci iucunda fiet, omnis peregrinatio ſuauis. Itaque tergiuerſationes excuſationéſque, ſi verùm quærimus, nihil aliud eſſe cenſebant, niſi religioſæ *obedientiæ* venenum, & ijs *obedientiæ* vires, & artus ipſos elidi.

Redeo ad *Fabrum*, quem ad *vrbem* ex *Hiſpania* vocatũ, ne fractæ quidem ſuperiore morbo vires, ab imperato itinere deterrere potuerunt. Ægrotauerat ex curiæ laboribus grauiter *Barcinone*, nec dum vires confirmauerat: ac ne reliquias quidem morbi ſatis abſterſerat, cùm æſtiuos inter ardores, longum iter ad *Vrbem* aggreditur. Exquireret hîc alius, vt humanæ prudentiæ ſatisfaceret, Medicorum fortaſſe conſilium: vires ſuas etiam atque etiam expenderet: in dubium vocaret iter, ne vocaret ſalutem. At ille magìs *obedientiæ* periculũ, quàm valetudinis reformidans, Medicis non adhibitis, nec ſuæ memor infirmitatis, imbecillitatíſque, nihil hæſitans, nihil dubitans, ſed prudenter imprudens, & ſapienter inſipiens, itineri ſe committit.

Agebat eum Spiritus Dei, cum flacceſceret Spiritus carnis, & infeſti ſideris inter ardores, trahebat intra vrbem, quò id temporis funeſtiſſimus eſt ingreſſus, ſuum penè cadauer: dulciſſimos fratres, & amantiſſimum paren-

tem *Ignatium* longo interuallo, sed breui gaudio reuisurus. Quippe paucos intra, dies, acerbo funere, de quo plura nos suprà, elatus est. Cuius vitæ breuitas posterorum vtique studia defraudauit, ad quos multo auctior, locupletiórque peruenire diuturnitate poterat viri virtus. Nam si modicæ vitæ finibus, annorum quadraginta, tanta se vbertate profudit, quãta tandem ad eam accessio facta esset, si vitæ diuturnitas accessisset?

Caput XXVIII.

Opinio virtutis Fabri & summa rerum ab eo gestarum.

Mortui merita, ingens haud dubiè in peramœna illa regione viuorum insequutum est gloriæ pondus. Testabantur sincerissimæ *Andreæ Ouiedi*, literæ, viri grauissimi, atque sanctissimi, qui ad *Ignatium* scripsit, *Gandiæ* personam apprimè sanctam, & Dei Spiritu mirè præditam, *Fabri* post obitum confirmasse, indicatam sibi fuisse diuinitus admirabilem eius gloriam, ab eóq; se audiuisse, cùm lætissimus sæpius diceret, se *obedientiæ* nomine mortem oppetiuisse, ac multa narraret de gaudio, quo propter genus mortis in beatis illis sedibus frueretur. *Gandienses* autem nuntio migrationis accepto, publica gratulatione, lætitiáq; diem illius, tanquam eius celebrasse natalem; & tanti viri patrocinio nixos, mirificos in pie-

tate

tate fructus, & progressiones deinceps expertos. *Socios* autẽ de eius tutela proprio illo spẽ nomine hausisse, quòd ipse *Collegij illius* fundamenta posuisset. Et *Omedus* quidem ità in posterum cum coluit, vt in *Vrbem* quotannis, nouo ineunte anno, ad *B. Ignatium* mittere, dum *Gandiæ* fuit, cereum consueuerit, rogans vt tumulo *Fabri*, quem *Beatum* appellabat, imponeretur ardens lumen vt ille sibi diuinum à Patre luminum impetraret.

Quanto verò & domesticorum, & eorum omnium, qui eum nouerant desiderio, mœroréque decesserit, facilè coniiciat, quisquis ea, quæ & hoc, & superiore de eo scripta sunt libro, memoria repetat. Quamquã enim lenire luctum, mœrorémq; poterat proposita ante oculos, mortui quies, æternitas præmiorum, patrocinium supplicantis, spes similis gloriæ; tamen domesticis quidem, & ijs, qui familiam hanc cum *Fabro* fundarunt, tanti viri obitus, quem secundùm *Ignatium* plurimi faciebant, quem *Ignatio* ipsi præ ceteris carũ, & ab eo primum in domino genitum non ignorabant, quem eo in *Hispanias* ad sua, suorúmq; conficienda negotia profecto, Patrem suũ olim, custodémq; meminerant; cui deniq; secundas, & proximas in comitijs *Generalis Præpositi* detulerant, non poterat non acerbus, & immaturus videri.

Amiserant iam *Codurium* aliquot annis antè,

tè, & hunc insuper de suo numero tolli, id eis duplicabat mœrorem, luctum cumulabat; Sentiebant quem socium amitterent, quàm nauum, quàm industrium, quàm & in re tuenda Catholica, & in propaganda *Societate* solertem. Audierant quę, & quanta in *Germania*, *Belgio*, *Hispania*, aliisque *Europæ* partibus, quò primus *Societatem* intulerat, pro re diuina gessisset: veniebat in mentem, quàm adhuc multa per ætatem posset gerere. Quantum *Oecumenico Concilio*, quò mittebatur, vtilitatis, ac boni, quantum vnâ cum ceteris Patribus, sodalibus suis, *Societati* decoris, ac splendoris afferre.

Nec minor vis mœroris exteras gentes, ac Ciuitates, apud quas in animorum causa laborauerat, occupauit. Meminerat *Parma*, qualem se *Fabri* quondam deprehendisset aduentus, qualem discessus reliquisset: hoc est, quàm sui dissimilem, quàm mutatis in melius moribus, quàm alia facie atque forma, & iure luctum eo sibi erepto, suscipiebat. Recordabatur *Vuormatia*, *Spira*, *Ratisbona*, & tota Cæsaris curia, quantum ille sibi glorię, rebus pro religione gestis, & animorũ defensione, comparasset. Quanta ad eum nationum varietas, velut ad Patrem vniuersorum, doctorémq; concurreret. Degustauerat mores eius suauissimos aliquando *Moguntia*, cuius Antistes, & Cardinalis amplissimus virtutem, &

erudi-

eruditionem hominis vnicè diligebat.

Senserat eius opem propè iam deficiens, & nutabunda, turpissima defectione Pastoris, *Colonia*. Detinuerat prætereuntē ad *Hispanos*, *Lusitanósq*, *Louanium*, & inter morbi curas quo multos ad menses conflictatus est; præstantes ab eo curationes animorum, & medicinas accepit. Habuerat illum apud se magno suo cōmodo bis *Hispania*. Gaudebant eius fructu laborū *Barcino*, *Cæsaraugusta*, *Mediolum*, *Saguntum*, *Complutum*, *Madritum*, *Vallisoletum*, denique, & ipsa Principis aula, cui fuerat & agendi prudentia, & vitę Sanctitate, & morum comitate percarus. Acceperat eum *Lusitania*, summa omnium ordinum, omniúmq; procerum voluntate: nec nisi diu pòst ægra, & inuita demisit. Postulauerat eum Rex, vt suprà demonstrauimus, in *Aethiopicam* expeditionem.

Iure igitur tot Ciuitates atq; nationes dolebant, iure querebantur, iure tantam virtutem, quam dudum incolumem viderant, ereptam ex oculis, requirebant. Sed dolorem perspecta viri merita mitigabant, quæ humili excitatum è terra sideribus intulissent. Memorabant vrbes singulæ, quam multis ille apud se promeritis viam ad ea sibi gaudia muniisset, quantam vim animarum Deo peperisset, quàm multis cælum recuperasset amissum, quàm sæpe sua præda Tartarum, suis rapinis satanam spoliasset. Quanta cum hæresum immanitate

pugna,

pugna, quanta cum vitiorum monſtris dimicatio fuiſſet. Quot facinoroſos ad frugem, quot impudicos ad verecundiam, quot iratos ad pacem, quot corruptis moribus Sacerdotes ad ſanctimoniam, quot Collegia, quot clauſtra reduxiſſet ad formam veteris diſciplinæ. Quàm multis locis clerum, quàm multis pios hominum cætus, ac ſodalitia conformaſſet, inſtituiſſet, condidiſſet. Quàm crebro Parochis, & curionibus, quàm frequenter Epiſcopis, & Paſtoribus, vt ſuis præeſſent ritè muneribus, affuiſſet. Quàm multis deniq; religioſæ vitæ ſemitas oſtendiſſet, & è medijs humanæ vitæ fluctibus, ac periculis, in tutiſſimũ Religionis portum, ſinúmque compuliſſet.

Hæc, & ſimilia nónne fidem facerent, optimé iam actum eſſe cum *Fabro?* Nónne ſatis perſuaderent, merita illum iam gloria donatum? præcipuis inter *Beatos* honoribus decoratum? vt nullus eſſet mœrori iam locus, nulla cauſa lacrymarum: ſed omnia gratulatio, omnia gaudiũ occuparet; quoniam nouus eis patronus acceſſiſſet in cœlo, qui magiſter ac doctor deceſſiſſet in terra. Quòd ſi patroni iam partes, cum hîc ageret, inchoauit, ſi tot lacrymis, ac ſuſpirijs, tot ſanctorum implorationibus, & obſecrationibus, tot vigilijs, precibúſque nocturnis, tot hoſtijs, ac ſacrificijs placare cæleſte numen ſtudebat hominibus: ſi propulſare pericula, ſi ſubleuare calamitates,

tes, si solari tristitiam, si temperare singultus, quanto tandem vberiùs, & accuratiùs has partes ageret; & expleret corporis vinculis relaxatus, & translatus ad Deum? Non minuitur in *Beatis* charitas; sed acuitur: nec roboris est minoris intenta cominus supplicatio, cui pondus adiicit tot Beatorum, ac Cælitum suffragatio.

Sanè *Xauerius noster*, tanta virtute, & sanctitate præditus, quantum in *Fabro* iam vita functo reponeret spei, quantum fiduciæ collocaret, indicat eius ad *Romanam Societatem epistola*, in qua scribit se ad iram Dei leniendã, cùm sæuiret in mari tempestas, implorasse superos omnes, ac præcipuè *Fabrum* cum ceteris nostris. Siquis autem quærat, vt hoc postremo loco memorem, non in postremis habendum, quibus ab initijs tanta *Fabri* profecta sit sanctitas, exponam breuiter quod à senioribus audiui, cùm *Fabri* quasi gradus, atq; processus ex ore *Araozij* viri grauissimi, quem in Hispania, Curiáque Principis diu fuisse cum *Fabro* suprà demonstrauimus, mirarentur.

Experientissimum multorum doctorem à Deo datum *Ignatium*, perspecta huius propẽsione discipuli, non ei continuò meditandi contemplandíq; diuina mysteria vias, vt alijs consueuerat, tradidisse: sed eum potiùs quasi primis quibusdam rudimentis, ac tirocinio, in recognoscendis suis quotidiè dictis, factis, co-

gitatis;

gitatis; perpendendísque diligentissimè momentis officiorũ omniũ, toto exercuisse biennio. Deinde docuisse aduersùs eas animi prauitates, procliuitatésq; vitiorum excubare potissimùm, quæ maximè viderentur infestæ: inito certamine, non cum vniuersis, aut multis, sed cum singulis, aut paucis: & cùm ea præcipuè, id quod etiam in *Collationibus Patrum* admonet *Abbas Serapion*, quæ principatum sibi in eius animo vendicaret. Eadémque vigilantia præcepisse, vt totus esset in alicuius propriæ, ac singularis persecutione virtutis, cuius vsu, exercitationéq; frequenti, eius sibi tandem habitum compararet. Hoc ille posito fundamento, *Turrim Euangelicæ perfectionis*, in eam videlicet altitudinem, quam tãtopere suspicimus, excitauit: & eò virtutibus *Faber* creuit, quò aspicere mens humistrata vix potest. Addebant autem eam in *Hispania* opinionem de huius virtute viri, & sanctitate fuisse, vt *eo è viuis erepto*, crederetur eodem casu *interitura Societas.* Talis iam, tantúsque diuina gratia cõmite, diligens sui pectoris explorator euaserat.

FINIS.